

**UNIVERSITY
OF TURKU**
School of Economics

YRITTÄJYYS MAASEUDUN NUORTEN URAVAIHTOEHTONA

Tommi Pukkinen, Jarna Heinonen, Ulla Hytti, Pekka Stenholm

2021

Johtamisen ja yrittäjyyden laitos, Turun yliopiston kauppakorkeakoulu

Nuorten polut yrittäjyyteen maaseudulla -tutkimushanke (2018–2020) on Turun yliopiston kauppakorkeakoulun Yrittäjyyden aineen toteuttama. Hankkeen ovat rahoittaneet Maa- ja metsätalousministeriö Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Mäkelän valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista sekä Turun yliopisto.

Copyright © 2021 Turun yliopiston kauppakorkeakoulu ja tekijät

ISBN 978-951-29-8358-2

Turku, Suomi 2021

**Yrittäjyys maaseudun nuorten
uravaihtoehtona**

**Tommi Pukkinen, Jarna Heinonen,
Ulla Hytti, Pekka Stenholm**

2021

Sisällysluettelo

1	MAASEUDUN NUORET TUTKIMUSKOHTEENA.....	6
1.1	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	6
1.2	TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	7
1.3	CASE-ALUEET JA NIIDEN VALINTA	8
1.4	TUTKIMUSAINEISTOT	10
2	YRITTÄJYYS, TYÖLLISTYMINEN JA URA	14
2.1	NUORTEN UNELMATYÖURA.....	14
2.2	YRITTÄJYYSASENTEET JA -TAIDOT	19
2.3	NUORTEN TYÖLLISTYMISEN, KOULUTUKSEN JA ASUMISEN TULEVAISUUS	25
3	YRITTÄJYYDEN POLUT	35
3.1	ALKUVAIHE.....	35
3.2	LAAJUUS, KESTO, OMISTAJUUS	46
3.3	NELJÄ MAHDOLLISTA TULEVAISUUDEN YRITTÄJYYSPOLKUA.....	48
4	YRITTÄJYYDESTÄ OPPIMINEN.....	53
4.1	KOULUNKÄYNTI	53
4.2	TYÖKOKEMUKSET	60
4.3	HARRASTUSTOIMINTA JA VAPAA-AJAN AKTIVITEETIT	66
5	YRITTÄJYYDEN VERKOSTOT	71
5.1	SOSIAALISET NORMIT JA ROOLIMALLIT	71
5.2	YHDESSÄ YRITTÄMINEN JA YRITTÄJÄYHTEISTYÖ	75
5.3	MAASEUDUN JULKISTEN TOIMIJOIDEN YHTEISTYÖ	77
5.4	DIGITALISAATIO JA YRITTÄJYYS MAASEUDULLA	79
6	YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	81
6.1	YRITTÄJYYS, TYÖLLISTYMINEN JA URA	82
6.2	YRITTÄJYYDEN POLUT	84
6.3	YRITTÄJYYDESTÄ OPPIMINEN.....	86
6.4	YRITTÄJYYDEN VERKOSTOT.....	89
6.5	JÄNNITTEISTÄ INSTITUTIONAALISEEN MUUTOKSEEN	91
	LÄHTEET.....	93
	LIITTEET	100

Kuvioluettelo

KUVIO 1 YRITTÄJYYS MAASEUDUN NUORTEN URAVAIHTOEHTONA.....	8
---	---

Taulukkuuettelo

TAULUKKO 1 TUTKIMUKSEN CASE-KUNNAT	9
TAULUKKO 2 KYSELYDATA	11
TAULUKKO 3. TUTKIMUSAINEISTOT	12
TAULUKKO 4 TOIVOTUN TYÖURAN MONIMUOTOISUUS.....	15
TAULUKKO 5 UNELMIEN TYÖN YRITTÄJÄMÄISET PIIRTEET	16
TAULUKKO 6 UNELMIEN TOIMEENTULON ANSAITSEMISEN MUODON YHTEYS TYÖN SISÄLLÖN ODOTETTUIHIN YRITTÄJÄMÄISIIN PIIRTEISIIN.....	18
TAULUKKO 7 AIKOMUS, HOUKUTTAVUUS JA KYVYKKYYS RYHTYÄ YRITTÄJÄKSI.....	19
TAULUKKO 8 NUORTEN ARVIOITA OMISTA TAIDOISTAAN (VERTAILUKOHTANA LUOKKAKAVERIT).....	21
TAULUKKO 9 KOETTU SISUKKUUS.....	22
TAULUKKO 10 URASUUNNITELMIEN SELKEYS JA TYÖLLISTYMISUSKOMUKSET.....	26
TAULUKKO 11 KORKEIN ODOTETTU KOULUASTE	28
TAULUKKO 12 KOETTUJA OPISKELUN JATKUMISEEN LIITTYVIÄ ESTEITÄ	29
TAULUKKO 13 NUORTEN ASUINPAIKKASIDONNAISUUS	31
TAULUKKO 14 YRITTÄJYYDEN MUOTOJA: PARAS IKÄ RYHTYÄ YRITTÄJÄKSI	35
TAULUKKO 15 YRITTÄJYYDEN MUOTOJA: ALOITUSMOTIVAATIO	37
TAULUKKO 16 INTOHIMON LÄHTEET YRITTÄJYYDESSÄ	38
TAULUKKO 17 YRITTÄJYYDEN MUOTOJA: ALOITUSTAPA.....	42
TAULUKKO 18 KIINNOSTUS LIKETOIMINNAN SIIRTOIHIN JOS RYHTYISI YRITTÄJÄKSI	43
TAULUKKO 19 YRITTÄJYYDEN MUOTOJA: KEVYTYRITTÄJYYS JA OSUUSKUNTA- YRITTÄJYYS.....	45
TAULUKKO 20 YRITTÄJYYDEN MUOTOJA: LAAJUUS, KESTO, OMISTAJUUS	47
TAULUKKO 21 YRITTÄJYYSOPINNOT KOULUVUOSINA JA TYYTYVÄISYYS OPINTOJEN MÄÄRÄÄN.....	54
TAULUKKO 22 YRITTÄJYYDEN OPETUSMENETELMÄT JA KANNUSTAVUUS YRITTÄJÄKSI RYHTYMISEN NÄKÖKULMASTA.....	57
TAULUKKO 23 KOULUNKÄYNNIN VAIKUTUS YRITTÄJYYDESTÄ OPPIMISEEN.....	59
TAULUKKO 24 TYÖKOKEMUKSET (NYKYISET JA AIEMMAT)	64
TAULUKKO 25 TYÖNHAKUUN LIITTYVIEN PALVELUIDEN KÄYTTÖ	66
TAULUKKO 26 LUOVIEN VAPAA-AJAN AKTIVITEETTIEN HARRASTAMINEN.....	67
TAULUKKO 27 VASTUULLISET TEHTÄVÄT KOULUSSA JA VAPAA-AJALLA	68
TAULUKKO 28 MYYNTIIN LIITTYVIÄ KOKEMUKSIA	69
TAULUKKO 29 KOULUN YRITTÄJYYSILMAPIIRI	72
TAULUKKO 30 TÄRKEIDEN IHMISTEN HYVÄKSYNTÄ MAHDOLLISELLE YRITTÄJYYDELLE	72
TAULUKKO 31 LÄHIPIIRIN YRITTÄJYYSTAUSTA.....	74
TAULUKKO 32 YRITTÄJYYDEN MUOTOJA: VALMIUS RESURSSIEN JAKAMISEEN	76
TAULUKKO 33 YRITTÄJYYDEN EDISTÄMISEN JÄNNITTEET MAASEUDULLA	81

1 MAASEUDUN NUORET TUTKIMUSKOHTENA

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkimuskysymykset

Elinvoimainen maaseutu on kansallinen voimavara (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2014). Se tarjoaa kaupungistuvalla Suomelle laajasti erilaisia palveluita ja tuotteita ja toimii samalla vireänä asuin- ja elinympäristönä. Hyvin toimivan maaseutuyhteisön edellytyksenä on tasapainoinen väestörakenne, jonka toteutumista on jo pitkään vaikeuttanut nuorten muutto kaupunkeihin opiskelun ja työn perässä (ks. Moisio ym. 2016). Maaseutualueiden kehitys kuitenkin vaihtelee ja esimerkiksi harvaanasutuilla alueilla väestö vähenee ja ikääntyy, kun taas kaupunkien läheisellä maaseudulla asukasmäärät ja elinkeinotoiminta ovat kasvussa (Rantamäki-Lahtinen 2015).

Lukuisten maaseutua koskevien haasteiden kirjossa viimeisimpänä on nuorten koulutuspaikkojen keskittäminen ja oppilaitosverkoston harveneminen (ks. Moisio ym. 2016). Ammatillisen koulutuksen saavutettavuus on heikentynyt etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa (Sireni ym. 2017). Toisaalta parhaillaan käynnissä oleva ammatillisen koulutuksen uudistaminen tarjoaa uusia joustavia mahdollisuuksia koulutuksen rakenteiden ja toimintamallien kehittämiseksi maaseutualueilla edellyttäen, että maaseudun erityistarpeet tunnustetaan ja huomioidaan.

Aiemmassa tutkimuksessa on nostettu esiin maaseutuyrittäjyyteen liittyvien onnistumisten psykologinen merkitys, samoin kuin yrittäjyyden alueelliset sidokset (Kalantaridis & Bika 2006; Pato & Teixeira 2016). Suhde alueeseen korostuu jopa maaseudulla toimivien yrittäjien identiteeteissä (Stenholm & Hytti 2014). Yrittäjyydellä onkin merkittävä sija maaseudun nuorten tulevaisuusodotuksissa pääasiallisena toimeentulotapana tai pienimuotoisempana palkkatyön ohessa tapahtuvana työskentelynä (Kuhmonen ym. 2014).

Näitä taustoja vasten maa- ja metsätalousministeriö käynnisti vuonna 2018 hankkokonaisuuden, jonka painopisteenä ovat maaseudun nuorison työllistymisen polut. Käsillä oleva tutkimus¹ tarjoaa havaintoja maaseudun nuorten ja paikallisten toimijoiden näkemyksistä yrittäjyydestä ja sen olosuhteista sekä tulevaisuuden yrittäjyyspoluista.² Tutkimus jakautuu neljään teemaan ja tutkimuskysymyksiin:

¹ Tutkimuksen ovat rahoittaneet Maa- ja metsätalousministeriö Maaseutupolitiikan neuvoston asettaman hankeryhmän esityksestä, Makeran valtakunnallisiin maaseudun tutkimus- ja kehittämishankkeisiin suunnatuista varoista sekä Turun yliopisto.

² Tutkimuksen empiiriset aineistot on kerätty vuonna 2019, joten tutkimuksessa ei ole tarkasteltu koronapandemian mahdollisia vaikutuksia yrittäjyyteen maaseudun nuorten uravaihtoehtona.

Yrittäjyys, työllistyminen ja ura

- Miten yrittäjyyteen asennoidutaan maaseudun nuorten uravaihtoehtona?
- Millaiset työllistymiseen, uraan ja yrittäjyyteen liittyvät valmiudet nuorilla on?

Yrittäjyyden polut

- Millaisia maaseudun nuorten yrittäjyyden vaihtoehtoisia polkuja tunnustetaan?
- Miten erilaisia polkuja voitaisiin edistää?

Yrittäjyydestä oppiminen

- Miten koulunkäynti, työkokemukset ja harrastustoiminta edistävät maaseudun nuorten yrittäjyydestä oppimista?
- Miten oppimista voitaisiin tukea?

Yrittäjyyden verkostot

- Millainen merkitys sosiaalisilla normeilla, roolimalleilla, vertaistuellalla ja palveluverkoilla on maaseudun nuorten yrittäjyydessä?
- Miten verkostoja voitaisiin kehittää?

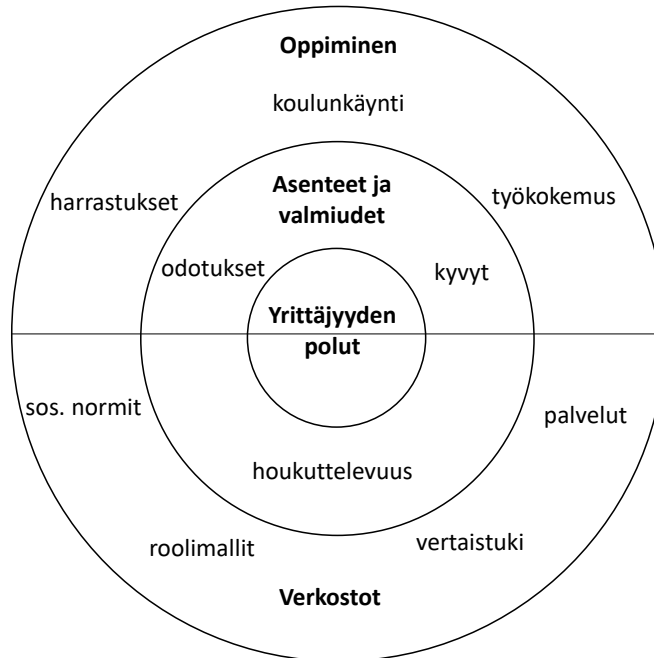
Tutkimuskysymysten alla kiinnitetään huomiota ajankohtaisiin teemoihin, kuten digitalisaatioon, jakamistalouteen, kokeilukulttuuriin, liiketoiminnan siirtoihin ja työelämässä oppimiseen.

1.2 Tutkimuksen viitekehys

Varhaisissa uratutkimuksissa oletetaan, että yksilöiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja heidän toimintaympäristönsä ovat vakaita ja siten ennustettavissa (Carland ym. 1984). Työmarkkinat ja työnteon olosuhteet ovat kuitenkin jatkuvassa ja nopeassa muutoksessa, jolloin korostuu tarve työnteon joustavuudelle, sopeutuvuudelle ja elinikäiselle oppimiselle (Savickas ym. 2009). Samalla työurat ovat monimuotoistuneet ja pirstaloituneet yksilölliseksi mosaiikiksi, jossa työskennellään mahdollisesti useissa eri ammateissa, tehtävissä, aloilla, työsuhteissa ja asuinpaikoissa (Guan ym. 2018). Tällöin yrittäjyys on nuorille yksi mahdollinen askel työuralla, joka on sidoksissa esimerkiksi siihen, kuinka houkuttelevaksi yrittäjyys koetaan ja millaiset yrittäjävalmiudet nuorilla on (ks. esim. Boyd & Vozikis 1994; Krueger & Brazeal 1994; Chen ym. 1998). Lisäksi nuorten erilaiset taustat, kuten koulutus, harrastukset, työkokemus, roolimallit ja henkilökohtaiset piirteet sekä asuinympäristö vaikuttavat mahdollisiin yrittäjyyspolkuihin (Newman ym. 2019).

Näistä lähtökohdista tässä tutkimuksessa yrittäjyyttä tarkastellaan maaseudun nuorten uravaihtoehtona koulussa, työssä ja harrastuksissa oppimisen, verkostojen, työhön ja uraan liittyvien aikomusten, kiinnostusten ja valmiuksien, sekä vaihtoehtoisten tulevaisuuspolkujen näkökulmista (Kuvio 1). Yrittäjyyttä jäsennetään ensisijaisesti työnteon organisointitapana, jolloin yksilö harjoittaa ammattiaan

omassa yrityksessään jossain vaiheessa elämäänsä. Samalla kuitenkin tunnistetaan yrittäjyys sisäisenä orientaationa, mikä kuvastaa yksilön asenteita ja valmiuksia työskennellä yrittäjämäisesti riippumatta työnteon organisointitavasta eli siitä tapahtuuko työ omassa vai toisten omistamassa yksikössä.

Kuvio 1 Yrittäjyys maaseudun nuorten uravaihtoehtona

1.3 Case-alueet ja niiden valinta

Tutkimuksen case-alueet valittiin kolmelta Tilastokeskuksen alueluokituksen mukaiselta maaseutukuntatyypiltä: harvaan asutulta maaseudulta, ydinmaaseudulta ja kaupunkien läheiseltä maaseudulta. *Kaupunkien läheistä maaseutua* edustavat Pälkäne (Länsi-Suomi) ja Nakkila (Lounais-Suomi). *Ydinmaaseudun* kunniksi valikoituivat Nurmes (Itä-Suomi) ja Pöytyä (Lounais-Suomi) ja *harvaan asuttua maaseutua* edustavat Kangasniemi (Itä-Suomi) ja Kemijärvi (Pohjois-Suomi). Kuntien valinta perustui toisen asteen koulutuksen saavutettavuuden, kuntien maantieteellisen edustavuuteen, kuntien kokoon (peruskoulun 9. luokan ja toisella asteella opiskelevien lukumäärän suhteen) ja kuntakohtaiseen yrittäjyysaktiivisuuteen. Case-alueiden kuntien valintaprosessi ja kuntien positiointi suomalaisessa kuntapopulaatiossa esitetään tarkemmin liitteessä 1.

Case-alueet eroavat koulutuksen saavutettavuuden suhteen: Nakkilassa saavutettavuus on erinomainen ja oppilasmäärät ovat korkeammat kuin Kangasniemellä, Pöytyällä tai Pälkäneellä, joissa opiskelu edellyttää pidemmälle matkustamista (Taulukko 1). Pälkäneellä ja Pöytyällä on lukio, mutta ei ammattioppilaitosta, kun

taas Kemijärvellä, Nurmeksessa ja Nakkilassa sijaitsee lukioiden lisäksi myös ammattioppilaitos. Case-kunnista Pälkäneellä ja Pöytyällä toisen asteen koulutuspaikkojen tarjonta on vähäisintä, ja runsainta Nurmeksessa ja Kemijärvellä.

Harvempaan asutuilla case-alueilla yrittäjyysaktiivisuus on korkeampi kuin kaupunkien läheisellä maaseudulla. Koulutuksen saavutettavuus on kuntatyyppin lisäksi³ yhteydessä yrittäjyysaktiivisuuteen. Mitä lähempänä toisen asteen koulutuspaikat (lukio tai ammattioppilaitos) ovat, sitä matalampi on yrittäjyysaktiivisuus, ja toisin päin. Korkean kuntakohtaisen yrittäjyysaktiivisuuden leimaaminen pakkoyrittäjyyspohjaiseksi olisi tässä kohdin tarpeettoman voimakas tulkinta, mutta tilastot piirtävät kuitenkin kuvaa yrittäjyydestä todennäköisempänä urapolkuna etäisyyksien kasvaessa kaupunkikeskuksiin ja opiskelupaikkoihin. Case-alueista yrittäjyysaktiivisuus on matalaa Kemijärvellä ja korkea Kangasniemellä ja Pälkäneellä (Taulukko 1).

Taulukko 1 Tutkimuksen case-kunnat

	Kangasniemi	Kemijärvi	Nakkila	Nurmes	Pälkäne	Pöytyä
Maakunta	Etelä-Savo	Lappi	Satakunta	Pohjois-Karjala	Pirkanmaa	Varsinais-Suomi
Maaseutualue	Harvaan asuttu	Harvaan asuttu	Kaupunkien läheinen	Ydinmaaseutu	Kaupunkien läheinen	Ydinmaaseutu
Koulutuksen saavutettavuus						
Lukio (enint. 10km)	Kohtalainen	Hyvä	Erinomainen	Hyvä	Kohtalainen	Kohtalainen
Amm.opp. (enint. 10km)	Heikko	Hyvä	Erinomainen	Hyvä	Heikko	Heikko
Oppilasmäärä (9.lk ja 2. aste)	>100	>400	<400	>500	>200	<300
Yrittäjyysaktiivisuus (osuus työllisistä)	Korkea	Matala	Melko matala	Melko matala	Korkea	Melko korkea
Aloituspaiikat (2. aste/16-v.)	1.5	2.0	1.3	1.9	0.5	0.8
Jatko-opinnot (ei jatka opintoja perusast. jälkeen)	1.5%	3.6%	1.0%	2.6%	2.0%	1.0%
Nettomuutto (väestö // 15-19-v.)	0.2% // -7.4%	-0.4% // -9.1%	-0.4% // -5.3%	-0.3% // -3.1%	-0.3% // -9.5%	-0.6% // -8.3%

Tutkimuksen case-kunnista opintojaan jatkamattomien nuorten osuus oli pienin Nakkilassa ja Pöytyällä ja korkein Kemijärvellä. Epäsuorana indikaattorina koulutuksen kysynnän ja tarjonnan tasapainosta toimii nuorten muuttoliike kuntien välillä. Tilastotiedon osoittavat, että 15–19-vuotiaiden ikäryhmässä valtaosa kunnista

³ Molemmat muuttujat ovat tilastollisesti merkitseviä samassa regressiomallissa, kun selitettävänä muuttujana on kuntakohtainen yrittäjyysaktiivisuus.

on nettomuuttotappiollisia, jolloin muuttoliike suuntautuu harvoihin kuntiin ja nuoret muuttavat koulutuksen perässä pois kotikunnastaan. Tutkimuksen case-kunnista ainoastaan Kangasniemelle muuttaa enemmän asukkaita kuin sieltä lähtee, kun muilla case-alueilla nettomuutto on negatiivinen. Kaikki tutkitut case-alueet kärsivät nuorten muuttotappiosta.

1.4 Tutkimusaineistot⁴

Kirjallisuus ja tilastot

Aiemman kirjallisuuden, raporttien ja tilastojen avulla taustoitettiin maaseudun nuorten polkuja yrittäjyyteen nykyisillä työmarkkinoilla ja valittiin tutkimuksen case-alueet. Lisäksi tutkimuksen tuloksia peilattiin kansainvälisen Global Entrepreneurship Monitor (GEM) -tutkimusaineistoon, jolla saatiin yleiskatsaus nuorten yrittäjyysasenteisiin, -aikomuksiin ja -kokemuksiin Suomessa.

Nuorten kyselyaineisto

Kyselyaineisto kerättiin case-alueilla perusopetuksen 9-luokkalaisille sekä toisen asteen oppilaille (ammattikoululaiset ja lukiolaiset) suunnatulla kyselyllä (kyselylomake liite 2). Kyselyaineisto kerättiin keväällä 2019 internetpohjaisella Webropol-työkalulla. Ennen kyselylinkin lähettämistä tutkijat olivat yhteydessä tutkimuksen kohteena olevien oppilaitosten rehtoreihin, ja heidän tai heidän osoittamiensa opettajien kautta lähetettiin kyselylinkki oppilaille.

Kysely lähetettiin kouluihin, joissa on yhteensä noin 1900 nuorta ja joista kyselyyn vastasi yhteensä 402 nuorta (vastausprosenttiarvio 21⁵). Vastausaktiivisuus (%) on esitetty seuraavassa taulukossa case-kunnittain, maaseututyypeittäin, kouluasteittain sekä koulutuksen saavutettavuuden mukaan.

⁴ Tutkimusaineistojen keräämiseen osallistuivat tutkimusraportin tekijöiden lisäksi Johanna Laaksonen ja Sanna Rouhiainen Turun Yliopiston Yrittäjyyden oppiaineesta.

⁵ Tarkka vastausprosentti ei ole tiedossa, koska tutkimuksen kuluessa kävi ilmi, että koulujen välillä oli eroja sen suhteen, kuinka kattavasti kyselylinkkiä oli jaettu oppilaiden vastattavaksi.

Taulukko 2 Kyselydata

	Vastaajat	Vastausprosentti
Koko aineisto	402	21 %
Case-kunnat		
Kangasniemi	36	32 %
Kemijärvi	47	11 %
Nakkila	62	16 %
Nurmes	83	15 %
Pälkäne	118	57 %
Pöytyä	56	22 %
Maaseututyyppi		
Harvaan asuttu maaseutu	83	16 %
Ydinmaaseutu	139	17 %
Kaupunkien läheinen m.	180	30 %
Kouluaste		
Peruskoulu	222	48 %
Lukio	98	17 %
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	82	9 %
Koulutuksen saavutettavuus		
Heikompi saavutet.	210	37 %
Parempi saavutet.	192	14 %

Yrittäjien haastattelut

Yrittäjähaastatteluihin valittiin yhteensä kuusi nuorta Kangasniemeltä, Nakkilasta ja Pöytyältä. Haastatteluihin haluttiin mukaan niin tyttöjä kuin poikiakin, koska alustavien kyselytulosten mukaan sukupuolten välillä oli selviä eroja esimerkiksi yrittäjäyhteisöissä. Mahdollisten haastateltavien yhteystietoja kerättiin paikallisten asiantuntijahaastatteluiden yhteydessä sekä internethauilla. Haastateltujen nuorten yrittäjien peruskuvaukset on esitetty liitteessä 3. Nuorten yrittäjien yksilöhaastattelut tehtiin puhelimitse syksyllä 2019 (haastattelurunko liite 4). Haastatteluilla kerättiin kokemuksesta tietoa nuorten yrittäjäksi ryhtymisestä ja yrittäjänä toimimisesta ja siitä millainen merkitys muun muassa koulutuksella, työkokemuksella ja erilaisilla verkostoilla on ollut nuorille yrittäjyyden prosessissa.

Julkisten toimijoiden haastattelut

Julkisilla toimijoilla on keskeinen rooli nuorten yrittäjyyden edistäjinä ja mahdollistajina, ja siksi heidän näkemyksensä maaseudun nuorten yrittäjäyhteisöistä olivat keskeisiä tutkimukselle. Asiantuntijoiden haastattelut toteutettiin samoissa kunnissa kuin nuorten yrittäjien haastattelut, jotta eri tietolähteitä yhdistelemällä saatiin monipuolinen kuva yrittäjäyhteisöistä nuorten uravaihtoehtona. Lähtökohtana oli saada mukaan asiantuntijoita kaikilta kolmelta tutkimuksen maaseututyyppiltä ja siten, että koulutuksen saavutettavuudessa on kuntakohtaisia eroja. Aineisto kerättiin fokusryhmähaastatteluilla, joita täydennettiin yksilöhaastatteluilla silloin, jos asiantuntijalla oli kiinnostusta mutta ei mahdollisuutta osallistua järjestettyyn

tilaisuuteen. Haastatteluissa asiantuntijoita pyydettiin visioimaan oma kunta elinvoimaisena nuorisoyrittäjyyden alueena 2030-luvulla sekä pohtimaan niitä muutoksia ja keinoja, joita vision toteutuminen voisi edellyttää erityisesti yrittäjyyden opetuksen ja yrittäjyyttä tukevien verkoston kannalta (haastattelujen teemarunko liite 5). Mahdollisia paikallisia asiantuntijoita tunnistettiin aluksi internet-hauilla ja sen jälkeen kontaktoinnin yhteydessä pyytämällä vinkkejä muista paikallisista toimijoista, joiden osallistumista toinen asiantuntija piti tärkeänä (ns. lumipallomenetelmä). Haastattelut järjestettiin syksyllä 2019 ja niihin osallistui yhteensä 18 henkilöä (5–7 jokaisesta kunnasta). Asiantuntijat edustivat monipuolisesti paikallisia ja alueellisia toimijoita kattaen oppilaitokset (rehtoreita, opinto-ohjaajia, opettajia), yrittäjäjärjestöt, 4H-yhdistykset, YES-keskukset sekä kunnalliset elinkeinopalvelut (elinkeinojohtajia ja -asiamiehiä sekä nuorisopalveluiden edustajia) (liite 6).

Taulukko 3. Tutkimusaineistot

	Kaupungin läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaanasuttu maaseutu
Kirjallisuus ja tilastot	<ul style="list-style-type: none"> - Case-alueiden valinta ja tarkastelu kansallisessa kontekstissa - Kyselylomakkeiden ja haastattelurunkojen suunnittelu - Havaintojen peilaaminen aiempaan tutkimukseen 		
Nuoret	<ul style="list-style-type: none"> Kysely yläasteen 9. luokkalaisille ja toisen asteen oppilaille - Ajatukset tulevista opinto- ja työelämäsuunnitelmista, mahdolliset esteet koulutukseen hakeutumiseen, yrittäjyysnäkemykset, unelmien työ- ja asuinpaikka - Näkemykset erilaisista yrittäjyysvaihtoehdoista (mm. laajuus, kesto, omistajuus, uravaihe, aloitusmotiivi, toimiala, aloitustapa) - Koulunkäynti, työssä käynti ja vapaa-ajan aktiviteetit - Sosiaaliset normit, roolimallit, vertaistuki 		
Yrittäjät	<ul style="list-style-type: none"> Haastattelut maaseudun yrittäjille - Toteutuneet polut yrittäjyyteen, edistäneet ja hidastaneet tekijät - Yrittäjyyden erilaiset muodot - Oppiminen ja verkostot 		
Julkiset toimijat	<ul style="list-style-type: none"> Fokusryhmähaastattelut: oppilaitokset, työ- ja elinkeinopalvelut, yrittäjäjärjestöt, yhdistykset - Yrittämisen vaihtoehtoiset muodot - Yrittäjyysopetuksen käytänteet ja kehittämismahdollisuudet - Yrittäjän verkostot, julkisten toimijoiden yhteistyö 		

Aineistojen analyysit

Tutkimuksen keskeiset tulokset esitetään tutkimusteemoittain. Kyselyaineiston analyysissä käytettiin kuvailevia menetelmiä (suorat jakaumat ja keskiarvot) ja monimuuttujamenetelmiä (faktorianalyysi, regressioanalyysi, klusterianalyysi, ristiintaulukointi ja keskiarvotestit). Kontrollimuuttujina (regressio)analyyseissä käytettiin maaseututyyppejä, koulutuksen saavutettavuutta, kouluastetta ja sukupuolta. Esitetyt muuttujien väliset yhteydet ja korrelaatiot ovat tilastollisesti merkitseviä 95%:n ja joissain tapauksissa myös 90%:n todennäköisyydellä, jollei tekstissä mainita muuta. Kyselyssä käytetyt väittämät on esitetty liitteessä (Liite 2.).

Haastatteluaineistot analysoitiin teemoittelemalla, jolloin niistä pyrittiin tunnistamaan keskeisiä aihepiirejä. Haastatteluista esitetään tekstissä myös suoria lainauksia havainnollistamaan käsiteltävää teemaa.

Aineistojen analysoinnissa hyödynnettiin monimenetelmällistä lähestymistapaa (triangulaatio). Tutkimuskysymyksiä tarkasteltiin samaan aikaan määrällisillä ja laadullisilla menetelmillä monipuolisen kokonaiskuvan saamiseksi yrittäjyydestä maaseudun nuorten uravaihtoehtona. Tutkimusaineistojen analyysin tuloksena esitettiin keskeiset johtopäätökset sekä toimenpide-ehdotukset maaseutupolitiikan kehittämiseksi.

2 YRITTÄJYYS, TYÖLLISTYMINEN JA URA

Yrittäjyysasenteissa on Suomessa merkittäviä alueellisia eroja. Suomalaisen aikuisväestön (18–65-vuotiaat) yrittäjyysaikomukset ovat korkeampia kaupungeissa kuin maaseudulla ja tämä koskee niin miehiä kuin naitakin (GEM 2016⁶). Eri maaseutualueista vähiten yrittäjyysaikomuksia on kaupunkien läheisellä maaseudulla. Eroihin voivat vaikuttaa monenlaiset mielikuvat ja käsitykset. Kaupungeissa asuvat kokevat lähiympäristönsä tarjoavan selvästi enemmän hyviä mahdollisuuksia yritystoiminnan aloittamiseen. Toisaalta maaseutuväestö arvioi omat kykynsä ryhtyä yrittäjäksi paremmiksi kuin kaupunkilaiset. Näkemys omista kyvyistä ja yrittäjätöuran yleisestä houkuttavuudesta on maaseudulla kaupungeja korkeampi niin miesten kuin naistenkin keskuudessa.⁷ (GEM 2016). Toisaalta vaikka kaupungeissa yrittäjyysaikomukset ovat yleisempiä kuin maaseudulla, yrittäjänä toimivien osuus on kuitenkin maaseudulla asuvien keskuudessa korkeampi kuin kaupungeissa (GEM 2016).

Näistä lähtökohdista tässä luvussa tarkastellaan nuorten työllistymiseen, koulutukseen ja asumiseen liittyviä asenteita ja näkemyksiä. Näillä tekijöillä on aiemmassa tutkimuksessa osoitettu olevan vaikutusta siihen, millaisena työllistymisvaihtoehtona yksilöt yrittäjyyden kokevat.

2.1 Nuorten unelmatyöura

Työtöuran monimuotoisuus

Monimuotoisella, joustavalla tai rajattomalla työtöuralla (boundaryless career) tarkoitetaan työmahdollisuuksia, jotka ylittävät yhden työtönteon muodon rajat (DeFillippi & Arthur 1994). Näiden rajojen rikkominen voi liittyä esimerkiksi organisaatioihin, hierarkioihin tai työtön ja vapaa-ajan tasapainoon (Arthur & Rousseau 1996). Monimuotoinen työtöura⁸ on myös useimpien tutkittujen nuorten toiveena, mutta sen laajuudessa ja laadussa on eroja (Taulukko 4). Noin joka viides nuori odottaa uran

⁶ GEM 2016 -datasta tätä tutkimusta varten tehdyt analyysit.

⁷ Edellä kuvatut erot maaseutu- ja kaupunkiväestön välillä näyttäisivät koskevan samalla tavoin niin nuoria aikuisia kuin varttuneitakin. Nuorten aikuisten (18–34-vuotiaat) väliset erot maaseudulla ja kaupungeissa ovat GEM 2016 -datassa samansuuntaisia kuin koko väestössä yrittäjyyteen liittyvissä intentioissa, mahdollisuuksissa, kyvyissä ja houkuttavuudessa, mutta kaikki erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä, joten tässä esitetyt havainnot koskevat koko aikuisväestöä.

⁸ Työtöuran monimuotoisuutta tarkasteltiin kyselyssä Guanin ja muiden (2018) kirjallisuuskatsauksesta muodostetuilla kahdeksalla väittämällä. Jäljempänä näistä väittämistä muodostetaan kolme joustavan työtöuran piirteitä kuvaavaa faktoria.

sisältävän runsaasti monimuotoisia (vähintään neljä erilaista) piirteitä, kun taas yksi viidestä nuoresta toivoo yhden ammatin, työtehtävän ja työpaikan muodostamaan vakaata työuraa. Tytöt toivovat tulevilta töiltään hieman enemmän monimuotoisuutta kuin pojat.

Monimuotoisessa urassa nuoria kiinnostaa erityisesti mahdollisuus työskennellä useissa eri tehtävissä. Nuoret ovat kohtalaisen kiinnostuneita työskentelystä jatkuvasti uusien ihmisten kanssa sekä työskentelystä useilla eri paikkakunnilla ja työpaikoilla, mutta esimerkiksi tilapäiset työt tai eri aloilla työskentely ei kiinnosta samassa määrin.

Taulukko 4 Toivotun työuran monimuotoisuus

	Useita tehtäviä	Jatkuvasti uusia ihmisiä	Useita paikkakuntia	Useita työpaikkoja	Useita ammatteja	Vaihtelu: palkkatyö-yrittäjyys	Tilapäisiä keikkatöitä	Useita aloja	N
Koko aineisto	3.5 (52%)	3.1 (34%)	3.0 (35%)	3.0 (28%)	2.6 (14%)	2.5 (20%)	2.5 (20%)	2.3 (12%)	402
Maaseututyypipi									
Harvaan asuttu maaseutu	3.4	3.1	3.1	3.1	2.5	2.4	2.5	2.3	83
Ydinmaaseutu	3.3	3.2	3.1	3.0	2.5	2.6	2.3	2.4	139
Kaupunkien läheinen m.	3.6	3.0	2.9	3.0	2.6	2.6	2.6	2.2	180
Kouluaste									
Peruskoulu	3.5	3.1	3.1	3.0	2.5	2.5	2.4	2.3	222
Lukio	3.5	3.2	3.1	3.1	2.6	2.6	2.3	2.4	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	3.3	3.0	2.8	2.9	2.7	2.5	3.0	2.2	82
Koulutuksen saavutettavuus									
Heikompi saavutet.	3.6	3.1	3.0	3.0	2.5	2.5	2.4	2.3	210
Parempi saavutet.	3.3	3.0	3.0	3.0	2.6	2.6	2.6	2.3	192
Sukupuoli¹									
Mies	3.4	2.9	2.9	3.0	2.6	2.8	2.6	2.4	130
Nainen	3.6	3.2	3.1	3.1	2.6	2.4	2.5	2.2	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvot, sulkeissa samaa mieltä (4-5) -vastausten %-osuus.

¹ Sukupuolta kysyttiin neljällä vastausvaihtoehdolla: nainen, mies, muu, en halua sanoa; muu -kategorian vastausmäärä oli riittämätön analyysiin, joten se poistettiin yhdessä en halua sanoa -vastausten kanssa. Sama koskee raportin kaikkia analyysejä.

Monipuolisen työuran piirteet näyttävät jakautuvan kolmeen ryhmään: 1) *useat eri tehtävät, työpaikat, ihmissuhteet ja paikkakunnat* (35% vastaajista toivoo näitä piirteitä työuraltaan), 2) *tilapäiset keikkatyöt ja yrittäjyyden ja palkkatyön limittyminen työuralla* (20%) sekä 3) *useat ammatit ja alat* (15%). Yrittäjyyden rinnastuminen keikkatöihin voi tarkoittaa sitä, että yrittäjyys ymmärretään mahdollisuutena lisäansioihin tai matalan kynnyksen kokeiluna.

Nuorten näkemykset unelmien työuran monimuotoisuudesta ovat pääosin samansuuntaisia riippumatta siitä, minkä tyyppisellä maaseutualueella he asuvat. Myönteinen suhtautuminen työskentelyyn monilla eri paikkakunnilla korostuu muualla kuin kaupunkien lähellä asuvien nuorien keskuudessa. Ammattioppilaitoksessa opiskelevat näkevät tilapäiset keikkatyöt muita vastaajia myönteisempänä työuran joustona. Tyttöjen keskuudessa puolestaan painottuu hieman enemmän ajatus työskentelystä useissa eri tehtävissä, useilla eri paikkakunnilla ja uusien ihmisten kanssa, kun taas poikia kiinnostaa siirtymät palkkatyön ja yrittäjyyden välillä.

Asiantuntijahaastatteluissa korostettiin, että yrittäjyydestä tulee tavalla tai toisella osa monimuotoista työuraa yhä useammalla nuorella. Kevytyrittäjyys nähtiin

esimerkkinä tämän kaltaisesta monimuotoistumisesta. Joissakin tilanteissa yrittäjyys on mahdollisuus toteuttaa juuri itselle merkityksellisiä asioita, toisissa kohdin taas yrittäjyydestä voi tulla työllistymisen edellytys.

”Kaikki työelämä on, yleisestikin pirstaloituu, että se voi olla yks osa sitä nuorten elämää, jollain tavalla, että tehdään jotakin yrittäjämäisesti, osa asioista.”

Nuorten odotus monimuotoisesta työurasta on samalla myös haaste maaseutukunnille, joiden elinkeinorakenne on säilynyt kapeana ja sukupuolittuneena, ja joissa historiallisesti vahvat toimialat määrittävät edelleen toimintaa (koulutusta ja työpaikkoja). Esimerkiksi Nakkilassa näitä ovat metalliala ja tuotantopainotteisuus, kun taas ohjelmistoalat eivät paikallisten asiantuntijoiden mielestä näy ainkaan vielä alueella. Lisäksi kunnan väestöpohjan arvioitiin olevan niin pieni, että siitä ei riitä toimeentuloa naisvaltaisille palvelualueille, jolloin tytöt muuttavat kasvukeskuksiin kiinnostavan koulutuksen perässä ja jäävät niihin työn vuoksi.

Työn yrittäjämäiset piirteet

Yrittäjyys ymmärretään usein työn tekemisenä itse omistetussa yrityksessä (ulkoinen yrittäjyys). Laajemmin tulkittuna yrittäjyys viittaa työn sisältöön, eikä vain tapaan organisoida työn tekemistä, jolloin yrittäjämäisiä elementtejä voi esiintyä myös palkkatyössä (sisäinen yrittäjyys).

Nuorista noin joka kolmas haaveilee työstä, johon liittyy yrittäjämäisiä piirteitä⁹, kuten uusien tuotteiden tai palvelujen kehittämistä, uusien ideoiden esittämistä, innovatiivisuutta tai uusien ratkaisujen kokeilua (Taulukko 5). Vajaalle puolelle vastaajista työn yrittäjämäisillä piirteillä ei ollut suurta merkitystä ja loput eivät kokeneet yrittäjämäistä työnkuvaa mieluisaksi. Lähemmän tarkastelun perusteella työn yrittäjämäiset piirteet kiinnostavat kaupunkien läheisen maaseudun nuoria hieman muita enemmän.

Taulukko 5 Unelmien työn yrittäjämäiset piirteet

	Sisäinen yrittäjyys		Ulkoinen yrittäjyys				N
	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	Palkansaaja	Yrittäjä	Pitää molemmista	Ei osaa vielä sanoa	
Koko aineisto	3.1	38 %	46 %	12 %	24 %	18 %	402
Maaseututyyppi							
Harvaan asuttu maaseutu	3.0	35 %	43 %	17 %	19 %	21 %	83
Ydinmaaseutu	3.1	36 %	47 %	15 %	26 %	12 %	139
Kaupunkien läheinen m.	3.2	40 %	46 %	8 %	24 %	22 %	180
Kouluaste							
Peruskoulu	3.0	35 %	46 %	13 %	23 %	19 %	222
Lukio	3.3	40 %	45 %	15 %	25 %	15 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	3.2	43 %	45 %	9 %	26 %	21 %	82
Koulutuksen saavutettavuus							
Heikompi saavutet.	3.1	36 %	47 %	13 %	22 %	19 %	210
Parempi saavutet.	3.2	39 %	44 %	12 %	26 %	18 %	192
Sukupuoli							
Mies	3.3	42 %	35 %	19 %	27 %	19 %	130
Nainen	3.2	39 %	52 %	8 %	22 %	18 %	216

Sisäisen yrittäjyyden osalta väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa faktorin keskiarvot ja samaa mieltä (4 tai 5) vastausten %-osuus; Ulkoisen yrittäjyyden osalta taulukossa vastausvaihtoehtojen %-osuudet (yhteensä 100%).

⁹ Yrittäjämäisiä piirteitä tarkasteltiin kyselyssä Yuanin ja Woodmanin (2010) mittaristolla.

Kiinnostusta yrittäjäksi ryhtymiseen voidaan tarkastella nuorten ensisijaisten tulevaisuuden uravaihtoehtojen avulla (ks. Flash Eurobarometer 2012). Vajaa puolet nuorista olisi työurallaan mieluiten palkansaaja ja vastaavasti noin joka kahdeksas haluaisi ryhtyä yrittäjäksi (ks. ulkoinen yrittäjyys edellisessä taulukossa). Noin neljännes nuorista piti molemmista vaihtoehdoista. Nuorten preferensseissä ei ollut eroja maaseutualueiden, koulutusasteiden tai koulutuksen saavutettavuuden osalta. Sen sijaan sukupuolen perusteella yrittäjyys näyttyy miehisenä vaihtoehtona myös maaseudun nuorten keskuudessa kuten Suomessa yleisestikin (Suomalainen ym. 2016). Rungas puolet tytöistä valitsisi ensisijaisesti palkkatyön ja alle kymmenesosa yrittäjyyden, kun taas pojista rungas kolmannes suosisi palkkatyötä ja vajaa neljännes yrittäjyyttä.

Suomalaisessa yhteiskunnassa palkkatyö on yhäkin työn tekemisen normi, jolloin palkkatyö takaa ihmiselle toimeentulon ja osallisuuden (Saikkonen, 2019). Tämä näkyy myös esimerkiksi koulun asenneilmapiirissä ja siinä, miten työelämästä puhutaan. Haastattelut nuoret yrittäjät kokevat, että yrittäjyyttä ei tuoda palkkatyön tavoin esiin tasavahvana uravaihtoehtona, pikemminkin päinvastoin, mikä voi vaikuttaa siihen, missä määrin nuoret ovat valmiita kokeilemaan yrittäjyyttä:

”Itse toivoisin, että puhuttaisiin vähemmän niistä palkansaajista eduista. Kun me tiedetään ne palkansaajan edut, mutta ei me tunneta niitä yrittäjän etuja. Se kynnys lähtee siitä tutusta ja turvallisesta mahdollisuuksien maailmaan, niin se on pelottava monelle...koulussa mua aina ärsytti suunnattomasti se, että jossain kohteessa yhteiskuntaopissa puhuttiin kaikista tuista. Asumistuet, palkansaajan tuet, mitä kaikkea voi hakea. Kuinka pitkä sairausloma sulla on, mutta sitten ei ollut sitä yrittäjän näkökulmaa siihen ollenkaan.”

Asiantuntijat puolestaan pitivät haastavana, että murrosikäiset eivät miellä koulutusta investointina työelämäänsä. Nuoret tekevät tiedostamattaan monia tulevan työelämän kannalta tärkeitä päätöksiä teini-iässä, jolloin mielenkiinto on asiantuntijoiden kokemusten mukaan useimmiten muissa asioissa kuin koulussa ja työssä.

”Jos mä ajattelen nyt [...] ysiluokkalaisia, ku ne on sit 10 vuoden pääst suurin piirtein kaksivitosia, niin kyl se prosentuaalinen suhde on sama [...] mä tiedän kuka rupee yrittämään ja mä tiedän kuka lähtee niin nopeesti pois ku mahdollista. Ja sit osa jää yhteiskunnan elätettäväksi. Elikkä se on niinku... sen tietää jo aika hyvin siinä. Mut se on tietysti... ei se oo prosentuaalisesti varmaan miksikään muuttunu niinku siitä, et ne tossa iäs tietää jo sen yrittäjyyden.”

Teini-iässä osaamisen kehittäminen vaikkapa omakohtaisen yrittäjyyden kautta saattaa tuntua varsin kaukaiselta, erityisesti jos sen uskotaan edellyttävän suuria

ponnisteluja. Haastattelemamme nuori yrittäjä näkikin yrittäjyyden vaihtoehdoksi kotona istumisen, harrastustoiminnan tai koulutehtävien tekemisen. Kynnys yrittäjyyteen on korkea, koska siitä tiedetään liian vähän.

”...että niistä asioista nuoret tietäisi enemmän niistä vaihtoehtoista eikä yrittäjyydestä olisi semmonen kuva, että se on jotenkin kauheeta ja vaikeeta ja semmonen aikuisten juttu.”

Pikemminkin nuoret näkivät yrittäjyyden hyvin mahdollistavana tilanteessa, jossa alhaisen iän vuoksi oli hankalaa muutoin löytää viikonloppu- tai kesätöitä. Lisäksi yrittäjyydessä viehätti oma vastuu ja mahdollisuus säädellä itse työnsä ajankohtaa ja määrää. Ilmaisuuksia ”olla oman itsensä herra tai pomo” tuli esiin useamman nuoren haastattelussa. Myös vapauden käänköpuoli eli oma vastuu yritystoiminnasta oli tullut kokemuksen kautta varsin tutuksi.

”Sä itte olet se ketä käskee ja tekee, niin kyl se siin on se vapaus. Mut on siin sitten toinen, et on siinä sit vastuukin, että sun täytyy maksaa ne laskut ajallas ja sun täytyy tehdä ne. Sä tiedät, et jos tilillä ei ole rahaa ja hommia ei ole tehnyt, niin kyl sä tiedät missä on vika, että ei oo laskuja tehty, niin se on sitten, että täytyy itte vaan hoitaa kaikki.”

Ulkoisen yrittäjyyden (yrittäjäksi ryhtyminen) ja sisäisen yrittäjyyden (yrittäjämäinen toiminta) yhtäaikaista tarkastelua osoittaa, että nuoret liittyvät yrittäjämäisiä piirteitä odotetusti useammin yrittäjäksi ryhtymiseen kuin palkkatyöhön. Tästä huolimatta vain vajaa puolet yrittäjyyttä priorisoivista nuorista liittävät unelmiensa työhön yrittäjämäisiä piirteitä ja toisaalta palkkatyötä suosivista nuorista joka kolmas odottaa työltään yrittäjämäisiä elementtejä (Taulukko 6). Yrittäjäksi ryhtyminen ei siis tarkoita samaa kuin yrittäjämäisesti toimiminen. Yksilö voi haaveilla yrittäjyydestä toimeentulon ansaitsemisen tapana, mutta ei halua työnsä sisältöön yrittäjämäisiä piirteitä. Sama pätee myös toisin päin: nuori voi olla kiinnostunut palkkatyöstä, mutta kaipaa siihen yrittäjämäistä työnteon otetta.

Taulukko 6 Unelmien toimeentulon ansaitsemisen muodon yhteys työn sisällön odotettuihin yrittäjämäisiin piirteisiin

	Ei halua yrittäjämäisiä piirteitä		Haluaa yrittäjämäisiä piirteitä		Yhteensä	N
		Siltä väliiltä				
Palkansaaja	23 %	44 %	33 %	100 %	183	
Yrittäjä	12 %	40 %	48 %	100 %	50	
Pitää molemmista	5 %	44 %	51 %	100 %	96	
En osaa vielä sanoa	21 %	56 %	23 %	100 %	73	
Yhteensä	17 %	46 %	38 %	100 %	402	

2.2 Yrittäjyysasenteet ja -taidot

Aikomukset, houkuttavuus ja kyvykkyyssuomukset

Aikomuksia pidetään merkittävimpänä yksilön toteutunutta käyttäytymistä selittäjänä (Ajzen 1991). Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että opintojen aikana mitatut yrittäjyysaikomukset selittävät yrittäjäksi ryhtymistä vielä vuosia myöhemmin (Joensuu-Salo, 2020). Kyselyyn osallistuneiden nuorten keskuudessa noin yhdellä vastaajalla kymmenestä on vakaa aikomus (ks. Liñán & Chen, 2009) ryhtyä yrittäjäksi jossain vaiheessa työuraansa (Taulukko 9), mutta kaksi kolmesta ei pitänyt yrittäjyyttä todennäköisenä tulevaisuudessa. Nuorten yrittäjyysaikomuksissa ei ollut eroja maaseututyypin, kouluasteen tai koulutuksen saavutettavuuden osalta, mutta pojissa osuus oli yli kaksinkertainen tyttöihin verrattuna.

Taulukko 7 Aikomus, houkuttavuus ja kyvykkyys ryhtyä yrittäjäksi

	Aikomukset		Koettu houkuttavuus		Koettu kyvykkyys		N
	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	
Koko aineisto	2.3	11 %	2.8	22 %	2.6	13 %	402
Maaseututyyppi							
Harvaan asuttu maaseutu	2.1	8 %	2.7	28 %	2.5	11 %	83
Ydinmaaseutu	2.3	13 %	2.8	22 %	2.8	18 %	139
Kaupunkien läheinen m.	2.3	11 %	2.8	19 %	2.5	11 %	180
Kouluaste							
Peruskoulu	2.2	11 %	2.7	22 %	2.6	14 %	222
Lukio	2.3	12 %	2.9	28 %	2.8	12 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	2.3	11 %	2.7	16 %	2.4	11 %	82
Koulutuksen saavutettavuus							
Heikompi saavutet.	2.2	11 %	2.7	22 %	2.6	14 %	210
Parempi saavutet.	2.3	11 %	2.8	21 %	2.5	12 %	192
Sukupuoli							
Mies	2.6	19 %	3.1	30 %	2.9	22 %	130
Nainen	2.0	8 %	2.6	16 %	2.4	8 %	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo, ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus kunkin asenteen kohdalla.

Nuorten valinta yrittäjyyden ja palkkatyön välillä tarjoaa toisen näkökulman yrittäjyysaikomusten tarkasteluun. Ensinnäkin, yrittäjyyttä mieluisimpana uravaihtoehtona pitävistä vain neljällä kymmenestä on vakaa aikomus ryhtyä yrittäjäksi jossain vaiheessa elämäänsä ja yhtä moni oli aikomustensa suhteen vielä jonkinlaisessa välitilassa. Lisäksi yrittäjyydestä ja palkkatyöstä yhtä paljon pitävistä ainoastaan joka seitsemännellä on selkeitä yrittäjyysaikomuksia. Unelmien työurasta kysyttäessä puolestaan joka viides nuori haluaisi työskennellä urallaan välillä palkkatöissä ja välillä yrittäjänä. Tämä voi kertoa siitä, että intentioväittämät ohjasivat vastaajia ajattelemaan yrittäjyyttä pysyvänä ja päätoimisena vaihtoehtona. Toisaalta vastauksia voidaan tulkita myös unelmien ja realismin välisenä varsin merkittävänä kuiluna, mikä voi viestiä jonkinlaisesta yrittäjäksi ryhtymisen kynnyksestä.

Haastatelluille nuorille yrittäjille uravalinta yrittäjyyden tai palkkatyön välillä ei ole kategorista, vaan ne näyttävät sekä limittyvän että olevan peräti samanaikaisesti läsnä työuran aikana.

”En ole missään vaiheessa sulkenut pois sitä asiaa, että olisi palkkatöissä joskus tai et olisi pelkästään yrittäjä....mennään vähän sen kysynnän mukaan...mitä se nyt on ja vakituinen paikka kun on, niin ei mulla mitään semmosta pakottavaa tarvetta ole, että mun tarviis jommasta kummasta luopuu...”

Nuorille yrittäjyys ei välttämättä merkinnyt myöskään koko työuran tai elämän mittaista valintaa, vaan he näkivät sen joustavana tapana oppia uutta ja saada lisäansioita. Erityisesti 4H-yrittäjyys tarjosi vähäriskisen mahdollisuuden uudelleenkokemukseen.

”...ei olo tavallaan sitä mitään menetettävää ainakaan 4H yrittämisessä. Jos et sä sitä haluukaan tehdä tai sä haluat tehdä muuta, niin se ei ole ongelma, koska sä voit vaihtaa sitä ja sä voit lopettaa sen...”

Yksilön tekemistä ohjaa voimakkaasti se, miten hän suhtautuu tekemiseen ja kuinka hyvin hän uskoo pystyvänsä suoriutumaan siitä (Ajzen 1991). Yrittäjäksi ryhtymisessä huomio kiinnittyy yrittäjyyden houkuttavuuteen ja koettuihin kykyihin toimia yrittäjänä (Krueger ym. 2000). Tutkimuksessa selvitettiin yrittäjyyden houkuttavuutta ja kyvykkyyssuskomuksia Liñánin ja Chenin (2009) käyttämällä mittareilla. Maaseudun nuorilla on enemmän tahtoa yrittäjäksi kuin uskoa omiin kykyihinsä yrittäjänä (Taulukko 9). Yrittäjyyden koki houkuttelevaksi noin joka viides vastaaja, kun taas kolmannes ei nähnyt siinä hyviä puolia. Pojat kokivat yrittäjyyden kaksi kertaa houkuttelevammaksi kuin tytöt. Noin joka kahdeksas nuori arvioi omien kykyjensä riittävän yrittäjäksi ryhtymiseen, kun vastaavasti neljä kymmenestä piti kykyjään vaatimattomina. Tarkastelluista taustatekijöistä ydinmaaseudulla asuvat luottivat omiin kykyihinsä keskimääräistä enemmän ja pojat pitivät kykyjään hyvinä tyttöjä useammin.

Yrittäjyyden houkuttavuus, kyvykkyyssuskomukset ja yrittäjyysaikomukset ovat keskeisiä seikkoja, kun halutaan ymmärtää yrittäjäksi ryhtymistä (Krueger ym. 2000). Yrittäjyyden koettu houkuttavuus ja koetut kyvykkyudet ovat molemmat yhteydessä maaseudun nuorten yrittäjyysaikomuksiin, mutta houkuttavuuden vaikutus on näistä kahdesta selvästi voimakkaampi. Tämä kertoo siitä, että erityisesti nuorten kohdalla kiinnostuksen herättäminen on keskeinen keino edistää yrittäjäksi ryhtymistä.

Yrittäjyys- ja työelämätaidot

Yrittäjyyteen liittyviä taitoja voidaan mitata monipuolisesti, ja tässä tutkimuksessa niitä selvitettiin 13 erilaisella teemalla (ks. Wilson ym. 2007; Moberg 2012; Tang ym. 2012), joiden osalta nuoria pyydettiin arvioimaan omia taitojaan suhteessa muihin luokkansa oppilaisiin. Nuoret kokivat olevansa muita taitavampia uuden

tiedon etsimisessä, hyvien mahdollisuuksien vaistoamisessa ja yllättävien yhteyksien näkemisessä asioiden välillä (Taulukko 7). Omat verkostoitumistaidot koettiin keskimäärin kaikkein heikoimmiksi, kun taas käsitykset omista taidoista polarisoituivat eniten johtajana olemisessa. Jatkoanalyysiä varten kyvyistä poimittiin kuuden väittämän mittaristo koskien ongelmien ratkaisemista, rahan ja talouden hallintaa, luovuutta, mielipiteisiin vaikuttamista, johtajuutta ja päätöksentekoa (Wilson ym. 2007). Noin kolmannes nuorista arvioi nämä kykynsä muita paremmiksi, ja tämä korostui hieman poikien keskuudessa.

Taulukko 8 Nuorten arvioita omista taidoistaan (vertailukohtana luokkakaverit)

	ka. (1-5)	% (muita huonompi)	% (samaa tasoa)	% (muita parempi)	%-yhteensä	N
Yllättävien yhteyksien näkeminen as	3.3	12 %	57 %	31 %	100 %	402
Hyvien mahdollisuuksien vaistoamir	3.3	10 %	59 %	31 %	100 %	402
Uuden tiedon etsiminen	3.3	13 %	56 %	31 %	100 %	402
Odottamattomien muutosten sietär	3.2	16 %	50 %	34 %	100 %	402
Rahan ja talouden hallinta	3.2	18 %	47 %	35 %	100 %	402
Luovuus	3.2	20 %	44 %	36 %	100 %	402
Ongelmien ratkaiseminen	3.2	15 %	52 %	33 %	100 %	402
Suunnitelmällisyys	3.2	18 %	50 %	32 %	100 %	402
Ihmisten suostuttelu olemaan sama:	3.2	21 %	47 %	32 %	100 %	402
Päätösten tekeminen	3.1	25 %	44 %	32 %	100 %	402
Epäonnistumisen sietäminen	3.1	24 %	45 %	31 %	100 %	402
Johtajana oleminen	3.1	28 %	39 %	33 %	100 %	402
Verkostoituminen	3.0	22 %	55 %	23 %	100 %	402

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=paljon huonompi, 5=paljon parempi; taulukossa keskiarvo, ja muita huonompi (1-2), samaa tasoa (3) ja muita parempi (4-5) -vastausten %-osuudet.

Yrittäjyyttä joko aidossa yrittäjätoiminnassa tai esimerkiksi 4H:n kerhotoiminnassa kokeilleet nuoret ovat muodostaneet yrittäjyydestä oman, kokemusperäisen käsityksensä. Haastatteluissa korostui, että tällöin he uskoivat vahvasti omiin kykyihinsä ja toivoivat, että myönteistä viestiä yrittäjyydestä voisi esimerkiksi koulun kautta välittää eteenpäin.

”...näyttäisi konkreettisesti, että hei tästä saa rahaa, tämä ei oo vaikeeta, tyyliin kaks paperia täytät niin siinä on sinulle.”

Nuoret oppivat yrittäjyyttä tekemällä, kukin omalla tavallaan. Haastatteluissa he korostivat, että yrittäjyyden sovittaminen koulutyön kanssa vaatii itsekuria, mutta toisaalta tuo itsenäisyyttä ja taloudellista riippumattomuutta vanhemmista. Myös asiakkailta saatu myönteinen palaute hyvästä työstä koettiin palkitsevaksi ja kannustavaksi. Vastaavasti puskaradio sekä tuttavat ja lähipiiri nähtiin tärkeinä viestinvälittäjinä ja uusien asiakkaiden lähteinä.

“Lahjattomat treenaa” on tuttu arkikielinen lausahdus, jolla viitataan paitsi siihen, että lahjakkuus ja ahkeruus ovat kaksi eri asiaa, myös siihen, että sisukkuus voi kompensoida ainakin osittain lahjakkuuden puutteita. Sisukkuuden on havaittu selittävän vaativista, pitkäkestoista tehtävistä suoriutumista jopa enemmän kuin

lahjakkuuden (Duckworth ym. 2007). Tässä tutkimuksessa sisukkuutta (grit) tarkastellaan sen kahdella ulottuvuudella: yksilön kapasiteettina ylläpitää mielenkiintoa (interest) ja vaivannäköä (effort) pitkäjänteisesti (Duckworth & Quinn 2009).

Joka neljäs nuori kokee kykenevänsä ylläpitämään mielenkiintoaan pitkäkestoisesti ja puolella on valmiuksia pitkäkestoiseen vaivannäköön (Taulukko 8). Pojat ja ydinmaaseudulla asuvat vastaajat arvioivat kapasiteettinsa kiinnostuksensa säilyttämiseen keskimääräistä korkeammaksi. Vaivannäön valmiuksien osalta ei ollut selkeitä eroja tarkastelluissa ryhmissä, mutta sisukkuus ja yrittäjäyysasenteet ovat yhteydessä toisiinsa erityisesti vaivannäön osalta. Pitkäkestoiseen ponnisteluun valmiit nuoret ovat muita kiinnostuneempia yrittäjyydestä, uskovat kykyihinsä toimia yrittäjänä ja aikovat myöskin muita todennäköisemmin ryhtyä yrittäjäksi. Tulokinnallisesti tämä merkitsee yhtäältä sitä, että nuorten mielikuvissa yrittäjänä pärjääminen vaatii pitkäjänteisyyttä ja toisaalta sitä, että päättäväiset nuoret näkevät yrittäjyyden palkitsevana työnteon vaihtoehtona.

Taulukko 9 Koettu sisukkuus

	Mielenkiinto		Vaivannäkö		N
	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	
Koko aineisto	2.9	24 %	3.5	52 %	402
Maaseututyppi					
Harvaan asuttu maaseutu	3.0	21 %	3.4	51 %	83
Ydinmaaseutu	3.1	35 %	3.5	50 %	139
Kaupunkien läheinen m.	2.8	18 %	3.5	53 %	180
Kouluaste					
Peruskoulu	2.9	20 %	3.5	52 %	222
Lukio	3.0	29 %	3.5	48 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	3.0	29 %	3.4	55 %	82
Koulutuksen saavutettavuus					
Heikompi saavutet.	2.9	25 %	3.5	55 %	210
Parempi saavutet.	3.0	23 %	3.4	48 %	192
Sukupuoli					
Mies	3.1	29 %	3.5	56 %	130
Nainen	2.8	22 %	3.5	54 %	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus.

Sisukkuutta tarvitaan projekteissa, jotka kestävät useita kuukausia tai pidempäänkin (Duckworth ym. 2007). Yritystoiminnan aloittaminen on esimerkki pitkäjänteisestä projektista, johon liittyy suunnittelu- tai kokeiluvaiheita ja mahdollisesti useampia vuosia kestävä toiminnan käynnistämisen ja vakiinnuttamisen vaihe.

Haastatellut nuoret yrittäjät toivat esiin oman ahkeruutensa ja sinnikkyytensä sekä rohkeutensa tarttua heitä innostaviin asioihin. He eivät pitäneet yrittäjyyttä erityisen vaikeana tai monimutkaisena, mutta ymmärsivät sen vaativan aktiivista tekemistä ja systemaattista panostamista.

”Sä lähet rauhassa ja otat asioista selvän ja keskittyy siihen omaan juttuun ja kehittää sitä semmoseks, kun haluaa itte, ... että on rohkee ja yrittää ja jos ei joku

homma nyt ihan heti onnistu ja menee vähän ei niin putkeen ja saattaa joskus tulla vähän takkiinkin ja vähän jopa tappiokin, niin ei siit kannata heti heittää hankkoja tiskiinkin. Ett se on mietittävä siinä kohtaa, että tässä kävi tällai, että mitä tässä tartteis tehdä toisin, ettei sitt enää ensi kerralla kävis sillai....Se täytyy yrittäjän usko siihen omaan tekemiseen ja kehittää sitä omaa hommaa ja olla rohkee ja selvittää. Sill pääsee. Oma-aloitteisuus, se on aika iso juttu.”

Kaikki on kiinni omasta tekemisestä – mitä enemmän jaksaa panostaa yrittämiseen, sitä enemmän saa aikaiseksi. Haastatellut nuoret olivat konkreettisia esimerkkejä tutusta sananlaskusta ”työ tekijänsä löytää”. Toisaalta he kuitenkin ymmärsivät myös yrittäjyyteen liittyvät epäonnistumisen mahdollisuudet, vaikka esimerkiksi 4H-yrittäjyys tarjosi turvalliset puitteet yrittäjyyden harjoittamiseen.

Yhtenä tärkeänä yrittäjyystaitona nousi asiantuntijaryhmässäkin esille rohkeus. Tästä puhuttiin ensin epäsuoremmin yrittäjyyteen liittyvien riskien yhteydessä ja myöhemmin uudestaan uskalluksena ryhtyä johonkin, mihin liittyy epävarmuutta. Tällaisen taidon oppimisessa nähtiin keskeinen rooli aikuisilla, joiden toivottiin näyttävän nykyistä enemmän esimerkkiä siitä, millaista on tarttua rohkeasta johonkin uuteen. Rohkeus liitettiin mahdollisuuksiin ja aktiivisuuteen. Se nähtiin edellytyksenä nuorten aktiiviselle yrittäjämäiselle toiminnalle ja mahdollisuuksien luomiselle, riippumatta siitä johtaako aktiivisuus yrityksen perustamiseen. Yhtenä keinona nuorten rohkeuden lisäämiseksi tuotiin esille harjoitusyritysprojektit, joissa osallistujat voittavat pelkojaan yhdessä toteuttaessaan jonkin tärkeäksi kokemansa asian.

”[...] mua niinku kutkuttaa semmonen ajatus siitä nimenomaan, et miten me voitais olla niinku aktiivisia sillä tavalla, et me voitais luoda niitä mahdollisuuksia nuorille, näyttää omalla esimerkillä, että uskalletaan astua ehkä semmoseen tuntemattomaan. [...]Vaikkei sitte yrityksiä tuliskaan, mut että kannustettas siihen semmoseen aktiiviseen toimintaan. Ja nekin ketkä on sitten ehkä rajallisesti mukana, mut kuitenkin hekin olis siellä mukana sitte.”

”Ja sä sanoit tosta avusta, niin kolme vuotta sittenhän meil on semmonen yrittäjäporukka [...] niin siel opettaja sano, et hei, ottakaa yhteyttä korkeakouluun. Ja ne otti yhteyttä korkeakouluun ja siel joku professori [...] teki ilmatteeks laskelmat siellä. Eli sielt tuli niinku apu eli se oli niinku semmonen, et hyvä nähdä. [...] että apuu tuli, mut se vaan jotenki aina on pelko soittaa jonnekin vieraaseen paikkaan.”

Tiedonhankinta, ja siihenkin liittyvä rohkeus, nousi keskusteluissa myöskin esille tärkeänä yrittäjyystaitona. Opettajien kokemuksen mukaan heihin kohdistuu

kuitenkin tietolähteenä ehkä liikaakin odotuksia, joten vastuuta voisi jakaa enemmän kahteen suuntaan, yhtäältä oppilaille itsellensä tiedon etsijöinä ja toisaalta muille paikallisille yrittäjyystoimijoille tiedon ja neuvonnan tarjoajina.

”[...] ja toi on siis tärkeä opetus tietysti, ilman muuta, että pystyy saamaan apua ja mistä, mut oikeestaan se, että nyt se on tavallaan sit opettajan ehdotuksesta kiinni, jonka täytyy tietää, et mistä mihinkin tilanteeseen haetaan apua. Ja se on ehkä tällanen, ja se toimii vielä näissä meidän pienissä, ja tämäkin on projekti, mut sitte kun me tarvitaan apua siihen konkreettiseen omaan toimintaan, jolla vois tästä jatkaa, niin sitte aletaan tarvita jo muuta ku yrittäjyyskasvatuksen opettajan ohjausta, esimerkiks yrittäjien ohjausta tai kunnan tai..”

Muista yrittäjyudessa tarvittavista metataidoista asiantuntijaryhmissä tuotiin esille erilaisia työskentelyä edistäviä valmiuksia, kuten yhteistyö-, viestintä- ja kielitaito, joiden nähtiin kehittyvän monilla nuorilla luontaisesti esimerkiksi mobiili-pelejä pelaamalla.

”Ja tää on niinku aika mielenkiintosta, ku me paljo tietenki vähän mollataan tätä pelaamista ja et siellä pelimaailmassa ollaan, mutta ihan uskomatonta kuinka se tietyllä tavalla kehittää sosiaalisuutta ja kielitaitoa ja kommunikointikykyä ja yhdessä tekemistä [...]”

Yrittäjyys osana joustavaa työuraa on nuorille mahdollisuus, mutta sen toteutumiseksi paikalliset toimijat kiinnittivät huomiota nuorten itsetuntoon ja sen merkitykseen yrittäjyyspolulla. Nuorten itsetunto nähdään usein heikoksi.

”Nuorten itsetuntohan se on se ongelma, että kun sitä ei oo ja se kehitty tuos koko ajan, et viel toisellakin asteella se on hakusessa, et millanen mä oon ihmisenä ja uskallanks mä lähtee toteuttaa sitä mun hurjaa ideaa, mikä mul on. Niin se vaatii kyl aika paljon siltä yksilöltä.”

Julkiset toimijat olivat lisäksi huolissaan kasvavasta hajonnasta nuorten taidoissa ja valmiuksissa. Toisessa ääripäässä ovat kansainvälisissä verkostoissa toimivat ja osaamistaan myyvät nuoret ja toisessa ne, joilla ei ole edes työllistymisessä tarvittavia perustaitoja liittyen esimerkiksi laskemiseen ja tietokoneiden käyttöön, vaan he tarvitsisivat ulkopuolista tukea muistuttamaan arjen askareiden hoitamisesta. Erityisesti huolta herätti, että perustaidoissa koettiin tapahtuneen merkittävää heikentymistä viimeisten kymmenen vuoden aikana. Kansainvälistymisen kannalta asiantuntijat näkivät ongelmalliseksi sen, että paikallisten nuorten

kielitaidossa on suurta vaihtelua ja ääripäiden väliset erot näyttäisivät olevan kasvamassa. Lisäksi oltiin huolissaan siitä, että nuorten kielitaito on yksipuolistumassa englannin korostuessa muiden kielten kustannuksella.

Sit taas toisaalta kun meillekin tulee paljon niitä nuoria, joilla on ne perustaidot ihan hukassa. En mä tiedä, mistä se johtuu [...] ei niillä oo mahdollisuutta työllistyä oikeestaan yhtään mihinkään puhumattakaan, että niistä ois yrittäjiksi.

2.3 Nuorten työllistymisen, koulutuksen ja asumisen tulevaisuus

Urasuunnitelmien selkeys ja työllistymisuskomukset

Työuraa koskeva päätöksenteko on liitetty perinteisesti nuoruuteen, mutta vähitellen on oivallettu, että elämänskaarella on usein monenlaisia siirtymiä, joihin liittyy myös työuran pohdiskelua (Osipow 1999). Tässä tutkimuksessa keskitytään nuorten urasuunnitelmien hahmottumiseen (Lounsbury ym. 2005).

Koko kyselyaineiston tasolla on havaittavissa, että maaseudun nuorten urasuunnitelmat vaihtelevat, ja joka neljännellä urasuunnitelmat ovat vielä jäsentymättömiä, kun taas kolmasosa tuntuu jo tietävän mitä työltään haluaa (Taulukko 10). Urasuunnitelmien selkeydessä ei ole eroja nuorten taustojen suhteen, mutta urasuunnitelmiansa suhteen varmimmat nuoret arvioivat myös omat kykynsä ryhtyä yrittäjäksi hieman muita paremmiksi. Tämän voi yleisesti ottaen tulkita liittyvän näiden nuorten keskimääräistä korkeampaan itsevarmuuteen.

Haastattelemllemme nuorille yrittäjyys oli avautunut mahdollisuudeksi jo varsin varhain. Jollekin yrittäjyys oli ollut ”itsestään selvyys jo aivan pienestä lähtien” esimerkiksi kodin vahvan yrittäjyysmallin perusteella, kun taas toiselle yrittäjyys oli 4H-yrittäjyyskokeilun jälkeen herättänyt halun perustaa tulevaisuudessa oma yritys alalle, jota tulisi opiskelemaan. Yhdelle yrittäjyys oli selkeästi välivaihe itenäisempään elämään hänen suunnitellessaan opintoja ulkomaiseen yliopistoon.

Taulukko 10 Urasuunnitelmien selkeys ja työllistymisuskomukset

	Urasuunnitelmin selkeys		Koettu työllistyvyys		N
	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	
Koko aineisto	3.3	45 %	3.5	54 %	402
Maaseututyypit					
Harvaan asuttu maaseutu	3.3	48 %	3.6	59 %	83
Ydinmaaseutu	3.3	45 %	3.6	56 %	139
Kaupunkien läheinen m.	3.2	44 %	3.5	49 %	180
Kouluaste					
Peruskoulu	3.4	46 %	3.6	55 %	222
Lukio	3.1	38 %	3.5	48 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	3.3	51 %	3.5	55 %	82
Koulutuksen saavutettavuus					
Heikompi saavutet.	3.3	43 %	3.6	55 %	210
Parempi saavutet.	3.3	47 %	3.5	52 %	192
Sukupuoli					
Mies	3.3	44 %	3.6	60 %	130
Nainen	3.3	47 %	3.5	50 %	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus.

Työmarkkinoiden muutosvauhti on kiihtynyt viimeisten vuosikymmenten aikana. Muutokset voivat lisätä työhön liittyvää epävarmuuden ja turvattomuuden tunnetta (Sverke ym. 2002). Tällöin usko omaan työllistyvyyteen (employability) voi olla tärkeä pärjäämiskeino, kun yksilö jäsentää omia tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiaan (Wittekind ym. 2010). Työllistyvyyttä tarkastellaan usein työelämässä olevien keskuudessa, mutta tässä tutkimuksessa Janssensin ja muiden (2003) mittariston avulla selvitetään nuorten uskomuksia omiin työllistymismahdollisuuksiinsa. Yleisesti ottaen nuoret suhtautuvat varsin positiivisesti tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksiinsa. Usko omaan työllistymiseen on melko tai erittäin vahva runsaalla puolella vastaajista. Yli kolmannes (37%) nuorista arvioi työllistyvyytensä olevan kohtalainen, mutta joka kymmenes koki mahdollisuutensa heikoiksi. Usko omiin työllistymismahdollisuuksiin on myös yhteydessä nuorten yrittäjyysasenteisiin. Vastaava tulos on löydetty myös korkeakouluopiskelijoiden keskuudessa (Räty ym., 2019). Mitä positiivisemmin nuori suhtautuu työllistyvyyteensä, sitä korkeammaksi hän arvioi kiinnostuksensa, kykynsä ja aikomuksensa ryhtyä yrittäjäksi. Tätä voidaan tulkita niin, että itsensä työllistäminen nähdään varmempana toimeentulovaihtoehtona kuin palkkatyön löytäminen. Tämä viestii myös siitä, että yrittäjyys näyttäytyy maaseudun nuorille enemmänkin mahdollisuusperustaisena työnteen tapana kuin pakottavien olosuhteiden sanelemana polkuna.

Haastattelemiemme nuorten yrittäjien kokemukset vahvistavat esitettyä käsitystä. Nuoret näkivät yrittäjyyden kätevästä mahdollisuutena työllistää itse itsensä mielekkäästi ja näin saada joustavasti lisäansioita koulutyön siitä kärsimättä. Yrittäjyys näyttäytyi luontevana jatkeena kotipiirissä opittuun arjen aktiiviseen puuhasteluun ja toimintaan. Paikalliset asiantuntijat pohtivat lisäksi syrjäytymisvaarassa olevia nuoria ja ajatusta siitä, voisiko yrittäjäksi ryhtyminen olla palkkatyötä

matalampi askel työelämään. Yrittäjyyttä ei kuitenkaan nähty tässä mielessä erityisenä ratkaisukeinona heidän elämäntilanteeseensa. Toisaalta oppilaitoksissa oli kokemuksia siitä, että nuorten harjoitusyritysprojektit ovat ehkäisseet yksittäisten nuorten syrjäytymistä koulutusjärjestelmästä. Kouluelämän ulkopuolelle jäämisen ehkäisemisessä merkitystä nähtiin olevan erityisesti sillä, että nuoret toteuttavat yritysprojekteja yhdessä, jolloin vertaisten tuki auttaa eteenpäin.

”[...] semmonen ajatusrakennelma, että jos on syrjäytymisvaarassa oleva nuori, niin hän ryhtyis sitte yrittäjäksi, niin siihen mä sanoisin, et en usko.”

”[...] et siin yks poika pelastu siin systeemissä sinänsä, et hän ei luiskahtanu pois ku siin on kaks muuta kaverii, et siin on kolmen kaverin yritys. Niin siit tuli niinku sit yhden poja-- ku se olis luiskahtanu muuten vähän huonoille teille, niin nämä kaks muuta veti sitä mukanaan [...] Eli se oli tämmönen ihan, et jos se yrittäjyys myös pelastaa nuorii syrjäytymiseltä, niin ku sä oot kiinnostunu, mut sul ei oikein oo sitä, niin...”

Koulutusodotukset ja -esteet

Kouluttautumisella on tärkeä asema nuorten tulevaisuuden ja urasuunnitelmien hahmottumisessa. Koulutusodotuksia mitattiin Nuorisobarometristä (Pekkarinen & Myllyniemi, 2017) muokatulla kysymyksellä korkeimmasta tavoiteltavasta koulutusasteesta. Neljä kymmenestä maaseudun nuoresta arvioi päättävänsä opinnot toisen asteen jälkeen (Taulukko 11). Yliopistotutkintoa suunnitteli noin kolmannes ja korkea-asteen ammatillista tutkintoa joka neljäs vastaaja. Vain pieni joukko nuoria arvioi koulunkäynnin päättyvän peruskouluun¹⁰. Erilaisilla maaseutualueilla asuvien nuorten tai tyttöjen ja poikien välillä ei ollut eroja koulutusodotuksissa. Sen sijaan heikomman koulutuksen saavutettavuuden alueilla asuvissa nuorissa oli enemmän niitä, jotka odottivat suorittavansa yliopistotutkinnon. Tämä voi merkitä sitä, että nuoret ovat tottuneet jo varhaisiästä lähtien siihen, että koulunkäynti edellyttää matkustamista, joten heillä on keskimääräistä matalampi kynnys muuttaa toiselle paikkakunnalle jatkokouluttautumaan.

Koulutuksen laajuuteen ja laatuun liittyvät odotukset eivät ole yhteydessä nuorten yrittäjyysasenteisiin, eikä nuorten kiinnostus, kyvykkyyssuskomukset ja aikomukset ryhtyä yrittäjäksi eronneet kouluttautumisodotusten suhteen. Havainto on sikäli merkittävä, että yrittäjyys on yhdistetty Suomessa historiallisesti matalaan koulutustasoon (TEM 2012; Suomalainen ym. 2016). Tämä voisi yhtäältä tarkoittaa sitä, että mahdolliset erot yrittäjyysasenteissa syntyvät vasta myöhemmissä elämänvaiheissa esimerkiksi kouluttautumisen tai työkokemuksen myötä tai toisaalta

¹⁰ Tässä joukossa oli peruskoululaisten lisäksi myös jo toisella asteella olevia, mikä voi tarkoittaa sitä, että heidän opintonsa ovat jäämässä kesken tai sitten kysymyksen tulkinna on ollut haasteita, eikä sen ole ymmärretty viittaavaan tuleviin opintoihin

sitä, että yrittäjyys mielletään yhtäläiseksi mahdollisuudeksi koulutustasoon katsomatta.

Haastattelemamme nuoret yrittäjät suhtautuivat koulutukseen hyvin eri tavoin. Yrittäjyyden ja koulutuksen yhteys nähtiin suhteellisen ohuena. Yhdelle koulutautuminen ja näyttökokeet olivat välttämätön paha, kun hän oppii työnsä tekemällä. Toinen näki saamansa kaupallisenkin koulutuksen pikemminkin uransa hidasteeksi kuin kiihdyttäjäksi.

”Se [koulunkäynti] oli semmoista hiljaiseloa, enkä kokenut että olisin saanut sieltä mitään.”

Useampi haastatteluista nuorista kertoi saaneen koulusta jonkin verran yrittäjyyttä tukevaa tietoa tai vinkkiä, joskin yrittäjyyttä koskeva tieto useimmiten saatiin koulujärjestelmän ulkopuolelta. Toisaalta nuoruuden yrittäjyyskokeilut saattoivat myös avata nuoren silmät näkemään oman unelma-alansa yrittäjyyden näkökulmasta ja harkitsemaan yrittäjyyden ja yliopisto-opintojensa yhdistämistä valmistuttuaan.

”Haluisin sinne oikeustieteelliseen, niin tän yrittämisen kautta mulle on ainakin tullut sellainen, ett haluis perustaa sit jonkun oman ehkä firman sit. Joku asianajotoimisto tai tällanen.”

Taulukko 11 Korkein odotettu kouluaste

	Peruskoulu	Lukio	Ammatti-oppilaitos	Kaksois-tutkinto	Ammatil. korkea-aste	Yliopisto	Yhteensä	N
Koko aineisto	5 %	11 %	24 %	4 %	25 %	31 %	100 %	402
Maaseututyppi								
Harvaan asuttu maaseutu	5 %	13 %	31 %	8 %	17 %	25 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	7 %	12 %	13 %	4 %	27 %	37 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	4 %	9 %	30 %	2 %	26 %	29 %	100 %	180
Kouluaste								
Peruskoulu	7 %	13 %	23 %	6 %	21 %	31 %	100 %	222
Lukio	2 %	14 %	1 %	1 %	33 %	49 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	5 %	1 %	57 %	2 %	24 %	10 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus								
Heikompi saavutet.	7 %	10 %	20 %	3 %	21 %	39 %	100 %	210
Parempi saavutet.	3 %	12 %	30 %	5 %	29 %	22 %	100 %	192
Sukupuoli								
Mies	5 %	11 %	27 %	3 %	26 %	28 %	100 %	130
Nainen	3 %	11 %	23 %	4 %	25 %	34 %	100 %	216

Koulutusodotukset kertovat kiinnostuksen kohteista ja tavoitteista, mutta myös siitä, mitä nuoret pitävät omalla kohdallaan mahdollisena tai todennäköisenä. Kiinnostavan ja mahdollisen erottavat toisistaan tulevaisuuteen liitettävät esteet, jotka vaikuttavat kiinnostuksen muovautumiseen tavoitteeksi ja edelleen toiminnaksi (Brown & Lent 1996). Tulosten perusteella näkemykset koulutusesteistä¹¹ ovat polarisoituneet. Lähes puolet nuorista ei kokenut kouluttautumisensa tiellä olevan

¹¹ Koulutusesteiden tarkastelun pohjana McWhirterin (1997) mittaristo.

mitään merkittäviä esteitä, mutta neljäsosa tunnisti yhden esteen ja loput vähintään kaksi estettä. Näkemykset esteistä korostuivat tyttöjen keskuudessa. Suurimmaksi yksittäiseksi esteeksi koettiin se, että itseä kiinnostavaa alaa ei voi opiskella tarpeeksi lähellä vastaajan nykyistä asuinpaikkaa (Taulukko 12). Este oli keskimääräistä suurempi harvaan asutun maaseudun nuorille sekä tytöille.

Taulukko 12 Koettuja opiskelun jatkumiseen liittyviä esteitä

	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	N
Minua kiinnostavaa alaa ei voi opiskella tarpeeksi lähellä nykyistä asuinpaikkaa.	2.6	24 %	402
En pääse sisään haluamaani opiskelupaikkaan.	2.5	20 %	402
Opiskelu ei kiinnosta minua.	2.3	16 %	402
Minulla ei ole rahaa opiskella.	2.3	13 %	402
En ole tarpeeksi fiksu jatkaakseni opintoja.	2.2	13 %	402
Haluun mennä heti töihin eikä opiskelusta ole hyötyä minulle.	2.0	10 %	402
En sopeutuisi muiden joukkoon.	2.0	7 %	402
Perheeseeni liittyvät asiat eivät ole kunnossa.	1.8	7 %	402
Elämäni ei ole tällä hetkellä kunnossa, joten en voi jatkaa.	1.7	5 %	402
Perheeni tai kaverini suhtautuvat negatiivisesti opiskelemiseen.	1.7	4 %	402

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus.

Asiantuntijat pitivätkin tärkeänä, että koulutuksen järjestämisessä tunnustetaan ja tunnustetaan erot tyttöjen ja poikien kiinnostuksessa. Helposti käy niin, että lähellä olevat ammatilliset alavaihtoehdot ovat sellaisia, että ne eivät houkuttele tasaisesti molempia sukupuolia.

”Sit taas jos me ajatellaan tasa-arvon näkökulmasta [...] tyttöjä, niin heidän on hirveen vaikea löytää sitä omaa kiinnostavaa alaa ja sit jos mennään viel sit vähän kauemmas, et mietitään sitä, et jotkut koulutusohjelmat [...] voi alkaa vaan joka toinen vuosi esimerkiksi, jolloin sit heillä on hirvee ongelma, mitä mä nyt sit teen.”

Kyselyssä peruskoululaiset pitivät estettä muilla kouluasteilla olevia vähäisempänä. Toiseksi tärkeimpänä esteenä nousi esille se, että ei pääsisi haluamaansa opiskelupaikkaan. Peruskoululaisten muita vähäisempi huoli koulutuksen saavutettavuudesta ja saatavuudesta voi liittyä siihen, että toisen asteen oppilaitokset sijaitsevat tyypillisesti lähempänä ja kilpailu opiskelupaikoista ei ole niin kireää kuin korkea-asteella. Sisäänpääsystään eniten huolissaan olivat kaupunkien läheisellä maaseudulla asuvat ja pidemmälle perusopinnoissaan ehtineet.

Asiantuntijahaastattelussa korostettiin, että asuin- ja koulupaikan välinen maantieteellinen etäisyys on liian yksioikoinen tapa arvioida koulutuksen saavutettavuutta. Ryhmässä pohdittiin alueellisia eroja ja välillä jopa hämmästeltiin sitä, miten omassa, verraten lyhyiden välimatkojen kunnassa, etäisyydet koetaan ongelmallisiksi, kun ne eivät ole mitään verrattuna vaikkapa itäisen ja pohjoisen Suomen etäisyyksiin. Keskustelussa avautui useita tulkintoja. Koulutuspaikkaan voi esimerkiksi olla lyhyt fyysinen matka naapurikunnan puolelle, mutta henkinen etäisyys voikin olla huomattavasti suurempi, minkä seurauksena suositaan lähempänä

olevaa vaihtoehtoa. Tällöin nuoren valintaa ohjaa kiinnostavan urapolun sijaan turvallisuushakuisuus. Asiantuntijat havahtuivat myös siihen, että aikuisten ja nuorten välillä voi olla eroa siinä, mikä koetaan pitkäksi matkaksi. Autoilevilta aikuisilta jää helposti huomaamatta, että bussia käyttävillä nuorilla koulumatkaan menee huomattavasti pidempi aika. Tällöin olennaista ei olekaan fyysinen vaan logistinen etäisyys ja matkustusaika voi vaikuttaa oppilaitoksen valintapäätökseen. Kulkuyhteyksien merkitys konkretisoituu kysymykseen siitä, pääseekö julkisilla yhteyksillä sujuvasti kouluun päivittäin vai joutuuko muuttamaan asumaan koulun lähelle, jolloin heikot yhteydet voivat nostaa koulutukseen hakeutumiskynnystä.

”Se aamubussi, joka menee tästä tosi ajoissa oppilaiden mukaan, niin se on erittäin ajoissa, niin se vie siihen toisen oppilaitoksen pihaan, mut se toinen on niin kaukana [...] et siel on melkein pakko sit asuu tai sitte et saa sinne kyydin joka aamu.”

Nuorten yrittäjien haastatteluissa ei tullut esiin erityisiä kouluttautumiseen liittyviä rajoitteita tai esteitä. Vielä koulua käyvät nuoret näkivät koulun velvollisuudekseen, joka tuli vastuullisesti hoitaa – he toimivat koulutyön ohella yrittäjinä siten, ettei koulutyö siitä mainittavasti häiriinny. Vartuneemmat ja koulunsa jo käyneet nuoret yrittäjät arvioivat kouluttautumisensa hyödyllisyyttä nykyisen yrittöimintänsä näkökulmasta. Epäilemättä opiskelu oli antanut heille tiedollisia valmiuksia, mutta niiden yhteys yrittäjyyteen nähtiin varsin löyhäksi.

”Kyllä siellä ihan hyvin vastaanotettiin ja kannustettiin siihen ja kyllä sieltä jotain apuakin sai mutta en mä tiedä, oisko tarvinnut saada enemmän.”

Maaseutu tulevaisuuden asuinympäristönä

Kotipaikkakunnan ja erityisesti maaseudun on havaittu olevan vahva identifioitumisen kohde siellä asuville (Stenholm & Hytti 2014). Asuinpaikkasidonnaisuudella ja -kiintymyksellä puolestaan voi olla merkittäviä uraa ohjaavia vaikutuksia (Fornara ym. 2010).

Maaseudun nuorista noin joka viidennellä oli vahva sidos¹² nykyiseen asuinpaikkakuntaansa ja neljällä kymmenestä sidos oli löyhä (Taulukko 13). Asuinpaikkaan identifioituminen korostui kaupunkien läheisellä maaseudulla ja poikien keskuudessa. Asuinpaikkasidonnaisuus on yhteydessä nuorten yrittäjyysasenteisiin siten, että kotikuntaansa vahvasti identifioituvat arvioivat omat kykynsä toimia yrittäjänä hieman muita paremmiksi. Halutun asuinpaikkakunnan (maaseutu vs. kaupunki) tarkastelu osoittaa lisäksi, että maaseutuun identifioituvat nuoret paitsi uskoivat kykyihinsä yrittäjänä, aikovat myös ryhtyä yrittäjäksi muita useammin. Tätä

¹² Asuinpaikkasidonnaisuutta mitattu Fornaran ja muiden (2010) väittämillä.

voidaan tulkita niin, että yrittäjyys näyttäytyy maaseudulle juurtuneille nuorille tärkeänä tulevaisuuden työllistymisvaihtoehtona.

Taulukko 13 Nuorten asuinpaikkasidonnaisuus

	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	N
Koko aineisto	2.7	22 %	402
Maaseututyyppi			
Harvaan asuttu maaseutu	2.6	22 %	83
Ydinmaaseutu	2.6	18 %	139
Kaupunkien läheinen m.	2.7	25 %	180
Kouluaste			
Peruskoulu	2.7	22 %	222
Lukio	2.6	16 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	2.8	29 %	82
Koulutuksen saavutettavuus			
Heikompi saavutet.	2.6	21 %	210
Parempi saavutet.	2.7	23 %	192
Sukupuoli			
Mies	2.9	31 %	130
Nainen	2.6	19 %	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus.

Asiantuntijahaastatteluissa maaseudun erityiseksi haasteeksi arvioitiin kaupunkien vetovoimaisuus, jolloin potentiaalisten yrittäjänuorten määrä vähenee jatkuvasti runsaan poismuuton ja vähäisen paluumuuton myötä. Kyselyssä nuoria pyydettiin myös nimeämään mieluisin asuinkunta (ks. Myllyniemi 2017) tulevaisuudessa. Suurin osa (72%) valitsisi asuinympäristökseen jonkin kaupungin joko Suomessa tai ulkomailla ja maaseudulla jatkaisi asumistaan noin yksi kymmenestä (11%), kun taas loput eivät osanneet nimetä mieluisinta asuinpaikkaa.

Paikalliset toimijat arvioivat yhdeksi haasteeksi myös sen, että perinteisesti vahvat toimialat määrittävät edelleen koulutusta ja työpaikkoja ja sitä kautta poismuuttoa. Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen arvioitiin vastanneen hyvin paikallisten elinkeinojen tarpeisiin, mutta tyttöjen kannalta seurauksena on ollut ongelmallinen kierre: koulutustarjonta tukee paikallista, verraten kapeaa elinkeinorakennetta, jota taas tytöt eivät koe keskimäärin yhtä houkuttavaksi kuin pojat, ja hakeutuvat koulutuksen ja työn perässä pois kotikunnasta. Asiantuntijat olivat myös huolissaan siitä, miten varmistetaan koulutuksen vastaaminen tulevaisuuden tarpeisiin, koska ammatit ovat kovassa muutoksessa. Koulutusrakennetta pidettiin jähmeänä ja hitaasti muuttavana, minkä seurauksena nuoria koulutetaan katoaviin ammatteihin ja tehtäviin samaan aikaan, kun yrityksissä alkaa olla pulaa osaajista (yritykset kouluttavat nuoria itse). Alueellisen koulutusjärjestelmän kehittämiseksi tuleekin

muutospaineita kahdesta suunnasta, kun sen pitäisi yhtäältä vastata elinkeinojen muuttuviin tarpeisiin ja toisaalta nuorten, erityisesti tyttöjen, tarpeisiin.

”[...] sitä koulutusta täytyy lähteä ihan oikeesti miettiin, että se koulutus kohtaa sen mitä tarvitaan plus sit se, että se kohtaa ne hakijat, että mitä he hakee.”

Asiantuntijat arvioivat lisäksi oman kunnan haasteeksi palveluverkon nykytason ylläpitämisen (mm. nuorisotilat, kerhotoiminta, liikuntamahdollisuudet) sekä kyläkoulujen lakkauttamisen ja sen myötä koulumatkojen ja päivittäisen koulunkäyntiin käytettävän kokonaisajan pidentymisen. Yrittäjyyden näkökulmasta maaseutukuntien haaste on siis kaksinkertainen: ensin pitäisi saada nuoret näkemään maaseudun vetovoimaisuus asuinpaikkana ja sen jälkeen yrittäjyyden vetovoimaisuus ansaintavaihtoehtona.

Kyl mä ensin näkisin sen, et pitäs saaha taas tää, ku ollaan täällä maalla, niin koko tää maaseutu vaikuttamaan nuorten mielestä elinvoimaselta ja houkuttelevalta ylipäättään, et ne kaikki ei karkais nyt täältä meiltä pois.”

”[...] kaupungilla on aika vahva se vetovoima, et se houkuttelee se kaupunki ja laajemmat palvelut, et sit pitäis jotenki nostaa niitä asioita esille ehkä paremmin mitä nyt on nostettu, miksi kannattas sitte asua ja elää täällä maaseudulla ja mitkä ne on ne positiiviset asiat, puhdas luonto ja turvallisuus ja palvelut löytyy kaikki läheltä [...] tääl on kuitenkin paljon hyvää ja positiivista vaikka meidän väkimäärä kuitenkin vähenee, ni mut siitä huolimatta on mahdollisuuksia ja tosiaan se yrittäjyys on yks mahdollisuus.”

Paikalliset toimijat nostivat keskeiseksi teemaksi maaseutukunnan sitoutumisen nuoriin asukkaisiinsa. Pienessä kunnassa voitaisiin esimerkiksi selvittää yksilöllisesti jokaisen nuoren opiskelusuunnitelmat ja järjestää koulukuljetukset ja muut käytännön asiat niin, että opiskelu onnistuu kätevästi. Samalla tavoin jokaista nuorta voitaisiin auttaa löytämään itselle kesätyöpaikka vaikkapa kunnan kesätyöohjelman kautta ja voitaisiin jopa synnyttää yhteisöllinen kulttuuri, jossa jo alakoululainen tietää, että tässä kunnassa kaikki nuoret menevät kesätöihin ja saavat tukea työpaikan järjestämiseksi joko palkkatöissä tai esimerkiksi 4H-yrittäjänä sen mukaan, mikä itselle sopii. Kolmanneksi esimerkikieinoksi lisätä kunnan sitoutumista nuoriin väläytettiin oman mentorin järjestämistä työelämästä. Mentori ei olisi perheenjäsen vaan joku, jonka kanssa nuori kulkee kohti työelämää ja koulussa järjestetään vaikkapa pari kertaa vuodessa mentorointitilaisuus. Kaiken kaikkiaan kunnalta kaivattiin rohkeita aloitteita osoituksena omista nuorista välittämisestä.

”[...] jos me nyt jätetään se positiivinen jälki näihin lapsiin ja meillä kasvais semmonen meidän kylän lapset -ajattelu valtoimenaan elikkä me alettais miettiä sitä, että mentäis suoraan siihen ytimeen, että meillä jokainen yksilö [...] tehdään semmosella lämmöllä ja rakkaudella, jos sanotaanko kunta voi rakastaa, niin kunnan semmonen lämpö, mitä me ei olla nähty ja mei pystytäkään ikinä jossain Helsingissä tarjoon. [...] Et mä niinku ajattelen sitä, että semmosta tekis jotain niin hullua, et siitä tulee nuorille jo vähän semmonen, et noi on oikeesti ihan hulluja.”

Asiantuntijat arvioivat työn tekemisen maantieteellisen paikkasidonnaisuuden vähenevän tulevaisuudessa, jolloin on entistä paremmat mahdollisuudet esimerkiksi asua maaseudulla ja työskennellä virtuaalisesti missä päin maailmaa tahansa. Tämän yleinen trendi ulottuu luontevasti myös yrittäjyyteen eli ainakin osa maaseudulla asuvan yrittäjän markkinoista ja asiakkaista koettiin voivan olla nykyistä useammin fyysisesti etäällä ja kuitenkin virtuaalisesti lähellä. Lisäksi digitalisaation uskottiin parantavan yrityksille tarjolla olevien ostopalveluiden saatavuutta, jolloin yrittäjä voi keskittyä ydintekemiseensä. Digitalisaation arvioitiin myös mahdollistavan toimeentulon hankkimisen yhtä aikaa monista kanavista, esimerkiksi palkkatyöstä ja yrittäjyydestä.

”Vaikka puhutaan, että sijainti, sijainti, sijainti, niin silloin se sijainti tulis myös ehkä tämmösen henkisen elämänpuolen, sä saat asua, missä sä haluat ja Matti ja Maija asuis Nakkilassa ja ne sais työskennellä täältä mihin päin maailmaa tahansa.”

Toisaalta paikkariippumattomuuden seurauksena tärkeäksi tekijäksi nousee kunnan vetovoimaisuuden lisääminen asuinympäristönä, jotta nuori haluaa perustaa yrityksensä juuri sinne. Maaseutuun identifioitumisen, kunnassa pysymisen ja paluumuuton kannalta asiantuntijaryhmässä pidettiin tärkeänä paikallisten vetovoimatekijöiden tunnistamista ja kehittämistä. Tällaisia vetovoimatekijöitä voisivat olla jo nyt esimerkiksi luonto, rauhallisuus ja turvallisuus ja tulevaisuudessa vaikkapa asumisen palvelut, kulkuyhteydet ja -välineet sekä koulutilat. Paikkariippumattoman työn lisääntyessä kunnan täytyy panostaa myös erilaisiin vapaa-aajanviettomahdollisuuksiin, jotta asuinympäristö näyttäytyy houkuttelevana digiajan virtuaaliyrittäjälle. Kaiken kaikkiaan vetovoimatekijäksi haluttiin jotain sellaista, joka saisi nuorissa aikaan kotiseutuylpeyden tunteen. Vahvuuden ei tarvitse olla jokin yksittäinen asia, vaan se voi olla useamman tekijän houkutteleva kokonaisuuskin. Tärkeäksi nähtiin myös ympäristökuntien kehityksen seuraaminen, jolloin esimerkiksi toisen kunnan myönteiset muutokset yrityskentässä voivat avata mahdollisuuksia myös oman kunnan kehittämiseen.

”Kaavotetaan tohon pellolle viimesen päälle asuntoalue ja siitä semmonen läskipyöräreitti [...] Nakkilan kunta tarjoaa läskipyörät [joilla voi ajaa naapurikunnan puolelle töihin uuteen tehtaaseen].”

Jatkuvan puheen maaseudun autioitumisesta arvioitiin olevan itseään ruokkiva ennuste, kun nuorille syntyy jo varhain kuva väistämättömästä kehityskulusta, johon ei itse voi vaikuttaa. Tällöin moni nuori näkee ainoaksi vaihtoehdokseen sen, että omasta kunnasta täytyy pyrkiä aktiivisesti pois, koska kaikki toimeliaisuus hiiptuu siellä vähitellen.

”Ja mun mielest suurin uhka on se just se yleinen mielipide, kun puhutaan maaseudun autioitumisesta et muusta, niin se uppoo meidän osaan oppilaisiin ihan täysin, et ne ajattelee, et ne vaan lähtee pois sieltä.”

Sama huoli alueen tulevaisuudesta tuli esiin myös nuoren yrittäjän haastattelussa.

”Hyvä olis jollain lailla kunnankin siihen panostaa ja ylipäätään että saatais tänne nuoria ihmisiä, että kun tää nyt kun tahtoo olla täältäkin että lähtee moni kaupunkeihin töihin ja opiskelemaan ja ei meitä hirveen suuri prosentti tänne jää.”

3 YRITTÄJYYDEN POLUT

Yrittäjyyttä on monenlaista ja siihen voi päätyä erilaisissa elämäntilanteissa. Motivaatio ja innostus yrittäjyyteen vaihtelevat. Samoin yrittäjänä toimimisen ajankaksot tai sen eri muodot voivat olla hyvin erilaisia. Näiden perusteella voidaan visioida erilaisia yrittäjyyspolkuja maaseudun nuorten keskuudessa.

3.1 Alkuvaihe

Ajoitus ja motivaatio

Nuoria pyydettiin kyselyssä kuvittelemaan itsensä yrittäjänä, vaikka se tuntuisi vaikealtakin. Sen jälkeen vastaajille esitettiin erilaisia vaihtoehtoja, joista heidän tuli valita se, joka kuvaa itseä parhaiten esimerkiksi toimeentulon, motivaation tai mahdollisen toimialan suhteen (ks. Heinonen ym. 2006).

Kyselyssä oltiin kiinnostuneita siitä, mihin kohtaan työuraa yrittäjyys voisi ajoittua maaseudun nuorilla (riippumatta siitä aikooko ryhtyä yrittäjäksi vai ei). Tätä varten nuoria pyydettiin arvioimaan mikä olisi itselle paras ikä aloittaa yrittäjänä (Taulukko 14). Kaksi kolmesta vastaajasta koki, että oikea aika yrittäjäksi ryhtymiseen on 25–30-ikävuoden paikkeilla. Suomessa tyypillisimmillään uudet yrittäjät ovat 35–44-vuotiaita (Suomalainen ym. 2016). Ydinmaaseudulla ja paremman koulutuksen saavutettavuuden alueilla mahdollinen yrittäjyys ajoittuisi hieman myöhemmäksi työuraa, mutta erot vastaajaryhmien välillä olivat pieniä.

Taulukko 14 Yrittäjyyden muotoja: paras ikä ryhtyä yrittäjäksi

	15-20v.	25v.	30v.	35v.	40-65v.	Yhteensä	N
Koko aineisto	13 %	35 %	33 %	10 %	9 %	100 %	402
Maaseututyyppi							
Harvaan asuttu maaseutu	12 %	34 %	35 %	13 %	6 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	11 %	32 %	34 %	9 %	14 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	15 %	38 %	32 %	9 %	6 %	100 %	180
Kouluaste							
Peruskoulu	14 %	32 %	34 %	11 %	9 %	100 %	222
Lukio	8 %	48 %	30 %	8 %	6 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	15 %	29 %	34 %	10 %	12 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus							
Heikompi saavutet.	12 %	39 %	34 %	9 %	7 %	100 %	210
Parempi saavutet.	14 %	32 %	32 %	12 %	11 %	100 %	192
Sukupuoli							
Mies	22 %	29 %	29 %	12 %	10 %	100 %	130
Nainen	10 %	39 %	38 %	9 %	5 %	100 %	216

Haastattelemamme nuoret yrittäjät olivat ottaneet ensiaskeleita yrittäjyydessä jo kouluiässä alle 20-vuotiaana. Nuorin yrittäjämme oli aloittanut yritystoimintansa toiminimen kautta jo alle 14-vuotiaana, jolloin hänen oli vaikeaa tehdä omissa nimissään alaikäisenä minkäänlaisia sopimuksia, joihin hän tarvitsikin vanhempiensa allekirjoituksen. Myös kulkeminen maaseudulla pidempien etäisyyksien ja heikohkojen linja-autoyhteyksien vuoksi on vaikeaa, ja nuorten vanhemmat usein kuljettivatkin lapsiaan töihin. Muutamat nuoret olivat aloittaneet varsinaisen yritystoiminnan noin parikymppisenä, mutta heilläkin saattoi olla jonkinlaista kosketusta yrittäjyyteen jo aiemmin.

”Mä olin siinä semmosesta polvenkorkusesta siinä isän ja sedän firmassa kaikkee tekemässä mitä siellä on pystynyt tekemään.”

Yksi nuorista kertoi tehneensä perheen maatilalla avustavia töitä varhaisesta lapsuudestaan saakka, ja toinen puolestaan kertoi tehneensä ensimmäiset sijoitusoperaationsa jo kouluiässä, vaikka perustikin varsinaisen sijoitusyhtiönsä myöhemmin parikymppisenä. 4H-kerhon kautta yrittäjyytensä aloittaneet olivat hekin kaikki alaikäisiä koululaisia/opiskelijoita.

Nuorena aloitettu yritystoiminta tuskin aivan sellaisenaan jatkuu läpi elämän, vaan muuttuu toiminnan kehittyessä ja kasvaessa. Joillekin nuorena saatu yrittäjyyškokeilu saattaa jäädä kertaluontoiseksi, mutta toiselle se saattaa tarjota saman tien näkymän mielekkääseen työuraan.

”Yläasteen jälkeen mä todennäköisesti, tai haenkin, ammattikouluun ja sitten todennäköisesti ainakin jatkan yrittäjyyttä ja täytyy kattoo kun tulee armeija ja muuta niin ett millain jatkuu... ei ole oikein mahdollisuutta tai uskalla kovin etujassa ajatella mitään isoa firman laajentamista, koska just sitt joutuu oleen sen puol vuotta tai vuoden siel armeijassa...en oo ainakaan miettinyt mitään, ett milloin lopetan yrityksen, no tietysti tavoitteena on se, että eläkkeelle jään yrityksestä, mut täytyy kattoo.”

Kyselyn perusteella maaseudun nuoria johdattaisi yrittäjyyteen ensisijaisesti houkutteleva tilaisuus ja toissijaisesti työllistymiskeinojen vähäisyys (Taulukko 15). Osa nuorista valitsi useamman vaihtoehdon yhdistelmän, ja esimerkiksi perheyrittäjien jatkaminen saatettiin yhdistää sekä houkuttelevaan tilaisuuteen että toimeentulovaihtoehtojen niukkuuteen. Taustamuuttujittain tarkasteltuna yrittäjäksi ryhtymisen motiiveissa ei ilmennyt eroja, joskin yrittäjyyttä priorisoivat nuoret ryhtyisivät yrittäjäksi houkuttelevan tilaisuuden myötä, kun taas palkkatyötä suosivista noin joka kolmannelle yrittäjyys tulisi kyseeseen silloin, jos ei olisi muuta keinoa saada töitä.

Taulukko 15 Yrittäjyyden muotoja: aloitusmotivaatio

	Houkutteleva tilaisuus	Ei muuta keinoa työllistyä	Velvollisuus jatkaa perheyrittystä	Edellisten yhdistelmät	Yhteensä	N
Koko aineisto	65 %	18 %	8 %	9 %	100 %	402
Maaseututyypit						
Harvaan asuttu maaseutu	63 %	16 %	6 %	16 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	63 %	20 %	7 %	10 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	68 %	18 %	9 %	6 %	100 %	180
Kouluaste						
Peruskoulu	68 %	14 %	9 %	9 %	100 %	222
Lukio	62 %	24 %	7 %	7 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	61 %	22 %	5 %	12 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus						
Heikompi saavutet.	67 %	17 %	11 %	6 %	100 %	210
Parempi saavutet.	63 %	20 %	5 %	13 %	100 %	192
Sukupuoli						
Mies	64 %	15 %	8 %	13 %	100 %	130
Nainen	66 %	20 %	8 %	6 %	100 %	216

Haastattelemllemme nuorille yrittäjille yrittäjyys tarjosi keinon omiin ansioihin ja sitä kautta taloudellista riippumattomuutta omista vanhemmista. Heidän nuoresta iästään johtuen heidän oli lisäksi hankalaa löytää itselle viikonloppu- tai kesätöitä, jolloin itsensä työllistäminen näyttäytyi houkuttelevana vaihtoehtona. Nuorten yritysideoita perusta on tuskin ollut houkutteleva, uusi tilaisuus, vaan pikemminkin sellainen toiminta, joka heistä tuntui mielekkäältä ja mahdolliselta heidän osaamiseensa nähden.

”Vähän mietin, mikä ois silleen kuitenkin suhteellisen helppo ja kiva mulle silleen tehdä. En mä ehkä niinkään sitä miettinty, että onks sille kysyntää.”

Maaseudun nuorille yrittäjyys näyttäytyy monitahoisena uramahdollisuutena, sillä heitä innostavat¹³ yrittäjyydessä hyvinkin erityyppiset asiat (Taulukko 16). Noin kolmannesta nuoria innostaisi kasvuhakuisuus tai vuorovaikutus asiakkaiden kanssa. Lisäksi noin viidesosalla intohimon kohteena olisi yhteiskunnallisen arvon tuottaminen tai jatkuva innovointi. Pojat korostivat yrityksen kasvattamista ja työlle asiakaskeisyys ja yhteiskunnallinen missio olivat tärkeimpiä intohimon kohteita. Kasvusta innostuneiden nuorten keskuudessa on eniten niitä, joilla on aikomuksia ja kiinnostusta yrityksen perustamiseen.

¹³ Innostuksen kohteita tarkasteltiin Cardonin ja muiden (2017) tunnistamien kuuden intohimon lähteen avulla.

Taulukko 16 Intohimon lähteet yrittäjyydessä

	Yrityksen kasvattaminen		Asiakkaiden palveleminen		Maailman paremmaksi tekeminen		Uusien asioiden luominen		Tuotteet tai palvelut		Yrittäjien välinen kilpailu		N
	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	
Koko aineisto	34 %	66 %	31 %	69 %	23 %	77 %	22 %	78 %	19 %	81 %	9 %	92 %	402
Maaseututyyppi													
Harvaan asuttu maaseutu	41 %	59 %	45 %	55 %	23 %	77 %	24 %	76 %	18 %	82 %	13 %	87 %	83
Ydinmaaseutu	35 %	66 %	31 %	69 %	25 %	76 %	18 %	82 %	21 %	79 %	7 %	93 %	139
Kaupunkien läheinen m.	31 %	69 %	24 %	76 %	22 %	78 %	23 %	77 %	18 %	82 %	7 %	93 %	180
Kouluaste													
Peruskoulu	36 %	64 %	32 %	68 %	25 %	75 %	16 %	84 %	19 %	81 %	7 %	93 %	222
Lukio	37 %	63 %	26 %	75 %	27 %	74 %	22 %	78 %	16 %	84 %	10 %	90 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	28 %	72 %	33 %	67 %	13 %	87 %	37 %	63 %	22 %	78 %	11 %	89 %	82
Koulutuksen saavutettavuus													
Heikompi saavutet.	37 %	63 %	28 %	72 %	25 %	75 %	19 %	81 %	17 %	83 %	11 %	90 %	210
Parempi saavutet.	31 %	69 %	33 %	67 %	21 %	79 %	25 %	76 %	21 %	79 %	6 %	94 %	192
Sukupuoli													
Mies	49 %	52 %	17 %	83 %	15 %	85 %	22 %	79 %	15 %	85 %	10 %	90 %	130
Nainen	26 %	75 %	39 %	61 %	30 %	70 %	21 %	79 %	20 %	80 %	6 %	94 %	216

Vastaajia pyydetiin valitsemaan yksi kuudesta vaihtoehdosta; kyllä-vastaukset eivät summaudu 100%:iin, koska osa vastaajista oli valinnut useita vaihtoehtoja

Toimiala

Kyselyssä selvitettiin myös, minkä alan yrittäjyys nuoria mahdollisesti kiinnostaisi. Valmiiden toimialaluokitusten sijaan vastaajilta kysyttiin, voisivatko he ryhtyä yrittäjiksi maatalouteen (mukaan lukien kalastus ja metsänhoito) vai mieluummin jollekin muulle alalle. Nuorista noin joka neljäs (23%) valitsisi ensisijaisesti maatalouden, kun taas loput suuntaisivat muille aloille. Maataloudesta kiinnostuneita on kaikilla alueilla ja molempien sukupuolten edustajissa, mutta hieman enemmän maatalous kiinnostaa harvaan asutulla maaseudulla ja miehiä.

Asiantuntijahaastattelussa kävi ilmi, että maatalousyrittäjyyden kannalta haasteena on, että vanhemmat eivät välttämättä kannusta nuoria jatkamaan, vaan toivovat heidän suuntaavaan opiskelujen myötä muille aloille. Taustalla tässä on työn kuormittavuus, jota lisää osaltaan yritystoimintaan liittyvä, keskustelijoiden kokemuksen mukaan, huomattavan korkea sääntely. Toiseksi haasteeksi nähtiin jatkuva tilakokojen suurentuminen, millä haetaan parempaa kannattavuutta, mutta samalla investointien kasvaessa myös yrittäjyyden taloudelliset riskit lisääntyvät. Asiantuntijoiden mielestä nuoret olisivatkin tärkeä saada oivaltamaan, että maataloudessa olisi nykyistä enemmän mahdollisuuksia myös pienemmälle, erikoistuvalla viljelylle, jatkojalostukselle ja tuotteistamiselle lähimarkkinoiden tarpeisiin.

”[...] maataloudessahan ois tavallaan valtavan iso määrä, kun mietitään tulevaisuutta, kaikki härkävavut sun muut mitä voidaan, jos niinku... kaurahan on tällä hetkellä täys... eli meiän täytys tavallaan siihen saada, et ne muksut pystys niinku pienestäki tekemään sitä asiaa. Mutta nythän me mennään siihen bulkkita-varan tuotantoon [...]”

Maatilojen monialaistumisessa, digitalisaatiossa ja ylipäättään maatalouskoneiden teknologisessä kehityksessä paikalliset asiantuntijat näkivät sekä mahdolli-

suuksia että uhkia. Parhaimmillaan maatalousyrittäjyys ei näyttäydy houkuttelevana ainoastaan perinteisestä, käsityövaltaisesta maataloustyöstä kiinnostuneille vaan myös palveluista ja tekniikasta innostuneille nuorille.

”[...] nää hyvin monet maaseutuyritykset ei oo enää puhtaita maatiloja vaan siel on sitte muutakin yritystoimintaa, mökkimatkailua, koneurakointia ja tämmöstä. Ja sitte tää kaikenlainen koneellistuminen, digitalisaatio mutta muukin teknistyminen, niin se kyllä sitten taas lisää nuorten motivaatiota, ku ei tarvii ihan käsipelissä kaikkee tehdä. [...] Ja sitten tietysti näitä matkailu- ja luontopalveluihin tämmösiin ja ehkä hyvinvointipalveluihinkin, että niitäkin, ne sieltä tulee mahdollisuuksia. Mutta kaikessa semmosena yhteisenä nimittäjänä on tää digitalisaatio.”

Toisaalta paikallisten toimijoiden huolena oli, että nuoret liittävätkin digitalisaation vain kokonaan uusiin aloihin ja töihin eivätkä näe, että teknologinen kehitys muuttaa myös olemassa olevia työnkuvia nuoria mahdollisesti kiinnostavampaan suuntaan.

”Toi [tutustuminen paikallisiin yrityksiin] olis mun mielest siltäkin kantilta just tärkeätä, että nuoret näkis, et mitä just vaikka joku metalli- tai puuala on tänä päivänä. Et ylipäättään ensin päädyttäis vaikka töihin sinne, niin sitte se yrittäjyys rupeis kiinnostaan niillä aloilla.”

Parhaaksi käytössä olevista keinoista maatalousyrittäjyyden kynnyksen madaltamiseksi asiantuntijat arvioivat maatalousyhtymän, jossa vanhemmat ja lapset omistavat maatilaa yhdessä. Tällaisessa vaiheittaisessa sukupolvenvaihdoksessa jatkajat saavat vastuuta vähitellen ja vanhemmat voivat toimia mentoreina nuorten matkalla yrittäjyyteen.

”[...] varsinkin isommissa maaseutuyrityksissä, lähinnä maataloilla, ni sitte on yleistyny tämmönen malli, että perustetaan yhtymä, elikkä sit otetaan näitä nuoria mukaan siihen jo tavallaan osayrittäjiksi, ja se on ehkä minusta kaikkein paras keino sillä puolella, et siinä sitte annetaan sitä vastuuta ja opitaan näkemään sitä maaseutuyrittäjyyttä.”

Haastattelemistamme nuorista yrittäjistä muutamalla oli tausta maatilalla ja he tunnistivat heihin kohdistuvat odotukset tilan jatkajina. Suhtautuminen maanviljelyyn ei ollut kuitenkaan ongelmatonta. Maatila tarjoaa rauhallisen ja paikkaan sitoutuvan työpaikan, joka mahdollistaa läsnäolon perheen kanssa. Tämän rinnalle tarvitaan kuitenkin yritystoimintaa, jotta perheen elinkeino on turvattu ja mielenkiinto tekemiseen säilyy.

” Ei, kun tämän nykyisen [kasvanneen yrityksen] rinnalle, että sitten 2024 vuonna kun se on sillä mallilla että pojat ajaa autoja [seitsemän autoo ja kuus ukkoo töissä] ja minä painan enteriä, niin minä voin sitten viljellä siinä... että olisin omille lapsille joskus kotona...”

Kyselyn avoimissa vastauksissa maatalouden ohella kiinnostaviksi toimialoiksi nuoret täsmensivät muun muassa kulttuurialat, kuten media-, peli- tai viihdetoiminnan, sosiaali- ja terveysalat tai kauneuteen ja muotiin liittyvä toiminta. Peruskoululaisten näkemyksissä korostuivat kauneus ja muoti sekä kulttuuri, lukiolaisien kärkikolmikossa olivat sosiaali- ja terveysala, kulttuuri ja palvelut yleisesti. Kulttuurialojen painottuminen selittyy pitkälti case-kuntien ammattioppilaitosten koulutusalapainotuksilla. Sukupuolten osalta toimialapainotukset ovat melko yllätyksättömiä, sillä tytöt painottivat kulttuuri-, sosiaali- ja terveysaloja sekä kauneutta ja muotia, kun taas pojat mainitsivat kulttuurin, teollisuuden ja tasaosuuksilla rakentamisen sekä palvelut kiinnostuksen kohteikseen.

Haastateltujen nuorten yrittäjyys oli verrattain perinteistä palvelutoimintaa tai perusteellisuutta. Yritystoiminta oli myös varsin paikallista ja lähimarkkinoiden kysyntään perustuvaa. Erityisesti koulua käyvien nuorten harjoittama yritystoiminta keskittyi omaan tai naapurikuntiin, koska he usein alaikäisinä joutuivat turvautumaan vanhempiensa kuljetusapuun. Vaikka esitettiin huolta maaseudun väestön vähentymisestä, maaseutu nähtiin myös miellyttävänä paikkana yrittää ja asua.

”Ja sitten yleensä mitä maaseudulla aina tykkää ja nautin täällä olla on se, että kyllä täällä voi tehdä ihan mitä haluaa. Kaupungissa on kuitenkin rajat... maaseudulla varmaan yks on se, että se monialayrittäjyys on se juttu, mikä on mun mielestä ihan mahtavaa.”

Nuorten yrittäjien haastatteluissa digitalisaatio tuli esiin paitsi markkinoinnin välineenä (Facebook ja sosiaalinen media laajemminkin), myös tiedonhaun välineenä. Aloittaessaan yritystoimintansa nuoret olivat Internetin avulla perehdyttäneet itseään yrittäjyyteen.

”Mä vaan kirjotin [nettiin], että miten alkaa yrittäjäksi ja jotain tämmöistä sitten. Siellä oli paljon kaiken näkösiä sivustoja ja muita mistä sai, tuo, hyvää tietoa ja vinkkejä.”

Paikalliset asiantuntijat kiinnittivät huomiota siihen, että digiosaaminen voi olla nuorilla jo lähtökohtaisesti korkealla tasolla, mikä voisi avata uusia mahdollisuuksia yrittäjyydelle jo nuorella iällä ilman palkkatyötaustaa.

”[...] tässä on tullu nyt uusia yrittäjyyden muotoja, uusia mahdollisuuksia just tän digitalisoinnin kautta, et siellä on just tää someympäristö joka monia nuoria sitte kiinnostaa, että siellä vois olla ihan uusia mahdollisuuksia sitte yrityksille, kokonaan uusia ammattejaki on tullu.”

Asiantuntijat näkivät digitalisaation mahdollistavan lisäksi erilaisten palveluiden tarjoamisen ilman suuria alkuinvestointeja. Digitaalisten teknologioiden arviointiin myös mahdollistavan asuin- ja työympäristön eriytymisen, jolloin voisi asua maaseudulla ja työskennellä missä päin maailmaa tahansa. Samalla internet-talouden nähtiin tuovan mahdollisuuksia verkkokaupalle ja tehostavan palveluiden markkinointia eri tavoin.

”No, lähinnä puhutaan, et kangasniemeläisistä nuorista ni se mahdollistaa taas sitä markkinointia ja sitä et pystyy tavoittamaan suuremman yleisön tai suuremman porukan mahdollisia asiakkaita. Tietenkin jos on kysymys tosiaan vaikka jostain luontomatkailusta, ni siinähan on aika rajattomat mahdollisuudet tavallaan, että omaa yritystään mainostaa, että esimerkiksi niin ku toinen todellisuus mukaan tavallaan näyttää melkein todellisuudessa, minkälaisia kohteita on ja niin edelleen. Ja tietenkin voi asiakkaiden kanssa keskustella käytännössä livenä.”

Vaikka diginäkökulma korostuikin monissa kohdin asiantuntijoiden keskustelua, samalla nousi kuitenkin esille henkilökohtaisen palvelun, asiakkaan kohtaamisen ja tämän tarpeen ratkaisemisen merkitys. Tätä pidettiin tärkeänä paikallisten asiakkaiden sitouttamisessa lähiasiointiin ja vahvuutena suurempiin kaupunkikuntiin verrattuna. Asiantuntijoiden paljosta digipuheesta huolimatta heidän konkreettiset esimerkkinsä nuorten yrittäjyyden lähitulevaisuuden mahdollisuuksista olivat kuitenkin usein perinteisen ”analogisia” ja yrittäjyyden nähtiin olevan sidoksissa paikkakunnan omaan asukas pohjaan. Samalla digitalisaatiota ei aina välttämättä nähty nuorille keinona harjoittaa yrittäjyyttä uudella tavalla vaan sen arveltiin johtavan osin työmahdollisuuksien vähenemiseen, jos kuluttajat selviävät askareistaan teknologioiden avulla ilman ostopalveluiden tarvetta. Menetetyn kysynnän vastapainoksi teknologioiden huoltoon ja kehittämiseen liittyvien palveluiden arveltiin kenties tarjoavan joitain tilaisuuksia yrittäjyyteen nuorille.

”Kyllähän täälläkin noita esim. autokorjaamoja on monta, niin mä uskon että tämmöset tulee pysymään ihan toiminnassa ja... Nyt en tiää sitten miten noi edistyy noi siivoushommat ja tämmöset, semmosellehan on aina kysyntää, että... Jos niitä ei vielä joku robotti oo sillon tekemässä niin ehkä niissäkin hommissa on kysyntää sit, että... Sitten nää perus... [...] lumitöihin ja tämmösiin, että jos niitäkin vielä tehään käsin niin näkisin että niitäkin on ja...”

”Mitä kattonu noita asukasmääräarvioita, niin ei välttämättä sitten ihan kaikissa yrityksissä oo niin laajaa se toiminta että tarvii monta siihen. Et jos täällä nyt pysyy tuo arvio mitä paikkakunnalla on, niin ei nyt välttämättä ainakaan talviaikaan hirveesti ole hommia. Että kesäsesonkihan on sitten kun on mökkiläisiä paljon, niin...”

Yrittäjyyden aloitustapa

Yrittäjäksi ryhtymisen aloitustavoista kyselyssä mieluisimmaksi maaseudun nuoret nostavat uuden yrityksen perustamisen (Taulukko 16). Osaomistajuuden tai olemassa olevan yrityksen jatkamisen ohella nuoret ajattelivat valitsevansa erilaisia vaihtoehtojen yhdistelmiä, joista suosituin on uuden yrityksen perustaminen tai liittyminen uutena osaomistajana jo toimivaan yritykseen. Tyttöjen keskuudessa osaomistajaksi jo toiminnassa olevaan yritykseen liittyminen oli lähes kaksi kertaa suositumpi vaihtoehto kuin pojilla, vaikka uuden yrityksen perustaminen oli ensisijainen valinta kummallekin. Uuden yrityksen perustaminen vetää puoleensa erityisesti niitä, jotka pitävät yrittäjyyttä palkkatyötä mieluisampana uravaihtoehtona. Heistä viisi kuudesta perustaisi ennemmin uuden yrityksen kuin jatkaisi tai menisi mukaan johonkin toiminnassa olevaan yritykseen.

Taulukko 17 Yrittäjyyden muotoja: aloitustapa

	Perustaisi uuden	Mukaan toimivaan	Jatkaisi toimivaa	Edellisten yhdistelmät	Yhteensä	N
Koko aineisto	55 %	18 %	15 %	12 %	100 %	402
Maaseututyyppi						
Harvaan asuttu maaseutu	52 %	18 %	16 %	15 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	58 %	14 %	16 %	12 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	54 %	21 %	14 %	11 %	100 %	180
Kouluaste						
Peruskoulu	53 %	18 %	18 %	11 %	100 %	222
Lukio	61 %	15 %	11 %	12 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	54 %	21 %	12 %	13 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus						
Heikompi saavutet.	52 %	21 %	16 %	11 %	100 %	210
Parempi saavutet.	58 %	15 %	14 %	13 %	100 %	192
Sukupuoli						
Mies	64 %	12 %	15 %	9 %	100 %	130
Nainen	51 %	22 %	16 %	11 %	100 %	216

Yhtä haastatteluista nuorista yrittäjistä pelotti tulevaisuudessa siintävä maatalan sukupolvenvaihdos ja maatalouteen liittyvät vaatimattomat kasvunäkymät yritystoimintaan verrattuna.

”Kyllä ajattelen, että tää kasvaa, kaikki kasvaa. Rehellisesti sanottuna tietyllä tapaa välillä pelottaa se, että jos ei kasva, niin sitten menee tietty mielenkiinto... pelkään sitä maatalouden vastaanottamista taloudellisesti. Koska se sitoo niin paljon resursseja asioihin, mitkä ei oikeasti tuota. Sitten jos mulla on varallisuus ja

vakuudet kiinni tuottamattomassa omaisuudessa, niin se on niin pitkä tie tavallaan nousta sieltä.”

Kasvuhakuisesti ajattelevalle nuorelle yrittäjälle maatalous ei välttämättä näytty häikäilemättömänä. Yritystoiminnan kasvu tuo työhön mielekkyyttä ja maatalouden ei nähdä sitä riittävästi tarjoavan. Tästä huolimatta samainen nuori yrittäjä on juuri hankkinut yrityskaupalla yrityksen, jonka myötä hän uskoo vankasti perusteellisuuden tuottopotentiaaliin, koska hänellä itsellä on ymmärrystä alan tulevaisuuden näkymistä.

”Eihän kukaan kaupungissa oleva osta liiketoimintaa, mikä tekee puutappeja. Ne rupee perustamaan yritystä, mikä suunnittelee jotain hienoa, ihmeellistä ja erikoista, missä on kauheat tuotto-odotukset. Ajattelen vain sen silleen, että perusteellisuudessa oikein pelattuna..siinä olisi aika paljon suuremmat mahdollisuudet.”

Yritystoiminnan omistajavaihdoksista selvitettiin kyselyssä, millainen merkitys aiempien omistajien tuttuudella on nuorten mielessä. Joka kolmas nuori voisi kuvitella jatkavansa jonkin yrityksen toimintaa, jos tuntisi edelliset omistajat (Taulukko 17). Tämä viittaa siihen, että sukupolvenvaihdos olisi nuorille mieluisa ajatus, vaikka tuttuus ei liittyisi sukulaisuuteen. Yleisesti ottaen pojat ovat tyttöjä kiinnostuneempia omistajanvaihdoksesta. Kun rajataan tarkastelu pelkästään omistajanvaihdoksista kiinnostuneisiin, havaitaan, että ydinmaaseudulla on enemmän niitä nuoria, jotka eivät haluaisi tuntea omistajia entuudestaan.

Taulukko 18 Kiinnostus liiketoiminnan siirtoihin jos ryhtyisi yrittäjäksi

	Ei kiinnostunut	Kiinnostunut jos tuntisi omistajat	Kiinnostunut jos ei tuntisi omistajia	Kiinnostunut joka tapauksessa	Yhteensä	N
Koko aineisto	46 %	34 %	6 %	14 %	100 %	402
Maaseututyyppi						
Harvaan asuttu maaseutu	53 %	25 %	5 %	17 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	49 %	32 %	10 %	9 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	41 %	39 %	4 %	16 %	100 %	180
Kouluaste						
Peruskoulu	46 %	33 %	6 %	15 %	100 %	222
Lukio	48 %	30 %	6 %	16 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	46 %	40 %	7 %	6 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus						
Heikompi saavutet.	45 %	32 %	5 %	19 %	100 %	210
Parempi saavutet.	48 %	36 %	8 %	8 %	100 %	192
Sukupuoli						
Mies	33 %	39 %	9 %	19 %	100 %	130
Nainen	53 %	31 %	3 %	13 %	100 %	216

Asiantuntijahaastattelussa yhtenä mahdollisuutena nuorten yrittäjyyden aktivoimiseksi tulevaisuudessa korostettiin eläköitymässä olevien yrittäjien yritystoiminnan jatkamista. Tällaisia liiketoiminnan siirtoja oli jo tiedossakin ja maatalou-

dessa sukupolvenvaihdoksia pidettiin tyypillisenä tapana ryhtyä yrittäjäksi. Haasteeksi tunnistettiin, että pääomavaltaisilla aloilla luopujat ovat usein liikkeellä myöhäisellä aikataululla ja myyjien ja ostajaehdokkaiden hinta-arviot eivät useinkaan kohtaa. Liiketoiminnan siirron mahdollisuuksille arvioitiin tarvittavan myös nykyistä enemmän näkyvyyttä, mutta ongelmana on, että luopujat usein vieroksuivat viestintää aikeistaan. Liiketoiminnan siirtojen erityispiirteeksi maataloudessa kuvailtiin sitä, että vaihdokset ovat tapahtuneet perinteisesti perhepiirissä mutta potentiaalisten jatkajien määrä on vähenemään päin. Asiantuntijat korostivat myös, että aiempi yrittäjä saattaa luopumisen jälkeen olla henkisesti niin sidoksissa liiketoimintaan, että pyrkii tavalla tai toisella edelleen ohjailemaan uutta yrittäjää, mikä saattaa vaikeuttaa merkittävästikin tämän mahdollisuuksia löytää oma tapansa toimia.

”Mutta maatiloilla myöski kyllä tulevaisuudessa, jos ajatellaan tonne [20]30-luvulle, niin jos halutaan turvata se, et niitä yleensä on, niin siinä kyllä joudutaan miettimään samoja asioita kuin teollisuuspuolella, että jostakin ihan joku muu kun tilan omat lapset lähtee sitte siinä jatkamaan.”

Yrittäjyyden muista muodoista tarkastelu kohdistui tutkimuksessamme kevyt- ja osuuskuntayrittäjyyteen. Kevytyrittäjyys¹⁴ on noussut esille joustavana, matalan kynnyksen mahdollisuutena yrittäjyyteen. Aiempien selvitysten valossa noin joka kymmenelle palkkatyötä suosivalle (esim. Flash Eurobarometer 2012) esimerkiksi laskutus ja kirjanpito voivat olla esteitä yrittäjäksi ryhtymiselle, mitä kevytyrittäjyyttä tarjoavat palveluntuottajat pyrkivät helpottamaan. Osuuskuntayrittäjyys¹⁵ voi olla joustava reitti yrittäjyyteen, koska laskuttaminen tapahtuu osuuskunnan nimissä ja mahdollisesti osuuskunnan tarjoamana palveluna, ja yrittäjyydestä kiinnostunut voi liittyä jäseneksi jo olemassa olevaan osuuskuntaan.

Kyselyssä selvitettiin kevytyrittäjyyden tunnettuutta ja kiinnostavuutta (Taulukko 18). Neljä viidestä vastaajasta ei ollut kuullut kevytyrittäjyydestä aiemmin, mutta joka toinen heistä olisi halukas tietämään siitä lisää. Loput vastaajat tiesivät kevytyrittäjyyden ja jakautuivat asiasta piittaamattomiin (13%), kiinnostuneisiin

¹⁴ Kevytyrittäjyys ei ole yhtiömuoto, eikä sitä ole määritelty laissa, vaan kyse on oikeastaan laskutuspalveluiden tuotteistamisesta. Lähtökohtana kevytyrittäjyydessä on, että kuka tahansa 15 vuotta täyttänyt voi keskittyä tuottavaan työhön ja ulkoistaa haluamansa osan hallinnollisista rutiineista jonkin palveluntarjoajan hoidettavaksi. Tällaisia paperitöitä ovat ainakin laskutus (sis. alv-tilitykset), mahdollisesti myös yrityksen rekisteröinti, kirjanpito, vakuutusmaksut ja veroilmoitukset. Kevytyrittäjyyden markkinoidaan soveltuvan erityisesti yrittäjyyden kokeiluun ja tilapäisiin keikkatöihin (UKKO.fi 2020), mutta laskutuspalveluiden käyttö on sinänsä mahdollista kaikissa yrittäjyyden vaiheissa.

¹⁵ Osuuskunta on oma laillinen yhtiömuotonsa toisin kuin kevytyrittäjyys. Osuuskunnassa jäsenten määrää tai osuuspääomaa ei ole ennalta määrätty (Yrittäjät 2020). Osuuskuntayrittäjyyteen voi liittyä myös tiimiyrittäjyyden elementtejä, sillä osuuskunnassa on useita jäseniä, joiden toiminta voi linkittyä yhteen eri tavoin, vaikkakaan jäsenet eivät tavoittele yhteisesti yritystoiminnan voittoa. Osuuskuntayrittäjyyteen voi liittyä myös yhteismarkkinointia, jos kyseessä on niin sanottu työosuuskunta eikä pelkkä laskutusosuuskunta. Osuuskuntayrittäjyydessä ja kevytyrittäjyydessä henkilöä ei välttämättä määritellä viranomaisten toimesta yrittäjäksi, vaan tämä riippuu osuuskunnan tapauksessa jäsenmäärästä ja kevytyrittäjyydessä toiminnan laajuudesta.

(6%) ja kokeilleisiin (2%). Kevytyrittäjyys on parhaiten tunnettu ammattioppilaitoksissa ja poikien keskuudessa. Aiheesta kiinnostuneimmat nuoret löytyvät kaupunkien läheiseltä maaseudulta. Enemmistö nuorista, joille yrittäjyys on lähtökohdaisesti palkkatyötä mieluisampi tulevaisuuden urapolku, oli tavalla tai toisella uteliaita kevytyrittäjyyttä kohtaan.

Haastattelemillemme nuorille yrittäjille kevytyrittäjyys oli verrattain tuntematon käsite. Vanhimmat nuoret yrittäjät olivat aloittaneet yritystoimintansa tilanteessa, jossa kevytyrittäjyydestä ei juurikaan puhuttu. Muutoinkin suhtautuminen oli pikemminkin kielteistä kuin myönteistä.

”Niin kun se nimikin sanoo et se on semmosta kevyttä, niin, tuota... Ei oikeen.”

Nuoremmatkaan yrittäjät eivät olleet kevytyrittäjyydestä innostuneita. 14-vuotiaana aloittanut nuori yrittäjä oli kevytyrittäjyyttä selvittänyt perustaessaan toiminnimensä, mutta havainnut sen itselle soveltumattomaksi, koska ei ollut vielä täysi-ikäinen.

Osuuskuntayrittäjyys on hieman kevytyrittäjyyttä paremmin tunnettu kyselyyn osallistuneiden parissa, mutta se herättää vähemmän kiinnostusta. Vajaat kolme neljäsosaa vastaajasta kertoi, että ei tunne osuuskuntayrittäjyyttä, ja alle puolet heistä olisi kiinnostunut tietämään siitä lisää. Alle kolmannes vastaajista ilmoitti tuntevansa palvelun, mutta heistä suurin osa ei kuitenkaan ollut siitä kiinnostunut. Osuuskuntayrittäjyys on heikoiten tunnettu harvaanasutulla maaseudulla ja se herättää kiinnostusta hieman enemmän poikien kuin tyttöjen keskuudessa.

Taulukko 19 Yrittäjyyden muotoja: kevytyrittäjyys ja osuuskuntayrittäjyys

	Kevytyrittäjyys				Osuuskuntayrittäjyys				N
	Tietämys		Kiinnostus		Tietämys		Kiinnostus		
	Ei tiedä	Tietää	Ei kiinnostaisi	Voisi kiinnostaa	Ei tiedä	Tietää	Ei kiinnostaisi	Voisi kiinnostaa	
Koko aineisto	80 %	20 %	54 %	46 %	71 %	29 %	65 %	35 %	402
Maaseututyppi									
Harvaan asuttu maaseutu	78 %	22 %	63 %	37 %	83 %	17 %	65 %	35 %	83
Ydinmaaseutu	78 %	22 %	58 %	42 %	66 %	34 %	68 %	32 %	139
Kaupunkien läheinen m.	82 %	18 %	48 %	52 %	68 %	32 %	62 %	38 %	180
Kouluaste									
Peruskoulu	83 %	17 %	59 %	41 %	72 %	28 %	64 %	36 %	222
Lukio	80 %	20 %	50 %	50 %	70 %	30 %	66 %	34 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	72 %	28 %	48 %	52 %	68 %	32 %	63 %	37 %	82
Koulutuksen saavutettavuus									
Heikompi saavutet.	83 %	17 %	54 %	46 %	71 %	29 %	66 %	34 %	210
Parempi saavutet.	77 %	23 %	54 %	46 %	70 %	30 %	64 %	37 %	192
Sukupuoli									
Mies	74 %	26 %	48 %	52 %	68 %	32 %	59 %	42 %	130
Nainen	84 %	16 %	56 %	44 %	74 %	26 %	69 %	32 %	216

Myöskään nuoret yrittäjämme eivät tunteneet suurta vetoa osuuskuntayrittäjyyteen.

”Mä oon enemmän sarjayrittäjätyyppinen, niin siinä suhteessa osuuskunnat ja nämä mun mielestä on ihan ylimääräistä p...kaa... Musta se on ongelman siirtämisestä isompaan yhteisöön, että ratkotaan ne yhdessä. On kai se sosiaalisesti ihan ok, mutta ei sillä mun mielestä ole tekemistä yritystoiminnan kanssa.”

Osuuskuntayrittäminen koetaan nuorten keskuudessa kenties kaukaiseksi ja kei-notekoiseksi. Siinä ei nuorten mielestä toteudu ajatus omasta vapaudesta ja vastuusta yrittäjänä. Haastatellut paikalliset asiantuntijat mielsivät kevytyrittäjyyden, osuuskuntayrittäjyyden, 4H-yrittäjyyden ja Nuori Yrittäjyys ry:n Vuosi yrittäjänä -ohjelman samankaltaisiksi matalan kynnyksen oppimisympäristöiksi, joita on hyvä olla tarjolla monipuolisesti. Ne mahdollistavat oman idean testaamisen ja keskittymisen omaan sisältöosaamiseen samalla kun palvelukonsepti tukee yrittäjyyden muita osa-alueita. Näiden yrittäjyyskokeilujen nähtiin tukevan mahdollista myöhempää yrittäjyyttä, vaikka se toteutuisikin kokonaan toisella alalla. Tämä sen vuoksi, että kokeilukonsepteissa ei tarvitse hallita koko yrittäjyyden prosessia kerralla. Kokeilujen nähdään edistävän prosessin joidenkin osien haltuunottoa, jolloin omaa osaamista on sitten helpompi täydentää myöhemmin. Ryhmäläiset kertoivat myös esimerkkejä nuorista, jotka olivat siirtyneet kokeilukonsepteista tuloja enemmän tuottavan liiketoiminnan puolelle. Kokeilujen lisäksi pidettiin myös tärkeänä, että nuorille tarjotaan tietoa siitä, miten toimia, jos haluaa jatkaa yrittäjänä myöhemmin. Näyttääkin siltä, että paikalliset asiantuntijat tulkitsevat yrittäjäksi ryhtymistä jonkinlaisen 'porttiteorian' kautta, jolloin kokeilut tukevat siirtymistä varsinaiseen yrittäjyyteen.

"[...] tää kevytyrittäjyys voi olla, mistä sitten ponnistetaan vaikka ihan tyyliin osakeyhtiötasolle, että tiedetään sitten jo jotain siitä, minkä päälle on helppo kasata ja kasavattaa niitä uusia palikoita, mitä ei välttämättä tuollasessa kevytyrittäjyydessä vielä ole."

"Kyllähän ne nuoret ehdottomasti uskaltaa paremmin lähteä tuohon osuuskuntaan, kun ei ne tarvii muuta kun tehdä sitä heidän juttuaan ja me huolehditaan siitä infrasta siitä ympärillä niin pitkälle kuin voidaan. Ja on muutama lähteny meidänkin osuuskunnasta sitten kun on saanut sitä liiketoimintaansa riittävän pitkälle, niin perustanu sen oman yrityksen ja me kannustetaan siihen kyllä."

3.2 Laajuus, kesto, omistajuus

Kyselyyn osallistuneista maaseudun nuorista yli puolet valitsisi toimeentulon muodokseen kokopäiväisen yrittäjyyden, runsas 40% olisi kiinnostunein yrittäjyydestä osa-aikaisena lisätulojen lähteenä ja loput vastaajat valitsivat molemmat vaihtoehdot¹⁶ (Taulukko 19). Pojat valitsisivat päätoimisen yrittäjyyden hieman tyttöjä useammin. Kokopäiväinen yrittäjyys kiinnostaa paitsi yrittäjyyttä priorisoivia, myös niitä jotka pitävät palkkatyöstä ja yrittäjyydestä yhtä paljon sekä niitä

¹⁶ Tähän voi olla monta syytä: kumpikin vaihtoehto koettiin mahdolliseksi jossain työuran vaiheessa, molemmat vaihtoehdot koettiin yhtä kiinnostaviksi, haluttomuus pohtia epätodennäköistä yrittäjyysuraa tai mahdollisesti kysymyksen asettelu ei ollut kaikille vastaajille selkeä.

jotka eivät osaa vielä nimetä suosikkiaan. Palkkatyötä mieluisimpana vaihtoehdonaan pitävistä niukka enemmistö valitsi annetuista vaihtoehdoista osa-aikaisen yrittäjyyden.

Taulukko 20 Yrittäjyyden muotoja: laajuus, kesto, omistajuus

	Toimeentulo			Kesto			Yrittäjien määrä			N
	Tärkein tulonlähde (kokopäiväistä)	Lisätulojen lähde (osa-aikaista)	Valitsi molemmat	Suurimman osan työurasta	Tilapäisesti	Valitsi molemmat	Yksin	Yhdessä	Valitsi molemmat	
Koko aineisto	55 %	41 %	4 %	54 %	43 %	3 %	30 %	66 %	4 %	402
Maaseututyyppi										
Harvaan asuttu maaseutu	48 %	43 %	8 %	49 %	45 %	6 %	28 %	65 %	7 %	83
Ydinmaaseutu	60 %	37 %	3 %	56 %	40 %	3 %	35 %	61 %	4 %	139
Kaupunkien läheinen m.	55 %	42 %	3 %	53 %	45 %	2 %	27 %	71 %	2 %	180
Kouluaste										
Peruskoulu	58 %	38 %	4 %	56 %	41 %	3 %	34 %	64 %	2 %	222
Lukio	54 %	41 %	4 %	52 %	43 %	3 %	29 %	65 %	6 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	49 %	46 %	5 %	49 %	48 %	4 %	21 %	74 %	5 %	82
Koulutuksen saavutettavuus										
Heikompi saavutet.	59 %	38 %	3 %	57 %	41 %	2 %	35 %	62 %	2 %	210
Parempi saavutet.	52 %	43 %	5 %	50 %	46 %	4 %	24 %	70 %	5 %	192
Sukupuoli										
Mies	62 %	34 %	3 %	65 %	33 %	1 %	32 %	65 %	3 %	130
Nainen	52 %	44 %	3 %	47 %	50 %	3 %	31 %	67 %	2 %	216

Koulua käyvät nuoret yrittäjät harjoittivat yritystoimintaansa sivutoimisesti koulutyön ohella. Yksi haastatelluista oli päivätyössä samankaltaisissa kunnossapitotehtävissä, mitä hän teki yrittäjänä, joten hänellä jäi yrittäjyyteen aikaa vain vähän. Hän halusi kuitenkin pitää molemmat vaihtoehdot – yrittäjyyden ja palkkatyön – avoimina, koska koki yhdistelmän itselleen sopivaksi.

”Ei tossa kauheesti päiväll jää mittaa, kun seitsemästä puol neljään oon Eurassa töissä ja silt loppupäivä ja illat ja viikonloput, niin se on aika rajallinen aika.”

Yrittäjyyden kestosta kysyttäessä hieman yli puolet kyselyn nuorista voisi kuvitella toimivansa yrittäjänä suurimman osan työuransa ja vastaavasti noin neljälle kymmenestä ajatus yrittäjyydestä näyttäytyi tilapäisenä uravaiheena. Pojat näkevät yrittäjyyden tyttöjä useammin pitkäkestoisena, suurimman osan työurasta kattavana polkuna. Lisäksi yrittäjyys näyttäytyy useimmiten pysyvänä uravaihtoehtona kaikille muille ryhmille paitsi niille, jotka priorisoivat palkkatyötä.

Osa haastattelemistamme nuorista yrittäjistä oli selvästi jo vakiinnuttanut toimintansa yrittäjänä tai ainakin ilmaisivat selkeän halunsa jatkaa aloittamaansa yritystoimintaa tulevaisuudessaakin. Erityisesti heille yrittäjyys näyttäytyy verrattain pysyvänä uravaihtoehtona, vaikka yrittäjyys toimintana muuntuukin joko kasvaen tai levittäytyen eri toimialoille eri yritysten kautta (sarjayrittäjyys). Haastatteluaineistostamme piirtyy kuva dynaamisesta yrittäjyydestä, joka elää ajassa tilanteiden mukaan. Vaikka nuorten harjoittama yrittäjyys on monella tavoin varsin perinteistä palvelu- ja/tai perusteollista toimintaa, yrittäjyys tuo heidän elämäänsä mielekkyyttä ja vauhtia. 4H-kerhon kautta yrittäjyyttä kokeilleille yrittäjyys oli avautunut mahdolliseksi tavaksi organisoida työnsä unelma-ammattissaan, esimerkiksi juristina tai freelancer-kirjailijana.

Kaksi kolmasosaa kyselyn nuorista ryhtyisi yrittäjäksi mieluiten yhdessä jonkun toisen kanssa, ja yksinyrittäjyyden valitsisi vajaa kolmannes vastaajista. Ydinmaaseudulla oli hieman muita alueita vähemmän tiimiyrittäjyydestä kiinnostuneita, mutta muutoin nuorten taustoilla ei ollut eroja. Yksinyrittäjyys oli suosituin vaihtoehto niiden nuorten keskuudessa, jotka pitävät yrittäjyyttä palkkatyötä mieluisampana urasuuntana.

Haastattelemamme nuoret kantoivat pääsääntöisesti yksin vastuuta yritystoiminnastaan – he myös kokivat tämän heille sopivaksi ratkaisuksi. Siitä huolimatta he saattoivat tehdä yhteistyötä muiden yritysten tai toimijoiden kanssa tai vaikkapa työllistää kavereitaan. Varsinkin alaikäisen yrittäjän työllistämiskykyyn saatetaan kuitenkin suhtautua epäilevästi.

”Mutt on se ongelma, ett on ajatellut, ett se on joku vitsi tai jotain, ett emmä pysty tekeen palkkajuttuja laillisesti, kun ei ikää oo vielä paljoo. No toiset ihan luottaa siihen, ett töitä löytyy ja palkkaa tulee.”

Myös paikalliset asiantuntijat arvelivat yksinyrittäjyyden olevan jatkossakin yleisin yrittämisen tapa muilla aloilla paitsi maataloudessa, jossa yhteistoimintaa arvioitiin olevan enemmän.

”No, kyllä mä näkisin et siinä maatilapuolella vois ainakin olla niitä osuuskuntahommia, ettei yksin olla siinä. Mutta en mä sit tiä miten noilla muilla aloilla vois olla? [...] ei nyten niin laajaa se toiminta ookaan, että saattaa ihan yksinkin onnistua se hommien pyörittäminen, että... [...] Varmaan suurin osa silleen ihan yksin olis siinä yrittäjänä.”

Yksinyrittäjyyttä asiantuntijat perustelivat odotettavissa olevien tulovirtojen pienuudella, harvaan asutuille alueille luonteenomaisena erillisyytenä sekä digitaalisten teknologioiden mahdollistamana kotoa käsin työskentelynä.

3.3 Neljä mahdollista tulevaisuuden yrittäjyyspolkua

Kyselyssä käsiteltyjen yrittäjyyden eri muotojen ja maaseudun nuorten näkemysten perusteella on mahdollista hahmottaa erilaisia tulevaisuuden yrittäjyyspolkuja. Tätä analysoitiin nuorten visioimien yrittäjyyden laajuuden, keston, omistajuuden,

uravaiheen, aloitusmotiivin, toimialan ja aloitustavan suhteen. Klusterianalyysillä¹⁷ muodostettiin kyselyaineistosta neljä vaihtoehtoista tulevaisuuden yrittäjyyspolkua, joilla kullakin on tunnusomaiset piirteensä.

Ensimmäisen yrittäjyyspolun ”*Yhden uran yrittäjät*” nuorille (48% vastaajista) mahdollinen tulevaisuuden yrittäjyys tarkoittaisi ensisijaisesti päätoimista ja pysyvää yrittäjänä olemista suurimman osan työurasta. Pääosa ryhmän nuorista ryhtyisi yrittäjäksi yksin, mutta osa voisi perustaa yrityksen mieluummin yhdessä muiden kanssa. Yhden uran yrittäjät ryhtyisivät yrittäjäksi houkuttelevan tilaisuuden tullen ja perustaisivat mieluiten kokonaan uuden yrityksen jollekin muulle sektorille kuin maatalouteen. Tällaisella yrittäjyyspolulla nuoret ryhtyisivät yrittäjäksi eri vaiheissa työuraa, osa alkupuolella, osa vasta myöhemmin.

Toisen yrittäjyyspolun ”*Joustavat yrittäjät*” (31% vastaajista) muodostavat nuoret, joille mahdollinen yrittäjyys näyttäytyisi osana joustavaa tulevaisuuden urapolkua. Valtaosalle heistä yrittäjyys olisi tilapäistä ja sivutoimista ja yrittäjäksi ryhdyttäisiin ensisijaisesti usean omistajan tiimissä. Osaa nuorista ohjaisi yrittäjyyspolulle houkutteleva tilaisuus, osaa enemmänkin olosuhteiden pakottavuus, jolloin ei olisi muuta työtä tarjolla. Nuoret perustaisivat joko uuden yrityksen tai menisivät mukaan jo toiminnassa olevaan yritykseen jollekin muulle alalle kuin maatalouteen. Tämän ryhmän nuoret siirtyisivät yrittäjäksi hieman keskimääräistä myöhemmin työurallaan, useimmat 30-vuotiaina tai vasta sen jälkeen.

Kolmannen tulevaisuuden yrittäjyyspolun ”*Nuoret kokeilijat*” (10% vastaajista) edustajat eroavat edellisestä ryhmästä siinä, että yrittäjäksi ryhdyttäisiin mieluiten yksin perustamalla oma uusi yritys jo heti työuran alkupuolella. Yrittäjyys olisi lähtökohtaisesti tilapäinen keino lisäansioihin ja taustalla voisi olla joko houkutteleva tilaisuus tai olosuhteiden sanelema ratkaisu. Yritys perustettaisiin useimmiten jollekin muulle alalle kuin maatalouteen.

Neljännän tulevaisuuspolun ”*Perinteikkäät yrittäjät*” (11% vastaajista) jäsenet ryhtyisivät yrittäjäksi mieluiten yhdessä toisten kanssa, useimmiten olemassa olevan liiketoiminnan siirrolla, esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen kautta. Yrittäjyyden ajurina olisi ennen kaikkea houkutteleva tilaisuus, olisipa yrittäjyys sitten pysyvää tai tilapäistä, pää- tai sivutoimista. Tässä ryhmässä, kuten muissakin ryhmissä, oli nuoria joille yrittäjyys voisi olla maatalouselinkeinon harjoittamista, mutta useimmiten kiinnostuksen kohde olisi jollakin muulla alalla. Ryhmän nuoret

¹⁷ Klusterointia varten kaikista tarkastellusta seitsemästä muuttujasta tehtiin kaksiluokkaisia. Kyselyvastaajat ryhmiteltiin hierarkisella klusterianalyysillä, joka kohdistettiin vastaajiin (n=317), jotka olivat vastanneet kaikkiin yrittäjyyden muotoja koskeviin kysymyksiin. Analyysin tuloksena syntyi neljän klusterin ratkaisu, jossa kaikkien ryhmien koko oli vähintään 10% aineistosta ja kaikkien klusteroitujen muuttujien välillä oli merkitseviä eroja ryhmien välillä (ks. Hair ym. 2014). Valittua neljän ryhmän klusteriratkaisua tarkasteltiin varianssianalyysissä ja havaittiin, että ryhmien väliset erot ovat tilastollisesti merkitseviä kaikkien analyysissä mukana olleiden seitsemän yrittäjyyden muotoja koskevan kysymyksen osalta. Tämä tarjosi selkeän lähtökohdan klusteriratkaisun tulkinnaalle ja kunkin ryhmän tunnuspiirteiden kuvaamiselle. Lisäksi ristiintaulukoinnin avulla tarkasteltiin, eroavatko eri ryhmissä olevat nuoret mahdollisesti toisistaan demografisilta taustoiltaan.

ryhtyisivät yrittäjäksi keskimääräistä aiemmin työurallaan, viimeistään 25 vuoden iässä.

Tunnistetut yrittäjyyspolut vastaavat myös haastattelemiemme nuorten yrittäjien yrittäjyyspolkuja, vaikka yksikään nuori yrittäjä ei puhtaasti edustane vain yhtä tunnistettua polkua. Nuoret koululaiset ovat luontevasti ’nuoria kokeilijoita’, joille yrittäjyys on keino ansaita omaa rahaa koulutyön ohella. Tämä kokeilu on avannut yrittäjyyden heille todelliseksi uravaihtoehdoksi, peräti niin voimakkaasti, että esimerkiksi Simeonin kohdalla voidaan jo ennakoida tulevaa ’yhden uran yrittäjää’. Pidempään yrittäjinä toimineista, jo hieman varttuneemmista nuorista yrittäjistä löytyy piirteitä niin ’yhden uran yrittäjistä’ kuin ’perinteikkäistä yrittäjistä’, vaikka tulevaisuus on heidänkin osaltaan vielä monessa suhteessa avoin. Sarjayrittäjä Tuomaksen yrittäjyys näyttäisi saavan piirteitä kaikista tunnistetuista yrittäjyyspoluista. Hän on selvästi omaksunut yrittäjyyden työn tekemisen muotona, jolloin häntä voisi pitää perinteikkäänä tai yhden uran yrittäjänä. Hänen yrittäjyyskäsitteeseensä liittyvät merkityksellisyys, mielekkyys ja hyvä tuottopotentiaali, joten hänen yrittäjyytensä perustuu mahdollisuuden hyödyntämiseen ja kasvuun. Hänellä on samanaikaisesti ’monta rautaa tulella’, ja hänen yrittäjyysessään on myös joustavan yrittäjän ja nuoren kokeilijan piirteitä.

Myös julkisten toimijoiden haastatteluissa oli yhtymäkohtia kyselyssä tunnistettuihin yrittäjyyspolkuihin. Esimerkiksi perinteisillä käsityövaltaisilla aloilla tyyppillisen reitin nähtiin kulkevan opintojen kautta palkkatyöhön ja lopulta yrittäjäksi, kun on ensin hankkinut tarvittavan osaamisen ja löytänyt kiinnostuksen kohteensa. Tätä polkua kuvailleet asiantuntijat näkivät yrittäjäksi ryhtymisen suurena harppauksena, jolloin työelämää ensin kokeillaan ja siihen tutustutaan palkkatyön kautta ja yrittäjäksi ryhdytään vasta kun osaaminen ja innostus ovat vankemmalla pohjalla. Vaihtoehtoista yrittäjätyyppiä edustavat ne nuoret, joita yrittäjyyden arveltiin houkuttavan muun muassa siksi, että he arvostavat joustavaa ajankäyttöä johtuen esimerkiksi omasta elämänrytmistään. Uudenlaista yrittäjätyyppiä edustavat haastateltujen asiantuntijoiden mukaan ne usein alle 18-vuotiaat nuoret, joiden ensikontakti työelämään tapahtuu yrittäjyyden kautta. Heidän yrittäjyytensä rakentuu intohimolle, esimerkiksi harrastukselle ja kotitalouksille tarjottavien arkisten askareiden helpottamiseen, kuten ruohonleikkuuseen tai lemmikkien hoitamiseen, mutta näiden nuorten toimintaan ei asiantuntijoiden kokemuksen mukaan suhtauduta tällä hetkellä aina myönteisesti, eikä nähdä ”kunnon” työnä.

”[...] sitten meillä tosiaankin päätyy yrittäjiksi myöskin niitä, jotka lähtee sen oman intohimon, harrastuksen kautta tekemään jotakin, joka ei sovi tähän vanhaan tietynlaiseen yrittäjä- tämmöseen meidän täkäläiseen yrittäjäkuvaan ehkä.”

Osa julkisista toimijoista näkikin kunnassaan olevan meneillään arvojen murroksen. Aikuisväestössä on edelleen vallalla fyysisen työn ja käsillä tekemisen arvostus, kun taas nuorten uskotaan arvostavan myös tietotyötä, koska he osaavat hyödyntää digitaalisia teknologioita palveluiden käytössä ja kehittämisessä. Tällaisen maailmankuvan muutoksen nähdään lisäävän tulevaisuudessa yrittäjyyden monimuotoisuutta ja monipuolisuutta, mikä näkyy esimerkiksi palvelualojen ja sivutoimimisen tai lyhytkestoisen yrittäjyyden lisääntymisenä. Tällaisen tulevaisuuden edistämiseksi tarvitaan kuitenkin keskustelijoiden mielestä yrittäjyyskasvatusta, joka ei maalaa uhkakuvia, vaan kannustaa ja sallii nykyistä enemmän kaikenlaisten luovien, jopa erikoisilta tuntuvien, yritysideoiden testaamisen.

”Mie niinku toivosin, että tää yrittäjyyskasvatus meillä kehittyis siihen suuntaan [...]että hyväksytään se, että voi olla vaikka väliaikainen tai että ei oo täyspäiväinen yrittäjä. Niin siihen, että annettas ne mahdollisuudet siihen ihan hulluunkin ideaan, et me monesti torpataan se idea siitä, että se ei nyt tänä päivänä voi olla mahdollista, niinku meidän omissa päissä [...]”

Kyselyssä tunnistetuissa yrittäjyyspoluissa oli joitakin eroja maaseututyypien ja sukupuolten osalta. *Yhden uran yrittäjyys* olisi hieman tyypillisempää pojille kuin tytöille. Kaupungin läheisellä ja ydinmaaseudulla asuvat nuoret näkisivät itsensä ensisijaisesti joko *yhden uran yrittäjinä* tai *joustavina yrittäjinä*. Myös harvaan asutulla maaseudulla nämä olisivat suosituimpia yrittäjyyspolkuja, mutta joukossa on kuitenkin keskimääräistä enemmän nuoria, jotka voidaan tyypitellä mahdollisten tulevien valintojensa mukaan yhtäältä *nuoriksi kokeilijoiksi* ja toisaalta *perinteikkäiksi yrittäjiksi*.

Paikallisilla asiantuntijoilla oli eriäviä näkemyksiä siitä, millaiset nuoret ryhtyvät yrittäjäksi. Yhden kuvauksen mukaan yrittäjänuoret ovat vilkkaita, heikosti koulussa menestyviä omaa tietään kulkevia poikia, jotka keskittyvät enemmän toimintaan kuin analysointiin. Kutakuinkin vastakkaisen näkemyksen mukaan koulussa hyvin menestyvä, mahdollisesti yrittäjäperheestä tuleva tyttö tai poika näkee työllistymisvaihtoehdot laajasti, kouluttautuu korkeasti ja voi ryhtyä yrittäjäksi oltuaan ensin palkkatöissä.

”[...] ne on semmoset vilvilpertit, jotka on tunnilla niinku peppu ei pysy penkissä... joo ja siis suurin piirtein ne on menossa koko ajan liikkelle, et niitä saa liimata penkkiin, niin ne on niitä [yrittäjä]tyyppejä [...]”

”Ainahan ne pellepelottomat on pärjänny, mitkä ei välttämät koulus oo pärjänny kauheen hyvin, koska ne, jotka koulus on pärjänny hyvin, niin ne laskelmoi sen sen verran, ettei kannata yrittää, ku ne näkee ne kaikki mahdollisuudet, mut

siel on se pellepeloton porukka, mikä kokeilee ja epäonnistuu ja kokeilee ja sit onnistuu.”

”[...] usein ne on yrittäjätaustasia, jotka menestyy hyvin opinnoissaan ja heillä saattaa olla se yrittäjyys vaihtoehtona, mut he on usein niitä, jotka näkee sitte vaihtoehdot aika laajasti, elikkä he usein sitte lähtee opiskelemaan. Tää ei oo myöskään millään tavalla sukupuolisidonnaista tässä kohtaa, elikkä meillä on sekä hyviä tyttöjä että poikia, jotka lähtee jatko-opintoihin ja näkevät sen yrittäjyystoiminnan tai yrityksissä toimimisen eri tasoilla, sanotaanko nyt sitten näin, niin myöskin mukana vaihtoehtona, mutta se usein on seurausta sitten siellä jossain, et se ei oo semmonen, et heti koulusta ryhdy.”

Kyselyssä tunnistettujen eri yrittäjyyspolkujen nuorten yrittäjyysasenteet vaihtelivat siten, että yhden uran yrittäjyyden visioineiden nuorten keskuudessa aikomukset ryhtyä yrittäjäksi sekä yrittäjyyteen liittyvä kiinnostus ja kyvykkyyssuomukset ovat kaikkein korkeimmat. Tämä viestii siitä, että nuoret kokevat yhden uran yrittäjyyden jonkinlaiseksi yrittäjyyden normiksi, jonka toteutumisen tiellä nähdään olevan kaikkein vähiten yksilöllisiä ja yhteiskunnallisia kynnyksiä.

Tunnistamamme erilaiset yrittäjyyspolut valaisevat nuorten asenteita ja käsityksiä maaseudulla harjoitettavasta yrittäjyydestä piirtäen siitä monimuotoisen kuvan. Haastattelemiemme nuorten yrittäjien yrittäjyyspolkujen ymmärtäminen tunnistettujen yrittäjyyspolkujen kautta lisää entisestään yrittäjyyden kirjoa maaseudulla hälventäen samalla yrittäjyyteen liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä. Kukin voi yrittää itse parhaaksi katsomallaan tavalla. Avaamalla ja tuomalla esiin näitä eri tapoja ja painotuksia, yrittäjyys on mahdollista tuoda lähemmäksi jokaisen nuoren arkea ja tulevaisuutta.

4 YRITTÄJYYDESTÄ OPPIMINEN

Nuorien keskuudessa olennainen vaikutus asenteisiin ja suunnitelmiin syntyy niin vanhempien ja kavereiden mielipiteistä kuin koulun toimintaympäristöstä. Samoin työssäkäynti ja vapaa-ajan harrastukset muokkaavat ja jalostavat yksilön taitoja.

4.1 Koulunkäynti

Yrittäjyysopetuksella on useissa tutkimuksissa havaittu olevan myönteinen vaikutus yrittäjyyteen liittyviin asenteisiin, kykyihin ja aikomuksiin (Nabi ym. 2017). Opetuksessa voidaan edistää ymmärrystä yrittäjyydestä, yrittäjämäistä toimintaa tai jopa yrittäjäksi ryhtymistä. Lisäksi opetusmenetelmin tai opetusta koskevin linjauksin voidaan vaikuttaa siihen, miten laajasti yrittäjyys näkyy opetuksesta (Hytti & O’Gorman 2004; Kozlinska 2016).

Kyselyssä tarkasteltiin, kuinka moni maaseudun nuorista oli opiskellut yrittäjyyteen liittyviä asioita (ks. Kozlinska 2016) jossain vaiheessa koulunkäyntiään. Pakollisena sisältönä yrittäjyyttä oli opiskellut yli kolmasosa ja vapaaehtoisena noin viidesosa nuorista (Taulukko 20). Neljä vastaajaa kymmenestä ei tunnistanut opiskelleensa yrittäjyyttä lainkaan. Yrittäjyyskasvatusta on vahvistettu systemaattisesti kaikilla koulutustasoilla Suomessa vuodesta 2009 lähtien (OPM 2009), joten havainto kertoo todennäköisesti siitä, että yrittäjyyskasvatus on integroitu osaksi perusopetusta ilman erillisiä yrittäjyyskursseja. Nuorilta kysyttiin myös yrittäjyysopintojen määrän sopivuudesta (ks. Shinnar ym. 2009). Vastaajajoukko oli sikäli polarisoitunutta, että lähes yhtä moni halusi lisätä kuin vähentää opintoja, vaikkakin suurimman ryhmän muodostivat nykymäärään tyytyväiset (ks. seuraava taulukko). Kaupunkien läheisellä maaseudulla oli hieman muita enemmän yrittäjyysopintoja lisää haluavia nuoria.

Taulukko 21 Yrittäjyysopinnot kouluvuosina ja tyytyväisyys opintojen määrään

	Yrittäjyysopinnot kouluvuosina					Tyytyväisyys yrittäjyysopintojen määrään				N
	Ei opintoja	Pakollisena	Vapaa- ehtoisena	Molempia	Yhteensä	Haluaisi vähemmän	Nykymäärä sopiva	Haluaisi enemmän	Yhteensä	
Koko aineisto	41 %	37 %	18 %	4 %	100 %	30 %	42 %	28 %	100 %	402
Maaseututyypit										
Harvaan asuttu maaseutu	57 %	28 %	10 %	6 %	100 %	30 %	47 %	23 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	37 %	34 %	25 %	4 %	100 %	36 %	41 %	23 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	36 %	43 %	17 %	3 %	100 %	26 %	41 %	33 %	100 %	180
Kouluaste										
Peruskoulu	37 %	36 %	23 %	5 %	100 %	30 %	46 %	24 %	100 %	222
Lukio	45 %	36 %	17 %	2 %	100 %	33 %	37 %	31 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	46 %	40 %	7 %	6 %	100 %	29 %	37 %	34 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus										
Heikompi saavutet.	37 %	37 %	22 %	5 %	100 %	30 %	44 %	26 %	100 %	210
Parempi saavutet.	45 %	37 %	14 %	4 %	100 %	31 %	40 %	29 %	100 %	192
Sukupuoli										
Mies	40 %	34 %	21 %	5 %	100 %	25 %	42 %	32 %	100 %	130
Nainen	42 %	39 %	17 %	2 %	100 %	30 %	44 %	26 %	100 %	216

Useimmat haastatellut nuoret olivat jollakin tavalla törmänneet yrittäjyysopintoihin eri vaiheissa opintojaan. Peruskoulussa ja lukiossa yrittäjyysopintoihin saattaa osallistua valinnaisten kurssien kautta ja myös ammatilliseen koulutuksen puolella nuorilla oli mahdollisuus ottaa opintoja yrittäjyydestä. Siitä huolimatta nuoret yrittäjät näkivät koulun roolin yrittäjyyden edistämässä suhteellisen kaukaiseksi ja heidän mielestään yrittäjyyttä olisi tarpeen tuoda esiin vaihtoehtona palkkatyölle. Myös käytännön esimerkit ja neuvot siitä, mitä yrittäjyys käytännössä merkitsee ja 'kuinka yrittäjyys toimii' lisäisivät nuorten mielestä yrittäjyyden kiinnostavuutta nuorten keskuudessa.

”...yrittämisestä, tosi vähän ylipäättään koulussa kerrotaan siitä. Joka on aika surullista, jos voin suoraan sanoa... .. Sitt ihan koulussa pitäis opettaa ja pitää tunteja, yhteiskuntaopin tunnilla yrittämisestä, että miten ne asiat toimii ja miten verot toimii, ja raha toimii tällee”.

Nuoret olivat kuitenkin realistisia sen suhteen, mitä opettajilta voi yrittäjyyden suhteen odottaa. Erityisesti alkuvaiheessa nuoret olisivat kaivanneet konkreettisia neuvoja tai tietoa siitä, kenen puoleen voisi kääntyä saadakseen lisätietoa.

”...jos ei nyt suoraan ohjeistamaan mut sanomaan ainakin, että jos koulusta löytyy semmonen henkilö tai on jotain semmosta alaa tai jotain linjaa tai tämmöstä siihen lähtemiseen apua, niin pystys siinä samassa tilanteessa sanomaan, et hei kyl täs on semmonen mahdollisuus.”

Koulussa nuoret olivat kuitenkin saaneet tietoa esimerkiksi 4H-yrittäjyydestä. Jotkut opettajat olivat myös osanneet ohjata nuoren esimerkiksi elinkeinoasiamiehen puheille. Lopulta paljon jää kuitenkin nuoren oman innostuksen ja aktiivisuuden varaan. Tämän kiinnostuksen herättäjänä koulu voisi nuorten mielestä toimia paljon tehokkaammin, jotta *”enemmän nuoria alkais yrittään ja edes tietäis, että semmonen mahdollisuus on”.*

Kyselytulosten mukaan vapaaehtoisia sisältöjä opiskelleiden yrittäjyyteen liittyvät aikomukset ja koetut kyvykkyydet ovat muita vastaajia korkeampia. Sen sijaan pakollisilla sisällöillä tai sillä ettei tunnistanut opiskelleensa yrittäjyyttä, ei ole yhteyttä yrittäjyysasenteisiin. Enemmän yrittäjyyden sisältöjä kouluopetukseen kaipaavat nuoret olivat kaikkein yrittäjyysmyönteisimpiä (kiinnostus, kyvyt ja aikomukset). Näitä havaintoja voi tarkastella paristakin näkökulmasta. Ensinnäkin yrittäjyysopetuksen järjestämistavalla (vapaaehtoinen, pakollinen, integroitu) voi olla merkitystä yrittäjyysasenteiden kannalta, jolloin erityisesti vapaavalintaisten kurssien saatavuus nousee keskiöön. Lisäksi se, että opinnoilla ei järjestämistavasta riippumatta ole yhteyttä nuorten kiinnostuksen heräämiseen yrittäjäksi ryhtymistä kohtaan on sikäli merkittävää, että juuri yrittäjyyden houkuttelevaksi kokeminen vaikuttaa keskeisesti heidän yrittäjyysaikomuksiinsa.

Asiantuntijat pohtivat yrittäjyyden opetusmenetelmien merkitystä matalissa kyvykkyykokemuksissa. Esimerkiksi yrittäjyyden kursseilla saatetaan keskittyä yrityksen perustamiseen ja yritystoiminnan johtamiseen liittyviin hallinnollisiin asioihin, joiden arveltiin tuntuvan nuorista vaikeilta. Keskustelijat kaipasivat kyvykkyyssuskomusten vahvistamiseksi lisää kannustavia esimerkkejä nuorista yrittäjistä.

”[Yrittäjyyskurssilla] lähdetään tämmösistä perusasioista, ensinnäkin kontekstina, että yrittäjyys Suomessa ja sit siitä, mistä yrityksen perustaminen lähtee, ja minkälaista paperisotaa pitää käydä ja sit kaikki nuo sidosryhmät, kirjanpidot ja muut tämmöset. [...] käydään aika paljon niitä asioita, että yrittäjän pitää osata tai hallita aika paljon asioista, niin voisko se olla sit, että sen ikäisille tulee semmonen olo, että nää on semmosia juttuja, mitä ne ei hallitse ainakaan vielä.”

Paikalliset toimijat pitivät nuorten yleistä itsetunnon vahvistamista tärkeänä työelämän ja yrittäjyyden kannalta. Ratkaisuksi esitettiin positiivista pedagogiikkaa. Opetuksessa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota nuorten yksilöllisiin vahvuuksiin eikä vain heikkouksiin ja tukitarpeisiin. Myönteinen pedagoginen ote lähtee siitä, että opetuksessa tunnistetaan kehittymistarpeiden lisäksi myös ne piirteet ja taidot, joilla nuori erottautuu edukseen ja viestittää tästä hänelle aktiivisesti. Tällöin jopa aluksi heikkoudelta tai ongelmalta vaikuttava asia voikin näyttäytyä nuorelle lopulta vahvuutena. Tämä edellyttää usein sitä, että myös aikuiset kykenevät tarkastelemaan asioita uudesta näkökulmasta. Nuorta voidaan auttaa esimerkiksi ymmärtämään, että näpistely on väärin, mutta siihen tarvittava rohkeus ja luovuus ovat vahvuuksia, joita on mahdollista hyödyntää monin eri tavoin. Parhaimmillaan opettajat ja vanhemmat auttavat yhdessä jo alakouluikäisiä hahmotamaan yksilöllisiä vahvuuksiaan.

”Kyl mä näkisin, että mitä nuorempi, pienempi lapsi on, niin sitä enemmän pitää alkaa miettiä vahvuuksien näkökulmasta, mikä minusta tulee isona ja siinä on osa tavallaan yrittäjyyttä, yritteliäisyyttä, mitä mielelläni kans katon, että koulu on ihan ratkasevassa roolissa, että missä sitä yrittäjyydestä voidaan puhua ja sitä vahvuuksien mukaan.”

Paikalliset asiantuntijat pitivät tärkeänä yrittäjyyskasvatuksen polkuajattelua, jossa valmiuksia rakennetaan vähitellen varhaiskasvatuksesta alkaen. Tässä kohdin keskustelijat kiinnittivät huomiota yrittäjyydestä oppimisen vallitseviin mahdollisuuksiin kunnan eri kouluasteilla. Yrittäjyyskasvatuksen polun tulisi olla kunnossa niin alakoulussa, yläkoulussa kuin lukiossakin. Keskustelijat pitivät tärkeänä, että yrittäjyydestä jo valmiiksi kiinnostuneilla on riittävästi mahdollisuuksia saada siitä lisää tietoa ja kokemuksia ilman, että ketään kuitenkaan pakotetaan kohti yrittäjyyttä. Esimerkiksi Nuori Yrittäjyys (NY) tai 4H-konsepteja ehdotettiin vapaavalintaisiksi, jotta nuorilla olisi halutessaan mahdollisuus painottaa yrittäjyyttä. Lisäksi esimerkiksi 4H-yrittäjäkurssin kautta nuoria voitaisiin auttaa löytämään itselle sopiva kesätyöpaikka. Tarjonnan laventamisen ei pitäisi jäädä kiinni ainakaan uudesta opintosuunnitelmasta, jonka arvioitiin mahdollistavan laaja-alaisemman yrittäjyysopetuksen järjestämisen.

”Siis mua jäi vaivaamaan tässä se, että jos me perusasteella alkupäästä ykkösestä kutoseen ilmeisesti toimii tuo yrittäjyyskasvatus [...] miksi meillä ei oo sitten tuolla yläkoulussa esimerkiksi NY-yrittäjyyttä tai sit 4H-yhdistyksen kautta sitä yrittäjyyttä.”

Vapaavalintaisten kouluissa tai yhdistyksissä järjestettävien yrittäjyyskurssien haasteeksi nähtiin pienellä paikkakunnalla se, että silloin kun tulijoita ei ole tarpeeksi, niin opetusta ei järjestetä lainkaan. Tällöin aiheesta kiinnostuneet nuoret jäävät vaille tukea. Esimerkiksi 4H-yhdistyksen järjestämälle yrittäjyyskurssille on ollut kiinnostusta, mutta kynnys osallistua on kuitenkin ollut korkea, mahdollisesti sen vuoksi, että kurssia on järjestetty iltaisin ja sen on koettu kilpailevan harrastusten kanssa. Ratkaisuksi ehdotettiin, että yrittäjyyden voisi ottaa osaksi kouluopetusta monipuolisesti eri keinoilla kurssien aikana ja niiden ulkopuolella ja hyödyntää myös valmiita opetuskonsepteja. Tällöin esimerkiksi 4H-yhdistyksen kurssia voitaisiin tarjota osana koulun lukujärjestystä.

”Tietysti se just, että jos ajatellaan sitä yrittäjämäistä toimintaa, niin sehän voisi olla jotain muutaki ku pelkkää sitä yrittäjyyskurssia, et sisällyttää sitte monella tavalla siihen opetussisältöön sitä yrittäjämäistä toimintaa ja jopa yritystoimintaa, et erilaisia kahvilapalveluja ja jotain, Nuori Yrittäjyys ry:llähän on valmiit paketit. [...]4H:llahan on sitte vastaavasti sitä omaa nuori yrittäjä -kokonaisuuspaketti.”

”[...] lukiossa varmaankin siirtyy ainakin osittain semmoset, ettei ole mikään tietty kurssi joka kestää viis tai kuus viikkoo, vaan siirtyy sinne kurssien ulkopuolelle. [...] Että ollaan puhuttu nyt ihan teoriassa, vaan kesätyöpankista ja yrittäjillä on näitä tämmösiä erilaisia talvi- ja kesätapahtumia, niin voisko sitten näitä yrittäjäyshommia sit oppia sitä kautta.”

Kyselyssä selvitettiin myös Souitarista ja kollegoita (2007) sekä Lackéusta (2018) mukailten, tunnistavatko nuoret kouluvuosiltaan joitain erityisiä hetkiä, jotka ovat muuttaneet dramaattisesti heidän ajatuksiaan ja tuntemuksiaan yrittäjäksi ryhtymisestä. Nuorilla oli eniten kokemuksia yritysvieraista ja -vierailuista ja vähiten jonkin yrittäjyyteen liittyvän projektin jatkamisesta koulun jälkeen (Taulukko 21). Vaikuttavimmiksi koettuja opetusmenetelmiä päästään tarkastelemaan, kun jätetään huomiotta ne vastaajat, joilla ei ole kokemuksia yksittäisistä tilanteista. Tulosten perusteella perinteiset opetusmenetelmät (esim. yrittäjä- ja yritysvierailut) näyttävät kannustaneen yrittäjyyteen useammin kuin kokemuksellista oppimista korostaneet menetelmät (esim. harjoitusyrityksen perustaminen) (Bechard & Gregoire 2005; Heinonen & Poikkijoki 2006). Kokemusperäinen oppiminen voi auttaa jäsentämään konkreettisesti yrittäjyyden ja yrittäjämäisen toiminnan mielekkyyttä tai sopimattomuutta.

Taulukko 22 Yrittäjyyden opetusmenetelmät ja kannustavuus yrittäjäksi ryhtymisen näkökulmasta

	Kokemusta			Jos kokemusta		
	Kyllä	Ei	N	Kannusti	Ei kannustanut	N
Opettajan näkemykset yrittäjyydestä	59 %	42 %	402	55 %	45 %	235
Vierailevan yrittäjän näkemykset tai vierailu yrityksessä.	67 %	33 %	402	59 %	41 %	268
Yrittäjyyteen liittyvien tietojen, taitojen ja asenteiden kehittäminen.	64 %	36 %	402	56 %	44 %	259
Jonkin uuden luominen koulussa (esim. yrittäjyyteen liittyvä idea tai esitys).	65 %	35 %	402	52 %	49 %	260
Jonkin uuden luominen ihmisille luokkani ulkopuolella.	54 %	47 %	402	53 %	47 %	215
Osallistuminen johonkin ohjelmaan koulussa (esim. Yrityskylä ala- tai yläkoulu).	65 %	35 %	402	49 %	51 %	261
Uuden yrityksen perustaminen koulussa (esim. NY yritys).	39 %	61 %	402	36 %	64 %	157
Yrittäjyyteen liittyvän projektin jatkaminen koulun ulkopuolella.	38 %	62 %	402	36 %	64 %	154

Koulun mahdolliset yrittäjyysopinnot eivät haastateltujen nuorten mielestä tavoita nuoria riittävän hyvin. Kyse on lähinnä puutteellisesta tiedosta, koska yrittäjyys ei avaudu nuorille varteenotettavana vaihtoehtona.

”...ett niist perusjutuist tiedettäis enemmän. Ett esimerkiksi. koulussa niist kerrottais tai olis jotain muita semmosii tapahtumii, mitkä kiinnostais nuoria... Ett niissä ois jotain sellasta, et sinne kannattas tulla.”

Toisaalta nuoret toivat selvästi esiin myös sen, että perinteiset opetusmuodot eivät nuoria kiinnosta eivätkä sovellu ainakaan yrittäjyyden opettamiseen ja yrittäjyystietouden levittämiseen.

”Koulussaki pitäis olla enemmän sellasia työpajoja, että siellä yrityskurssillaan on... Suunnitellaan yhdessä ja tälleen, mutta ehkä koulussaki pitäis näyttää, että miten se toimii ja ruveta ideoimaan.”

Kyse ei ole pelkästään yrittäjyyden läsnäolosta ja näkyvyydestä oppilaitoksissa, vaan myös siitä, että yrittäjyys on läsnä tavalla, jonka nuoret kokevat kiinnostavaksi ja inspiroivaksi. Opettajien näkemysten vaikutus tai johonkin yrittäjyyteen liittyvään ohjelmaan osallistumisen kannustinvaikutus olivat harvinaisia harvaan asutulla maaseudulla muihin alueisiin verrattuna. Eri kouluasteista lukiolaiset mainitsivat keskimääräistä useammin yrittäjävieraiden ja -vierailujen kannustaneen yrittäjyyteen. Jonkin uuden luominen koulussa (esim. yrittäjyyteen liittyvä idea tai suunnitelma) tai johonkin ohjelmaan osallistuminen (esim. Yrityskylä) on kannustanut tyttöjä harkitsemaan yrittäjyyttä poikia useammin.

Oppimiskokemusten yhteyttä yrittäjyysasenteisiin tarkasteltiin myös sen mukaan, kuinka paljon kyselyn nuorilla oli kokemuksia eri aktiviteeteista riippumatta siitä, mitä mieltä he olivat niistä.¹⁸ Aktiviteettien määrällä ei ollut yhteyttä yrittäjyyden houkuttavuuteen tai koettuihin kyvykkyyksiin, mutta enemmän kokemuksia erilaisista aktiviteeteista omaavilla oli muita enemmän aikomuksia ryhtyä yrittäjäksi tulevaisuudessa. Tämä havainto on yllättävä sikäli, että yrittäjäksi ryhtymistä tarkastelevissa teorioissa erilaisten taustatekijöiden vaikutuksen aikomuksiin odotetaan kanavoituvan tyypillisesti kiinnostuksen ja kyvykkyyksien kautta (Liñán & Chen 2009), mutta tällaista yhteyttä ei tässä aineistossa havaittu. Yksi mahdollisuus on, että kouluaktiviteetit vaikuttavat eri tavoin erilaisiin nuoriin. Jatkoanalyysit osoittavat, että aktiviteeteilla on positiivinen yhteys nimenomaan poikien¹⁹ aikomuksiin ja kiinnostukseen ryhtyä yrittäjäksi. Tämä viittaa siihen, että sukupuolten välillä voi olla eroja yrittäjyyden opetusmenetelmien vaikuttavuudessa.

¹⁸ Tätä varten jokaisen kahdeksan menetelmän kohdalla ”kannusti” ja ”ei kannustanut” -vastaukset uudelleen koodattiin ”on kokemusta” -vastaukseksi, minkä jälkeen ”on kokemusta” ja ”ei kokemusta” -vastauksista muodostettiin yrittäjyysopintoihin liittyvien aktiviteettien määrää kuvaava faktori (Cronbachin $\alpha = 0.87$).

¹⁹ Jatkoanalyysissa sukupuoli oli moderoina tekijänä ja interaktio-termi muodostettiin sukupuolen ja kouluaktiviteetteja kuvaavan standardoidun faktorin tulona. Regressioanalyysit toteutettiin askeltaen niin, että ensimmäisessä vaiheessa lisättiin kontrollimuuttujat, sukupuoli ja kouluaktiviteetit ja toisessa vaiheessa interaktio-termi. Tilastollisesti merkitsevän ($p < 0.10$) interaktio-termien tulokinnassa hyödynnettiin käytössä olevia laskentapohjia (ks. Dawson 2020).

Kyselyssä selvitettiin myös nuorten kokemuksia koulunkäynnin vaikutuksesta yrittäjyydestä oppimiseen neljästä näkökulmasta: ymmärrys, asenne, osaaminen ja kiinnostus (Flash Eurobarometer 2012). Koulunkäynti on auttanut eniten nuoria kehittämään aloitteellisuuttaan ja yrittäjyysasennettaan (Taulukko 22). Koulutus on auttanut nuoria myös ymmärtämään paremmin yrittäjien roolia yhteiskunnassa. Hieman runsas viidennes nuorista kokee, että koulunkäynti on antanut taitoja ja osaamista yrittäjyyteen. Vaikutukset koettiin vahvimpina kaupunkien läheisellä maaseudulla ja ammattioppilaitoksissa sekä poikien keskuudessa. Melko harvat nuoret arvioivat koulunkäynnin saaneen heidät kiinnostumaan yrittäjäksi ryhtymisestä. Useimmin kiinnostus on herännyt kaupunkien läheisellä maaseudulla ja poikien keskuudessa. Kokemuksilla koulunkäynnin vaikutuksista on positiivinen yhteys kaikkiin mitattuihin yrittäjyysasenteisiin (aikomukset, kiinnostus, koetut kyvyt). Tämä vahvistaa edelleen käsitystä siitä, että koulut ovat merkittävässä roolissa nuorten yrittäjyyttä tukevissa verkostoissa.

Taulukko 23 Koulunkäynnin vaikutus yrittäjyydestä oppimiseen

	ka. (1-5)	Eri mieltä (%)	Siltä väliä (%)	Samaa mieltä (%)	Yhteensä	N
Koulutukseni auttaa minua ymmärtämään paremmin yrittäjien roolia yhteiskunnassa.	3.1	25 %	45 %	30 %	100 %	402
Koulutukseni auttaa minua kehittämään aloitteellisuuttani ja eräänlaista yrittäjyysasennetta.	3.2	22 %	43 %	35 %	100 %	402
Koulutukseni antaa minulle taitoja ja osaamista yrittäjyyteen.	2.9	30 %	47 %	23 %	100 %	402
Koulutukseni on saanut minut kiinnostumaan yrittäjäksi ryhtymisestä.	2.6	39 %	47 %	15 %	100 %	402

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=paljon huonompi, 5=paljon parempi; taulukossa keskiarvo, ja eri mieltä (1-2), siltä väliä (3) ja samaa mieltä (4-5) -vastausten %-osuudet.

Paikalliset julkiset toimijat pitivät tärkeänä projektimaisen työskentelyn lisäämistä kouluissa. Esimerkiksi erilaisten ja erikokoisten projektien ja harjoitusyri-tysten arvioitiin kehittävän yrittäjyystaitoja, kun oppilaat valmistavat ja kauppaavat tuotteita vaikkapa myyjäisissä. Projekteissa nuorten arvioitiin oppivan monia yrittäjyydessä, ja yleisestikin työelämässä, tarvittavia taitoja kuten ongelmanratkaisua, luovuutta, innovointia ja vuorovaikutusta. Lisäksi ryhmässä pidettiin tärkeänä, että nuoret oppivat ideaan, kohderyhmään, markkinointiin, kirjanpitoon ja verkostoitumiseen (erityisesti avun ja tuen hakemiseen) liittyviä yrittäjyystaitoja sekä digitaalisia taitoja, joita tarvitaan tavalla tai toisella internet-taloudessa, vaikkapa verkkokaupan pyörittämisessä. Samalla asiantuntijat tunnustivat kolme kehittämiskohdetta oppilaiden yritysprojekteissa. Ensinnäkin pidettiin tärkeänä, että projektit ovat kestoltaan riittävän pitkiä, jotta nuoret näkevät oman tekemisensä, ja tekemättä jättämisensä, vaikutukset toiminnan tuloksiin. Tällaisten syy-seuraus-suhteiden ymmärtämisessä arvioitiin omakohtaisten kokemusten toimivan kirjattietoa paremmin. Projektitoiminnan laajuudessa on eroja eri kouluasteiden välillä oppilaiden yleisten valmiuksien mukaan, mutta osalla toisen asteen oppilaista olisi asiantuntijoiden saaman palautteen perusteella kiinnostusta kunnianhimoisempaankin toimintaan. Erityisesti yrittäjäperheistä tulevat ovat kertoneet kaipaavansa

harjoitusyrityksiin enemmän todellisen yritystoiminnan tuntua. Kolmas keskustelussa esiinnoussut kehittämistarve koskee nuorten yrittäjien ohjausta. Osa nuorista perustaa oman yrityksen jo kouluaikana, mutta heidän kokemuksensa on ollut, että on vaikea löytää joku, jolta kysyä apua liiketoimintaan liittyvissä käytännön tilanteissa. Nuoret kääntyvät usein tutun opettajan puoleen, mutta ohjauksen tarpeen on havaittu olevan niin yksilöllistä ja perustarpeet ylittävää, että sitä on vaikea antaa koulussa.

Haastatellut asiantuntijat pitivät lisäksi tärkeänä monipuolista oppimisympäristöä. Yrittäjyydestä voidaan oppia samaan aikaan monilla eri areenoilla, esimerkiksi erityyppisillä koulussa järjestettävillä yrittäjyysohjelmilla ja työelämään tutustumisjaksoilla sekä koulun ulkopuolisilla aktiviteeteilla kuten kesätöillä.

”[...] jos ei nyt oo jotain harjoitusyritysohjelmia vielä, niin ehkä kuitenkin siellä on vaikka perusasteen mukana ollaan mukana yrittäjyysohjelmissa ja sit kuitenkin on niinku tämmöset mä uskon, et kyllä näihin vaikuttaa kaikki ylipäätensä se, että on ollu joskus TET:ssä [...] että on mahdollisesti ollut kesätyöpaikkoja [...] se on niinkun se koko kokonaisuus.”

4.2 Työkokemukset

Työkokemukset tarjoavat myös mahdollisuuksia yrittäjyydestä oppimiseen. Ammatillisen koulutuksen reformi on tehnyt esimerkiksi oppisopimuskoulutuksesta entistä joustavamman ja sitä voidaan hyödyntää muun muassa yritysten omistajanvaihdoksen tukena tai yrittäjäksi kouluttautumisessa (OPH 2019). Työelämässä oppiminen tapahtuu pienissä yrityksissä usein yrittäjän ohjauksessa, jolloin oppija altistuu yrittäjyyden roolimalleille ja rakentaa lähes huomaamatta erilaisia suhdeverkostoja, joista voi olla hyötyä työuralla.

Kyselyn perusteella oppisopimus- ja koulutussopimusperustainen opiskelu tunnetaan melko hyvin maaseudun nuorten keskuudessa. Tunnettuus on keskimääräistä korkeampi ydinmaaseudulla ja ammattioppilaitoksissa. Kaiken kaikkiaan työpaikalla oppiminen kiinnostaa vajaata puolta vastaajista. Kiinnostuneimpia ovat ammattioppilaitoksissa opiskelevat sekä kaupunkien läheisellä maaseudulla asuvat. Huomionarvoista on, että lukiolaisistakin kolmanneksella on mielenkiintoa asiaa kohtaan. Lisäksi työelämässä oppimisesta kiinnostuneet olivat myös muita kiinnostuneempia yrittäjyydestä, arvioivat omaavansa muita enemmän kykyjä ryhtyä yrittäjäksi ja myös aikoivat muita useammin yrittäjäksi tulevaisuudessa. Tämä viestii siitä, että työelämässä oppiminen voisi olla varteenotettava keino tukea yhä useamman nuoren yrittäjyyspolkua. Ainakin yksi haastateltu nuori yrittäjä oli hyö-

dyntänyt oppisopimusta opiskeluaikanaan. Oppisopimus mahdollistaa työssä ja tekemällä oppimisen, joskin sen fokus on pitkälti ammatillisen osaamisen kehittämisessä, ei niinkään yrittäjyydessä.

Haastatellut paikalliset asiantuntijat pitivät yrittäjyydestä oppimisessa tärkeänä tutustumista toimivien yrittäjien ja yritysten liiketoiminnan arkeen. Työharjoittelussa ja oppisopimuskoulutuksissa ei kuitenkaan nähty yrittäjyyden olevan tällä hetkellä juuri mitenkään esillä, vaan huomio on ammattinimikkeeseen tähtäävien taitojen kehittämisessä. Samalla tuotiin yleisellä tasolla esille, että oppisopimuskoulutukseen olisi hyvä saada lisää joustavuutta. Ryhmässä pohdittiin myös sitä, kenelle oppimisen ja opettamisen vastuu kuuluu esimerkiksi oppisopimuskoulutuksessa tai työharjoittelussa. Vastuuta koetaan siirtyneen yhä enemmän oppilaille ja yrityksille, jolloin olisi hyvä välillä myös miettiä onko eri osapuolilla tähän riittävät edellytykset vai onko muutoksessa menty liian pitkälle. Kaikilla opiskelijoilla ei esimerkiksi nähty olevan valmiuksia kasvaneeseen vastuunottoon, eikä yrityksiltäkään voida odottaa automaattisesti sitoutumista nuorten opettamiseen. Paikalliset toimijat kiinnittivät huomiota myös siihen, että kaikista vaihtoehtoisista oppimismahdollisuuksista pitäisi viestiä nuorille nykyistä aktiivisemmin positiivisten esimerkkien kautta. Kaikkien nuorten ei myöskään arvioitu osaavan hakea yrittäjyyteen ja yrittäjyyden kokeiluun liittyvää pirstaleista tietoa esimerkiksi sähköisistä kanavista. Ratkaisuksi ehdotettiin paikallista, kunnan tai koulun tiloissa toimivaa nuorisoyrittäjyyden tukihenkilöä, jonka puoleen nuoren olisi helppo kääntyä selvittelemään vaihtoehtoja.

”Siis siihen mä nyt oon törmänny muutaman tällasen nuoren kanssa kun ei tiedetä, mitä kaikkee on oikeestaan saatavilla. Että se tsemppari tai motivaattori tai miks sitä kutsuskaan, et [...] onks täällä mitään sellasta, joka helposti ois lähestyttävissä henkilönä, joka vois nuorta vähän sanoo, että hei voit tehdä näin.”

Erialaisten työkokemusten niin yrittäjänä (Zhao ym. 2005) kuin palkansaajana (Farashah 2015) on havaittu vahvistavan uskoa omiin kykyihin toimia yrittäjänä. Tämän tutkimuksen kyselyssä selvitettiin nuorten kokemuksia kymmenestä erityyppisestä työstä. Lähes kaikille vastaajille oli kertynyt jo ensimmäisiä työkokemuksia (Taulukko 23). Yleisimpiä olivat kesätyöt ja työharjoittelu, kun taas harvinaisimpia olivat työskentely tuttavien tai ystävien yrityksessä tai opinnäytetyöt tai projektit toimeksiantajalle. Noin yhdeksällä prosentilla on omakohtaisia kokemuksia yrittäjyydestä joko kyselyhetkellä tai sitä ennen. Tyypillisin nuorten yritystoiminnan muoto on ollut NY- tai 4H-yritys.

Asiantuntijahaastatteluissakin nostettiin esiin, että yrittäjänä voi toimia ensin pienimuotoisesti, esimerkiksi 4H-yrityksen kautta, jolloin on myös helpompi skaalata mittakaavaa isommaksi myöhemmin. Erityisesti tällaisen pienimuotoisen, keulevan yrittäjyyden kehittämistä ja tukemista kaivattiin kuntaan lisää.

”[...] jollei sul oo pari tonni rahaa ja sä lähet yrittäjäksi, niin mun mielest, kyl mä niinku mietin, et aika huonol pohjal se sillon on, resurssit, pääomaa, et sä voisit perustaa yrityksen [...]”

”Sitte kynnys alottaa yrittäjäys on loppujen lopuks hirmusen pieni, et muun muassa 4H-yhdistyksen kautta meillä on näitä nuoria yrittäjiä, jotka on laittaneet siivousyritystä pystyyn, klappien tekemistä, niin edelleen. Se hyppäys sit isomman yrityksen tekemiseen on jo varmaan aika paljon pienempi, ku ensin lähdetään tämmösellä yksin yrittämisellä liikkeelle.”

4H-yrittäjäys tarjosi useammalle haastatellulle nuorelle yrittäjälle hyvän, matalan kynnyksen mahdollisuuden kokeilla omia siipiään yrittäjänä. Lisäksi 4H-ohjaajat ja nuorille nimetyt tukihenkilöt konkreettisesti auttoivat ja kannustivat nuorta eteenpäin yritystoiminnassa. Haastatteluissa yksi nuori yrittäjä ehdotti, että myös kunta voisi kesätyöpaikkojen tapaan kannustaa tai peräti patistaa nuoria kesätyöyrittäjyyteen. Tarjoaisiko kunnan ja 4H-kerhon yhteistyö tähän mahdollisuuksia?

Myös asiantuntijaryhmässä tuotiin esille, että 4H-konsepti ja siihen liittyvä kunnan kesätyötuki mahdollistaisi kesätyöt nuorille pienissä kunnissa, joissa valmiita kesätyöpaikkoja on vähemmän. Ryhmäläisten mielestä 4H-mallista ja kesätyötuesta tarvitaan enemmän viestintää, että tieto tavoittaa nuoret. Viestinnässä tulisi huomioida monikanavaisuus. Nuorten arvioitiin olevan monesti laiskoja lukemaan, joten erilaisista kokeilumahdollisuuksista olisi tärkeää kertoa myös kasvotusten, konkreettisinä yrittäjyyttä kokeilleiden ikäryhmäläisten tarinoina. Tehokkaamman viestinnän tarvetta indikoi jo sekin, että kaikki asiantuntijatkaan eivät olleet tietoisia kunnan kesätyötuesta. Lisäksi 4H ja Nuori Yrittäjäys -tyyppisten konseptien erityispiirteeksi tunnistettiin niiden mahdollistamat kesätyöt ja -ansiot jo varhaisteini-iässä, jolloin palkkatyöpaikkoihin on nuoresta iästä johtuen vielä usein vaikea päästä. Ansaintamahdollisuuksista kannattaisi osallistujien mukaan viestiä nuorille enemmänkin:

”Elikkä se on huomattu, että jos sanoo raha, niin se motivoi ne toimintaan. Esimerkiksi NY-yrittäjäyskin kun ne totes sen kun niille sano sen legendaarisen, että jos teille tulee voittoa, niin te jaatte sen ihan keskenänne, teette sopimuksen. Ahaa, me saadaan ne rahat pitää, jotka tästä tulee, koulu ei vie niitä, niin se on siinä se keskeinen asia.”

Asiantuntijoiden mielestä viestintää voitaisiin lisätä toisellakin tapaa. Kunnassa voitaisiin esimerkiksi koota yhteen nuorten (kesä)yrittäjien palveluita ja tiedottaa niistä eri kanavissa kuntalaisille.

”Ja sitten ehkä just se niinku se kunnan markkinointi siihen, että jos meillä on nyt vaikka valveutuneita ruohonleikkaajia vaikka 15 kappaletta kunnassa, kenet sä voit tuosta vaan tilata [...] et ne vaikka ajaa sillä ajettavalla traktorilla pihaan tai jotain [...] jos se saadaan se lista vaikka kunnan puolesta kotiin, missä on kaikki meidän 4H:t ja nää.”

Nuorten välillä oli kyselyssä jonkin verran eroja työkokemuksissa riippuen heidän erilaisista taustoistaan. Harvaanasutun maaseudun nuorilla oli vähiten kokemuksia opinnäyte- tai projektitoimeksiannoista sekä omakohtaisesta yrittäjyydestä. Peruskoululaisilla oli yleisesti ottaen vähiten työkokemuksia. Ammattioppilaitoksissa opiskelevat olivat tehneet eniten keikkatöitä ja opinnäyte- tai projektitoimeksiantoja, kun taas lukiolaisilla taas oli hieman keskimääräistä useammin kokemuksia tuttavien tai kavereiden yrityksessä mukana olosta. Tytöt olivat tehneet poikia useammin kesä- ja vapaaehtoistöitä. Heikomman koulutuksen saavuttavuuden alueella asuvilla nuorilla oli keskimääräistä enemmän kokemuksia työharjoittelusta ja aktiivisesta mukana olosta perheensä yrityksessä. Työkokemus on sidoksissa nuorten yrittäjäasenteisiin. Oma yrittäjäkokemus, vapaaehtoistyö ja tuttavien tai ystävien yritystoiminnassa mukana olo korreloivat positiivisesti nuorten kokemien yrittäjäkykyjen kanssa. Lisäksi kun keikka- ja palkkatyötä tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, ansiotyökokemuksella on positiivinen yhteys nuorten kyvykkyyssuskomuksiin. Mukana ololla perheen yritystoiminnassa ei puolestaan näyttäisi olevan yhteyttä nuorten yrittäjäasenteisiin, mutta tämä voi olla sidoksissa siihen, millaista perheen yritystoiminta on. Kaikki nuoret eivät välttämättä miellä esimerkiksi maataloustoimintaa yrittäjyydeksi tai eivät koe arkisia maatalaskareitaan vanhempiansa yritystoimintaan osallistumisena. Kuitenkin maaseudun nuoret arvioivat omat yrittäjäkykynsä muita korkeammiksi, jolloin osallistuminen maatilan toimintaan vahvistaa nuorten uskoa omiin kyvykkyyksiinsä.

Myös asiantuntijahaastatteluissa korostettiin, että yrittäjätaustaisilla vanhemmillä on tärkeä vaikutus nuorten mahdolliseen tulevaan yrittäjyyteen. Nuorten arvioitiin oppivan jo kotona, että päivittäiset työajat esimerkiksi maatilalla ovat epä säännöllisiä toisin kuin palkkatyössä, mikä parantaa keskustelijoiden mukaan nuorten valmiuksia ryhtyä yrittäjäksi.

”Mut sillä lailla niinku lasten asenteissa sen näkee, et jos vanhemmat on yrittäjiä, niin ne on tottuneet tavallaan hyvin epäsäännölliseen ja epämääräsiinkin työaikoihin, että se antaa heille valmiuden sitte lähteä yrittämään, että tiedetään, että ei ole selkeätä yheksäst viiteen työaika ja se hyväksytään, et se on hyväksytty lapsest saakka, ne saattaa tehdä viikonloppusin, tehdä iltasin töitä ja lukiolaisissa se näkyy erityisesti, et sit he lähtee tekemään, ehkä vähän koulun kustannuksella-kin näitä omia hommiensa.”

Kyse ei ole asiantuntijoiden mukaan pelkästään vanhempien tarjoamasta esimerkistä, vaan myös siitä, että yrittäjäperheissä nuoret osallistuvat toimintaan aktiivisesti ja oppivat samalla joustavaa ajankäyttöä ja konkreettisia taitoja olipa kyse sitten maataloista tai muista pienistä yrityksistä. Tällöin nuorten tutustuminen yrittäjyyteen ja työelämään ei ole yksittäisten TET-jaksojen varassa, vaan osallistuminen tapahtuu osana kotiarkea. Samalla todettiin, että yrittäjäperheissä lapset saavat myös kesätöitä muita helpommin joko perheen omassa yrityksessä tai tuttavaverkoston yrityksissä.

”Ja nyt taas ku meillä on näitä mikroyrityksiä paljon, niin kyllähän ne vanhempiensa lapset käy auttamassa, et siinä yrityksessä ne on mukana. Iltahommissa näkee ihan selkeesti, että jotain trukkilavaa kootaan tai mitä tahansa tämmöistä mihin tarvitaan käsipareja.”

Nuorten yrittäjien haastattelut tukevat esitettyä asiantuntijoiden käsitystä. Kodin ja perheen yhteiset askareet maatilan tai yritystoiminnan parissa ovat kasvattaneet nuoria työntekoon.

Mikään yksittäisistä työkokemuksista (tai maatilalla asuminen) ei ole kyselytuloksissa yhteydessä yrittäjyysaikomuksiin eikä yrittäjyyden houkuttavuuteen, ei edes oma yrittäjyystausta. Havainto on linjassa aiempien tutkimusten kanssa, joissa omien yrittäjyyskokemusten on todettu vaikuttavan pyrkimykseen ryhtyä yrittäjäksi epäsuorasti koettujen kyvykkyyksien kautta (Zhao ym. 2005). Tulokset osoittavat, että mitä enemmän nuorella on erityyppisiä kokemuksia, sitä korkeammat ovat hänen yrittäjyyteen liittyvät kyvykkyyssuskomuksensa. Näin ollen esimerkiksi nuoruusvuosien monipuolinen työkokemus vahvistaa nuorten uskoa omiin yrittäjäkykyihinsä, mikä viestii, että yleiset työelämätaidot ovat tärkeä osa yrittäjyyttä, esimerkiksi kyky työskennellä itsenäisesti ja itseohjautuvasti.

Taulukko 24 Työkokemukset (nykyiset ja aiemmat)

	Kyllä (%)	Ei (%)	Yhteensä	N
Kesätyöt	65 %	35 %	100 %	402
Työharjoittelu	61 %	39 %	100 %	402
Palkkatyö koulunkäynnin ohessa (esim. iltaisin tai viikonloppuisin)	22 %	78 %	100 %	402
Vapaaehtoistyö järjestössä	17 %	83 %	100 %	402
Keikkatyöt	14 %	86 %	100 %	402
On tai oli yrittäjänä (yksin tai ryhmässä, esim. NY- tai 4H-yritys)	9 %	91 %	100 %	402
Joku muu	9 %	91 %	100 %	402
On tai oli aktiivisesti mukana perheen yrityksessä	8 %	93 %	100 %	402
Opinnäytetyö tai projekti esim. yritykselle, kaupungille tai kunnalle	6 %	95 %	100 %	402
On tai oli aktiivisesti mukana tuttavien tai ystävien yrityksessä	3 %	97 %	100 %	402

Paikalliset asiantuntijat pitivät työelämään tutustumisjaksoja yleisesti tärkeänä omien vahvuuksien ja kiinnostusten tunnistamisessa. TET-mallia ehdotettiin kuitenkin nykyistä joustavammaksi niin, että jaksot voitaisiin pilkkoa viikkojen sijaan

jopa yksittäisiksi päiviksi. Taustalla tässä on huoli siitä, että pienet työnantajat eivät voi tarjota tutustumisjaksoja, koska eivät pysty järjestelemään kokonaista työviikkoa niin, että olisivat päivittäin nuoren tukena tai keksisivät kaikille päiville mielekästä työtä. Pilkkominen mahdollistaisi myös sen, että miltään yksittäiseltä oppiaineelta ei jää jaksojärjestelmästä pois suurta määrää tunteja (toisin kuin silloin jos TET kestää yhtäjaksoisesti esimerkiksi kaksi viikkoa). Pitkien TET-jaksojen arvioitiin olevan myös henkisesti kuormittavia osalle nuorista.

Koulujen, yritysten, yrittäjäjärjestöjen, yhdistysten ja kuntien välille toivottiin tiiviimpää yhteistyötä TET- ja kesätyöpaikkojen järjestämisessä, jotta saataisiin nykyistä isompi osa kunnan yrityksistä ja nuorista kohtaamaan toisensa. Ratkaisuksi esitettiin jonkinlaista yritys pankkia, johon kiinnostuneet yritykset voivat ilmoittautua ja joista nuoret saavat tietoa esimerkiksi koulun intranetin kautta. Paikallinen yrittäjäyhdistys nähtiin tässä mahdollisena pääavaajana koulujen ja yritysten välillä. Työelämään tutustumista ehdotettiin kehitettäväksi myös nykyistä vastavuoroisemmaksi niin, että nuoret voisivat opettaa yrittäjälle esimerkiksi sosiaalisen median käyttämistä. Tällainen vastavuoroisuus olisi mahdollista linkittää myös kouluopetukseen niin, että nuoret jäsentävät yhdessä opettajan kanssa, millaisia asioita yrityksille kerrotaan ja samalla reflektoidaan myös omaa suhdetta opettavaan asiaan, esimerkiksi sosiaaliseen mediaan ja sen pelisääntöihin.

Nuorilta tiedusteltiin kyselyssä myös, millaisia työnhakuun liittyviä palveluita he olivat mahdollisesti käyttäneet. Tässä mielenkiinnon kohteena olivat erityisesti digitalisaation ja alustatalouden tarjoamat mahdollisuudet. Kyselyssä listattiin yhteensä 12 työnhakanavaa, jotka voidaan jaotella kolmeen ryhmään: institutionaaliset palvelut (koulujen ja TE-toimistojen palvelut), perinteisten työsuhteiden (vakinaiset ja määräaikaiset) verkkoalustat (mm. Duunitori, Monster, Oikotie) sekä keikkatyösuhteisiin erikoistuneet verkkoalustat (mm. Tiitus, Tremer, WorkPilots).

Nuorilla on eniten kokemuksia perinteisiä työsuhteita välittävistä alustoista (erityisesti Duunitori ja Oikotie) (Taulukko 24). Perinteisiä työsuhteita välittävät alustat olivat keskimääräistä suositumpia kaupunkien läheisellä maaseudulla, ammatitoppilaitoksissa, koulutuksen paremman saavutettavuuden alueilla sekä naisten keskuudessa. Institutionaalisia kanavia olivat käyttäneet muita useammin ammatitoppilaitoksissa ja koulutuksen paremman saavutettavuuden alueella opiskelevat. Keikkatyöhön keskittyneistä alustoista nuorilla oli selvästi vähiten kokemuksia, ja näistä oli hieman muita enemmän kokemuksia ydinmaaseudulla asuvilla ja pojilla.

Taulukko 25 Työnhakuun liittyvien palveluiden käyttö

	Institutionaaliset palvelut (koulut, TE-palvelut)	Perinteisten työsuhteiden verkkoalustat	Keikkatyösuhteiden verkkoalustat	N
Koko aineisto	30 %	41 %	11 %	402
Maaseututyypit				
Harvaan asuttu maaseutu	28 %	33 %	7 %	83
Ydinmaaseutu	35 %	40 %	19 %	139
Kaupunkien läheinen m.	27 %	46 %	7 %	180
Kouluaste				
Peruskoulu	25 %	41 %	11 %	222
Lukio	28 %	32 %	10 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	48 %	51 %	11 %	82
Koulutuksen saavutettavuus				
Heikompi saavutet.	18 %	35 %	8 %	210
Parempi saavutet.	44 %	47 %	15 %	192
Sukupuoli				
Mies	28 %	34 %	13 %	130
Nainen	32 %	45 %	7 %	216

Ainakin kerran ko. palvelua käyttäneiden %-osuus.

4.3 Harrastustoiminta ja vapaa-ajan aktiviteetit

Koulun ja mahdollisten työkokemusten ohella nuoruusvuosien vapaa-ajan toiminta ja harrastukset vaikuttavat yrittäjyyteen liittyvien taitojen, kiinnostuksen ja urasuunnitelmien muodostumiseen (Schmitt-Rodermund 2004). Tutkimuksen kyselyssä näitä aktiviteetteja mitattiin Obschonkan ja muiden (2010; 2011) mittareilla koskien nuoruusiän luovuuteen, johtajuuteen ja kaupankäyntiin liittyviä aktiviteetteja.

Luovuuteen liittyvät aktiviteetit

Luovuutta käsittelevillä kysymyksillä selvitetään, kuinka luovasti nuoret harrastavat. Joidenkin aktiviteettien kohdalla ero yleisen tekemisen ja luovan tekemisen välillä voi olla selkeämpi (esim. musiikki: omat vs. toisten musiikkikappaleet) ja toisten kohdalla taas käytännössä mahdotonta tunnistaa (esim. kirjoittaminen).

Vähiten kokemuksia nuorilla oli uuden luomisesta liittyen kemiallisiin kokeisiin ja taikomiseen ja vastaavasti eniten ruoanlaittoon ja valo- tai videokuvaamiseen (Taulukko 25). Nuoret mainitsivat keskimäärin viisi sellaista luovaa aktiviteettia, joita he ovat tehneet ainakin joskus. Vain kymmenellä prosentilla vastaajista ei ollut kokemuksia yhdestäkään aktiviteetista. Aktiviteetit voidaan jaotella faktori-analyysiin perustuen kolmeen ryhmään: tekniset, esteettiset ja viihteelliset²⁰. Luo-

²⁰ Tekniset harrastukset: puutyöt, korjaustyöt, tekniset rakennelmat, rakentaminen, kemialliset kokeet; esteettiset harrastukset: käsityöt, puutarhanhoito, uusien ruokien tekeminen, koristelemine, maalaaminen, valo- tai videokuvaus, kirjoittaminen; viihteelliset harrastukset: musiikin tekeminen, taikominen, uudet pelit. Osa harrastuksista latautui ristiin kahdelle eri faktorille, jolloin ne ryhmiteltiin korkeimman latauksen mukaan.

vuoden kanavoituminen teknisiin harrastuksiin oli yleisintä harvaanasutulla maa-seudulla, peruskoulussa ja pojilla. Esteettiset aktiviteetit olivat yleisimpiä tytöillä ja viihteelliset puolestaan pojilla.

Taulukko 26 Luovien vapaa-ajan aktiviteettien harrastaminen

	ka. (1-5)	% (usein)	N
Uusien ruokien tekeminen	2.9	32 %	402
Valo- tai videokuvauk	2.6	28 %	402
Kirjoittaminen	2.4	19 %	402
Maalaaminen	2.3	17 %	402
Korjaustyöt	2.1	14 %	402
Käsityöt	2.1	12 %	402
Puutyöt	2.1	12 %	402
Koristeleminen	2.1	14 %	402
Puutarhanhoito	2.0	11 %	402
Musiikin tekeminen	2.0	14 %	402
Uudet pelit	2.0	11 %	402
Rakentaminen	1.9	11 %	402
Tekniset rakennelmat	1.8	10 %	402
Taikominen	1.6	7 %	402
Kemialliset kokeet	1.6	6 %	402

Vastausasteikko 1-5; 1=en koskaan, 5=erittäin usein; taulukossa keskiarvo ja usein (4-5) -vastausten %-osuus.

Vapaa-ajan luovat harrastukset näyttävät myös lisäävän nuorten kokemaa yrittäjäyksiä, kiinnostusta ja koettuja kykyjä. Varsinkin tekniset harrastukset ovat yhteydessä koettuun kiinnostukseen ja kykyihin. Nämä havainnot mahdollisesti kertovat yrittäjyyteen liitettävistä mielikuvista, joissa yrittäjyys mielletään luovaksi työksi ja siten luovien harrastusten parissa viihtyvät kokevat myös yrittäjyyden muita useammin omaksi vaihtoehdokseen. Toisaalta yrittäjyys voi näyttäytyä teknisenä osaamisena, jolloin erityisesti teknisten vapaa-ajan aktiviteettien harrastajat näkevät yrittäjyydessä itselle sopivia työskentelymahdollisuuksia.

Yritysidea ja yrittäjyys pohjautuvat usein juuri harrastustoimintaan. Näin on tapahtunut esimerkiksi haastatellulle nuorelle yrittäjälle Timolle, jonka kiinnostus autonkorjaukseen johti alan opiskeluun, ammattiin ja lopulta yrittäjäksi kuljetus- ja maanrakennusalalle.

”Varmaan vois sanoa, että jonkinlainen mielenhäiriö on, että näitten autojen kanssa kun on pelannu koko ikänsä ... niin maatalon töitä ja sitten noitten autojen ajamista ja korjaamista oikeestaan se on ollu se työura ennen tätä omaa touhuu.”

Johtajuuskokemusten hahmottamiseksi nuorilta kysyttiin, millaisia tärkeitä ja vastuullisia tehtäviä heillä on koulussa tai vapaa-ajalla (Taulukko 26). Runsaalla kolmanneksella kyselyvastaajista oli kokemuksia omaan kouluun liittyvistä vas-

tuullisista tehtävistä, kuten oppilaskunnasta. Vähiten kokemuksia oli kerhotoiminnasta, kuten rahastonhoitajuudesta. Vajaalla 60%:lla nuorista oli ainakin joitakin johtajuuskokemusta, ja keskimääräisesti heillä oli tai oli ollut 1,5 vastuullista tehtävää. Tehtäviä oli ollut keskimääräistä enemmän ydinmaaseudun nuorilla. Yksittäisten tehtävien osalta kaupunkien läheisen maaseudun vastaajilla oli vähiten kokemusta vastuullisista tehtävistä omalla luokalla, koulussa tai kerhossa. Pojilla oli hieman enemmän johtajuuskokemuksia urheilujoukkueista.

Mitä useammin nuorilla on kokemuksia vastuullisista tehtävistä, sitä korkeammat olivat heidän kokemansa yrittäjyysaikomukset, houkuttelevuus ja kyvykkyydet. Johtajuuteen liittyy muun muassa päätöksentekoa, ongelmien ratkaisemista, koordinoimista ja ihmisten vakuuttamista (Mumford ym. 2007), ja vastuullisissa tehtävissä toimivat nuoret voivat nähdä näitä piirteitä myös yrittäjyydessä. Tällöin kokemus vastuullisista tehtävistä lisää heidän positiivista suhtautumistaan yrittäjyyteen ja omiin kykyihinsä toimia yrittäjänä.

Taulukko 27 Vastuulliset tehtävät koulussa ja vapaa-ajalla

	Koulussa	tehtävä vapaa- ajalla	Luokalla	Urheilu- joukkueessa	Nuorisjärjestössä	Kerhossa	N
Koko aineisto	36 %	26 %	26 %	24 %	19 %	16 %	402
Maaseututyyppi							
Harvaan asuttu maaseutu	40 %	22 %	27 %	27 %	21 %	16 %	83
Ydinmaaseutu	45 %	31 %	34 %	27 %	24 %	25 %	139
Kaupunkien läheinen m.	27 %	24 %	19 %	20 %	14 %	9 %	180
Kouluaste							
Peruskoulu	37 %	27 %	25 %	25 %	19 %	16 %	222
Lukio	40 %	26 %	26 %	27 %	19 %	15 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	29 %	26 %	27 %	17 %	18 %	16 %	82
Koulutuksen saavutettavuus							
Heikompi saavutet.	35 %	26 %	23 %	26 %	21 %	14 %	210
Parempi saavutet.	37 %	26 %	28 %	21 %	16 %	18 %	192
Sukupuoli							
Mies	32 %	22 %	22 %	27 %	15 %	14 %	130
Nainen	38 %	28 %	26 %	19 %	20 %	16 %	216

Taulukossa kyllä -vastausten %-osuudet kunkin vaihtoehdon kohdalla.

Myös julkiset toimijat kiinnittivät haastatteluissa huomiota siihen, että nuoret oppivat yrittäjyydestä myös kouluympäristön ulkopuolella. Vapaa-ajalla yrittäjyydestä opitaan työskentelemällä perheyrytyksessä, osallistumalla erilaisten tapahtumien järjestämiseen yhdistystoiminnassa sekä toimimalla harrasteohjaajina esimerkiksi urheiluseuroissa.

”On myöskin vapaa-ajalla tapahtuvaa yrittäjyyttä, että vanhemmat ja perheet ja sit toisaalt yhdistystoiminnan kautta tapahtuvaa yrittäjyyttä [...]ja useimmiten näillä aktiivisilla nuorilla on myöskin muita harrastuksia ja osittain myöskin nämä urheilupalvelut ja liikuntapalvelut missä ollaan ohjaajana, niin kyl sit tietyllä tavalla ohjaa sitä nuorta, että se vois olla sillä y-tunnuksella sitte itsenäinen yrittäjä jossakin vaiheessa.”

Kaksi haastateltua nuorta yrittäjää oli saanut yrittäjyys- ja työkokemusta 4H-yrittäjänä. Toinen heistä oli myöhemmin toiminut myös 4H-ohjaajana ja tukena

seuraaville 4H-yrittäjille. Samanaikaisesti hän on jatkanut omaa yritystoimintaansa, jossa tavallaan yhdistyy hänen vapaa-ajan harrastuksensa ja yrittäjäyys.

Kaupankäyntiin liittyviä kokemuksia selvitettiin kyselyssä vapaa-ajalla tapahtuvilla kaupallisilla tehtävillä. Vajaalla neljäosalla nuorista oli useita kokemuksia kaupaksi menevien asioiden miettimisestä tai myynnistä (Taulukko 27). Verkossa tapahtuvasta ansainnasta²¹ oli myös useita kokemuksia pienellä osalla nuorista. Kaupankäyntiin liittyviä kokemuksia oli pojilla tyttöjä useammin. Esimerkiksi tuloja sosiaalisesta mediasta tai verkkomyynnistä olivat saaneet useimmin peruskoululaiset ja pojat kuin muut.

Taulukko 28 Myyntiin liittyviä kokemuksia

	ka. (1-5)	% (usein)	N
Miettiminen, millaiset asiat menisivät hyvin kaupaksi	2.7	23 %	402
Myyminen (esim. kavereille tai myyntityö)	2.7	21 %	402
Vaihtokauppa (esim. tavaroiden vaihto kavereiden kanssa)	2.5	14 %	402
Tuloja netin kauppapaikoista (esim. Tori.fi, Huuto.net, Facebookin ryhmät)	1.8	7 %	402
Tuloja sosiaalisesta mediasta (esim. tubettaminen tai bloggaaminen)	1.6	8 %	402

Vastausasteikko 1-5; 1=en koskaan, 5=erittäin usein; taulukossa keskiarvo ja usein (4-5) -vastausten %-osuus.

Myyntiin liittyvillä kokemuksilla on positiivinen yhteys yrittäjäyttä koskeviin koettuihin aikomuksiin, houkuttelevuuteen ja kyvykkyyksiksiin. Tämä on tulkittavissa niin, että kaupankäynti mielletään keskeiseksi osaksi yrittäjäyttä, jolloin myynnistä kiinnostuneet ja siitä kokemuksia hankkineet suhtautuvat yrittäjäyteen myönteisesti. Yrittäjäyys näyttäytyy nuorille mahdollisuutena ansioihin ja ne, jotka ovat jo nuoresta pitäen hankkineet itse ainakin osan toimentulostaan, pitävät yrittäjäyttä houkuttelevana mahdollisuutena ja uskovat itsellä olevan tarvittavia taitoja. Tätä tulkintaa tukee myös se, että mitä paremmaksi nuoret arvioivat taloudellisen tilanteensa (ks. Pulkkinen ja Rautopuro 2018), sitä houkuttelevammaksi he kokivat yrittäjäyden ja sitä vahvemmin uskoivat omiin yrittäjäkykyihinsä.

Asiantuntijoiden puheessa nousi toistuvasti esille myyntikokemus osana yrittäjäydestä oppimista. Esimerkkinä mainittiin myyjäisten ja tapahtumien järjestämisen tuomat tulot ja yritysideokilpailun tuloksena syntyneen maatalouskoneeseen liittyneen keksinnön kaupallistaminen. Myyntikokemuksen merkitykseen liittyvä keskustelu on tulkittavissa kahdella tavalla, yhtäältä yrittäjäyys ja kaupankäynti nähdään kutakuinkin synonyymeina, ikään kuin yrittäjäyden konkreettisena ilmentymänä, ja myyntiluvut yrittäjäyysprojektin onnistumisen mittarina. Toisaalta yrittäjäyysprojektista saatavat tulot voivat olla tärkeä itseoppimisen väline, kun tulojen ja menojen perusteella nuori näkee suoraan, millainen vaikutus omilla tekemisillä on projektin lopputulokseen.

²¹ Kaupankäyntiin liittyvistä asioista kolme ensimmäistä on Obschonkan ja muiden (2011) indikaattorissa ja sosiaaliseen mediaan ja netin kauppapaikkoihin liittyvät tulot on lisätty tätä tutkimusta varten.

”Meil on tämmöst pullamyyntitalkoot [...] sitä kautta he sai sit sen rahan ja sitte oli yrityksen, joutu pitää tilit ja muut ja yks yritys meni konkurssiin, koska se syötiin varmaan omat pullat. [...] sittenhän meil on semmonen yrittäjäporukka [...] ne teki tämmösen rattorin renkaan vaihtosysteemin [...] ja he sai kolme, neljä laitetta myydyks.”

Haastatellut nuoret eivät koe yrittäjyyttä työnä, vaan pikemminkin harrastuksena, johon he muiden nuorten tavoin ovat valmiita uhraamaan aikaansa.

”Uskon, että pystyn handlaamaan sen ja sitten tykkään kuitenkin siitä touhusta. Musta yrittäjyydessä on parasta se, että kun en tee tätä sen takia että mun on pakko, vaan tää on mun harrastus.... Kyllä mun mielestä se enemmän kasvattaa, että laittaa senkin rahan kiinni johonkin aktiiviseen tekemiseen. Yrittäjyys on kuitenkin vähän kuin urheilulaji, aktiviteetti. En mä tiedä eroaako se jostain jääkiekosta juurikaan, jos mennään loppupeleihin.”

Yrittäjyydestä saadut onnistumisen kokemukset ja lisäansiot olivat vahvistaneet haastateltujen nuorten käsitystä omasta kyvystään toimia yrittäjänä. Myös kuva yrittäjyydestä vaikeana ja haastavana toimintana on arkipäiväistynyt – yrittäjyys ei ole kummallista salatieettä, vaan maanläheistä toimintaa, josta voi itsekkin selviytyä.

”Helppoo olla yrittäjä ja helppoo tehdä näitä hommia ja tietty vaatii vähän jotain itsekuria, että meet nyt töihin tähän aikaan, koska tähän aikaan [ne] alkaa siellä.”

”Itse yrityksen perustaminen ja pyörittäminen on mun mielestä loppujen lopuksi ehkä kaikkein helpoin osa tässä kokonaisuudessa kuitenkin.”

Vaikka mahdollisuus lisäansioihin on ollut alkukimmokkeena ’yrittäjyisharrastukselle’, yrittäjyyteen liitetään myös mielekäs tekeminen, aikaan saaminen ja oppiminen. Lisäksi nuoret suhtautuivat varsin sallivasti kenen tahansa yrittäjyyskokeiluun:

”Jos toinen haluaa kokeilla ja tehdä, niin miksi ei. Keneltä se on pois? Onko se parempi, että laittaa rahansa siihen, että ostaa hienon auton tai pelaa nettipokeria?”

5 YRITTÄJYYDEN VERKOSTOT

Erilaiset verkostot (perhe, ystävät, liikekumppani, toimittajat yms.) antavat tukea aloittavalle yrittäjälle ja yrittäjänä toimivalle (Jack ym. 2004). Lisäksi sosiaalisilla normeilla ja roolimalleilla on havaittu olevan merkitystä yrittäjäksi ryhtymisessä. Itselle tärkeiden henkilöiden kokemukset ja näkemykset voivat vaikuttaa yksilön asenteisiin, koettuihin kyvykkyyksiin ja aikomuksiin (Krueger ym. 2000; Liñán & Chen 2009).

5.1 Sosiaaliset normit ja roolimallit

Kyselyssä nuorilta tiedusteltiin sosiaalisia normeja ja roolimalleja koulun ilmapiirin, läheisten ihmisten hyväksynnän sekä läheisten omakohtaisten yrittäjyyskokemusten perusteella. Koulun yrittäjyysilmapiiriä tarkasteltiin väittämällä, jotka mittasivat muun muassa koulussa tapahtuvaa yrittäjyyteen kannustamista ja innostamista (Autio ym. 2001; 1997). Noin viidesosa nuorista koki koulunsa ilmapiiriin yrittäjyysmyönteiseksi (Taulukko 28). Vastaavasti noin kolmasosalle koulunsa ilmapiiri ei ole erityisemmin yrittäjyyteen kannustava. Suotuisimmaksi ilmapiiriin kokivat kaupunkien läheisellä maaseudulla asuvat sekä ammattioppilaitoksessa opiskelevat. Lisäksi tulokset näyttävät, että mitä myönteisemmäksi ilmapiiri koetaan, sitä useammin nuorilla oli aikomuksia ja kiinnostusta ryhtyä yrittäjäksi ja sitä luottavaisemmin he suhtautuivat omiin yrittäjyyskykyihinsä. On ilmeistä, että kouluilla voi olla monitahoinen rooli nuorten yrittäjyyden tukemisessa, ei pelkästään yksittäisten opetussisältöjen ja menetelmien kautta vaan kokonaisvaltaisena innostuksen ja henkisen tuen tarjoajana.

Erityisesti haastatellut nuoret yrittäjät korostivat koulun roolia yrittäjyystietoisuuden levittämisessä ja innostuksen syöttäjänä. Toisaalta he näkivät tämän myös haasteellisena tehtävänä – kuinka saada nuoret innostumaan yrittäjyydestä?

Taulukko 29 Koulun yrittäjyysilmapiiri

	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	N
Koko aineisto	2.8	22 %	402
Maaseututyyppi			
Harvaan asuttu maaseutu	2.5	7 %	83
Ydinmaaseutu	2.8	19 %	139
Kaupunkien läheinen m.	3.0	32 %	180
Kouluaste			
Peruskoulu	2.8	19 %	222
Lukio	2.8	18 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	3.2	34 %	82
Koulutuksen saavutettavuus			
Heikompi saavutet.	2.8	21 %	210
Parempi saavutet.	2.9	23 %	192
Sukupuoli			
Mies	2.8	18 %	130
Nainen	2.9	25 %	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus.

Tärkeiden ihmisten roolia selvitetiin kysymällä, hyväksyisikö läheinen perhe, kaverit tai opettaja sen, että nuori itse päättäisi ryhtyä yrittäjäksi (ks. Liñán & Chen 2009). Kyselyn vastaajat kokivat heille tärkeiden ihmisten suhtautuvan mahdolliseen yrittäjyyteensä varsin myönteisesti (Taulukko 29). Useimmat nuoret uskoivat saavansa hyväksynnän lähiperheeltään tai läheisiltä kavereiltaan. Samoin moni uskoi opettajan suhtautuvan hyväksyvästi yrittäjyyteen. Silti kaiken kaikkiaan lähes neljäsosa arvioi jäävänsä ilman lähipiirinsä hyväksyntää. Tytöt kokivat saavansa keskimääräistä laajemman hyväksynnän mahdolliselle yrittäjyydelleen.

Taulukko 30 Tärkeiden ihmisten hyväksyntä mahdolliselle yrittäjyydelle

	Läheinen perhe		Kaverit		Opettajat		N
	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	ka. (1-5)	% (samaa mieltä)	
Koko aineisto	4.1	71 %	4.0	68 %	3.9	63 %	402
Maaseututyyppi							
Harvaan asuttu maaseutu	3.9	68 %	3.9	65 %	3.7	58 %	83
Ydinmaaseutu	4.0	68 %	3.9	64 %	3.8	58 %	139
Kaupunkien läheinen m.	4.2	76 %	4.1	73 %	4.0	68 %	180
Kouluaste							
Peruskoulu	4.1	74 %	4.0	70 %	3.8	62 %	222
Lukio	4.1	75 %	4.1	70 %	4.0	68 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	3.8	61 %	3.9	61 %	3.8	57 %	82
Koulutuksen saavutettavuus							
Heikompi saavutet.	4.2	79 %	4.1	75 %	4.0	68 %	210
Parempi saavutet.	3.9	63 %	3.9	61 %	3.8	57 %	192
Sukupuoli							
Mies	3.9	69 %	3.8	61 %	3.7	55 %	130
Nainen	4.3	80 %	4.3	79 %	4.1	72 %	216

Väittämien vastausasteikko 1-5; 1=täysin eri mieltä, 5=täysin samaa mieltä; taulukossa keskiarvo ja samaa mieltä (4-5) vastausten %-osuus.

Haastatellut nuoret yrittäjät kertoivat omista ja ystäviensä yrittäjäkokemuksista. Ne eivät kuitenkaan olleet merkittävästi vaikuttamassa heidän omaan yrittäjyyteensä, johon liittyvät päätökset he ovat tehneet hyvin itsenäisesti kenties perheen kannustamina ja tukemina. Toisaalta haastatellun myönteiset yrittäjäkokemukset ovat toimineet kannusteena kaverille.

”Mä muistan kun mä ekan kerran ehotin tätä mun kaverille se oli silleen että ei todellakaan. Sillon kun mäkään en ollu vielä perustanu yritystä, mutta tämä samainen ystävä tekee nyt samoja hommia kuin minä.”

Haastatellut julkiset toimijat näkivät roolimallit tärkeänä osana nuorten yrittäjyydestä oppimista. Kirjatiedon tueksi tarvitaan yrittäjien omakohtaisten kokemusten välittämistä nuorille. Tärkeäksi nähtiin, että opetukseen valitaan mukaan iältään, sukupuoleltaan ja toimialataustaltaan erilaisia yrittäjiä, jotta oppimiskokemus olisi kattava. Esimerkiksi nuorten yrittäjien arvioitiin tarjoavan samaistumismahdollisuuksia ja pidempään toimineiden puolestaan laaja-alaisia näkökulmia yrittäjyyteen. Myös sillä on merkitystä, millaisia kokemuksia nuorille jaetaan. Paikallisten toimijoiden mukaan yrittäjät korostavat usein oman arkensa raskautta. Kun yrittäjiä pyydetään puhumaan kouluun, olisi tärkeää kertoa millaista puheenvuoroa halutaan – esimerkiksi mikä yrittäjyydessä on hienoa ja mikä siinä voisi kiinnostaa nuoria. Nuorena itsetunto on vasta rakentumassa ja vahvistumassa ja jos nuori jo muutenkin helposti epäilee itseään, niin yleiset mielikuvat yrittäjyyden vaikeudesta nostavat yrittäjyyden kynnyistä nuorilla vielä entisestäänkin.

”Eikä tän ympäristön viesti nyt yleensä koskaan ole, että yrittäjyys koskaan on tosi kivaa ja helppoo, että lähtekää tähän, vaan enemmän se on, että on tosi vaikeeta ja raskasta ja hankalaa. Et aika moni varmasti pelkää sitä.”

”Sit ehkä mä taas sitä kieltä, millä me puhutaan näistä asioista, niin tuo yrittäjyys sanana, niin se on vähän semmonen, että jossei se pelota sitä nuorta, niin se ainakin pelottaa sen vanhemmat.”

Läheisten yrittäjäkokemuksia tarkasteltiin kysymällä, ketkä nuorten tunteista henkilöistä ovat mahdollisesti olleet tai olivat parhaillaan yrittäjinä, ja miltä yrittäjyys tuntui vastaajasta (Yao ym. 2007). Suurin osa kyselyn nuorista tunsu lähimpiiristään ainakin jonkun yrittäjänä toimineen tai toimivan (Taulukko 30). Useimmiten tällainen henkilö oli isä, äiti tai joku muu perheenjäsen. Osalla nuorista oli myös yrittäjätaustaisia kavereita. Muita useammin yrittäjäkontakteja oli ydinmaaseudun sekä heikomman koulutuksen saavutettavuuden alueen nuorilla. Läheisten yrittäjyys on yhteydessä nuorten yrittäjyysasenteisiin ja mitä enemmän lähikontakteissa on yrittäjyystaustaisia, sitä korkeampia ovat nuorten intentiot,

houkuttavuus ja koetut kyvyt. Samoin mitä myönteisemmäksi nuoret arvioivat nimenomaan oman aiemman, äidin tai kavereiden yrittäjyyden sitä houkuttelevammalta yrittäjyys tuntuu ja omiin yrittäjäkykyihinkin uskotaan lujemmin.

Taulukko 31 Lähipiirin yrittäjyystausta

	Yrittäjä lähipiirissä			Vastaajan tunnetila ko. henkilön yrittäjyydestä				
	Kyllä	Ei	Yhteensä (N=402)	Positiivinen	Neutraali	Negatiivinen	Yhteensä	N
Isä	37 %	63 %	100 %	56 %	37 %	8 %	100 %	142
Muut perheenjäsenet	22 %	78 %	100 %	53 %	42 %	5 %	100 %	83
Äiti	20 %	80 %	100 %	55 %	39 %	7 %	100 %	77
Joku muu	17 %	83 %	100 %	53 %	38 %	8 %	100 %	60
Kaveri	15 %	85 %	100 %	48 %	43 %	8 %	100 %	60
Vastaaja itse	8 %	92 %	100 %	37 %	40 %	23 %	100 %	30
Työkaveri	5 %	95 %	100 %	45 %	50 %	5 %	100 %	20
Opettaja	5 %	95 %	100 %	41 %	47 %	12 %	100 %	17

Myös asiantuntijat korostivat lähiverkoston vaikutusta nuorten yrittäjyyskiinnostukseen. Vanhempien yrittäjyyden uskottiin toimivan osalle nuorista kannustimena ja esimerkkinä itsenäisestä työstä tai ainakin luoneen mielikuvaa siitä, että yrittäjyys ei ole mahdoton tapa tehdä töitä. Vanhempien yrittäjyyden nähtiin tarjoavan myös konkreettisia jatkamismahdollisuuksia seuraavalle sukupolvelle. Toisaalta todettiin myöskin, että vanhempien yrittäjyys vaikkapa maatilalla voi toimia varoittavana esimerkkinä nuorille, jos yrittäjyydestä piirtyy kuva jatkuvana selviytymiskamppailuna.

”Sit siellä on ehkä myöskin niitä [yrittäjävanhempia], jotka on ihan hyvin pärjänny mutta toisaalta vastavuorosesti jos siinä oikeesti nähdään se sellasena, että se on hirveesti töitä ja tehään 24 tuntia vuorokaudessa ja illat tehään töitä, ni siinä voi oikeesti taas olla esimerkkinä, että en mä ainakaan yrittäjäksi lähe kyllä.”

Useampi haastateltu nuori yrittäjä kertoi saaneensa yrittäjyydestä jonkinlaisen mallin tai lisätietoa lähipiiristä – vanhemmilta, isovanhemmilta tai lähituttavilta. Nämä olivat toimineet pikemminkin kannusteena kuin hidasteena. Lähipiirin mallin kautta yrittäjyys oli kietoutunut nuoren arkeen ja se tuntui luontevalta toiminnalta lapsesta lähtien.

”Meillähän on aina ollut koti-ilmapiirikin hyvin yritteliäs. Se on varmasti yksi asia, mikä tukee aika paljon.”

Lisäksi nuoret kertoivat vanhempiensa neuvoista esimerkiksi yritystoimintaa käynnistettäessä ja käytännön muodollisuuksia, paperitöitä, hoidettaessa. Alaikäiset nuoret olivat turvautuneet vanhempiensa kuljetustukeen ennen kuin heillä oli mahdollisuus liikkua itsenäisesti mopolla tai autolla. Myös sopimusten allekirjoittaminen alaikäisenä oli mahdotonta ja vaati vanhempien hyväksynnän.

5.2 Yhdessä yrittäminen ja yrittäjyhteistyö

Kaksi kolmesta kyselyn vastaajasta haluaisi ryhtyä yrittäjäksi mieluiten yhdessä jonkun toisen kanssa. Tämä viestii siitä, että nuoret kaipaavat yrittäjyydessä yhteisöllistä kokemusta, jonka taustalla voi olla esimerkiksi oman osaamisen täydentäminen tai yrittäjyyteen liittyvän epävarmuuden jakaminen toisten kanssa. Haastatellut asiantuntijat sen sijaan arvioivat yksinyrittäjyyden olevan jatkossakin suosittua, mutta totesivat kuitenkin samalla, että yksin työskentelevilläkin on jokin oma yhteisönsä. Nuorten yrittäjyyden edistämiseksi tulevaisuudessa keskustelijat toivatkin tähän liittyen esille työskentely- ja kohtaamispaikkojen merkityksen. Paikkariippumattomuuden myötä pääosin kotonaan työskentelevien nuorten arviointiin kaipaavan nykyistä enemmän yhteisöllisiä tiloja. Keskustelijat arvioivat yhteisöllisyyden kokemuksen olevan ylipäättään murroksessa. Nuorten yrittäjien uskotaan toimivan jatkossa enemmän osana verkostoja, mahdollisesti yksinyrittäjinä mutta tiiviissä yhteistyössä toisten, jopa globaalisti toimivien yrittäjien kanssa. Nuorten yrittäjien ei myöskään uskota palkkaavaan työntekijöitä työsuhteeseen, vaan hyödyntävän tilanteen mukaan mieluummin erilaisia joustavia työvoiman vuokrauspalveluja tai itsenäisiä yrittäjiä, jotka työskentelevät toimeksiantajayrityksen laitteilla ja tiloissa.

Haastatellut nuoret yrittäjät olivat ryhtyneet yrittäjiksi pääsääntöisesti yksin. Se oli heille luonteva valinta. 4H-yrittäjyys ei myöskään enää mahdollistanut tiimiyrittäjyyttä. Nuori Yrittäjyys -ohjelman puitteissa yritystoiminta kuitenkin käynnistettiin nimenomaan tiimissä. Heidän yrittäjyytensä rakentui kuitenkin voimakkaasti lähialueen sosiaalisten suhteiden ja verkostojen varaan. Lisäksi he saivat merkittävän osan asiakkaista ja toimeksiantoista lähialueen asukkailta, kavereilta ja verkostoilta.

”Joku tuntee toista se on kaveripiiriä, mikä leviää koko ajan. Jos ajattelen, että mun täytyisi saada itselleni töitä vaikka kahdeksi kuukaudeksi, niin ottaisin puhelimen käteen ja soittaisin niin kauan.”

Lisäksi nuoret saattoivat käyttää verkostojaan vastavuoroisesti välittäen toimeksiantoja toisilleen, mikäli itse ei kyennyt juuri sillä hetkellä sitä suorittamaan. Samaten he saattoivat toimia ’alihankkijoina’ toimiville yrityksille tai tuttavayrittäjille. Jakamistaloudesta²² haastatelluilla nuorilla ei yrittäjänä ollut omakohtaista kokemusta, vaikka jakamistalouden mahdollisuudet ovat herättäneet viime vuosina kasvavaa innostusta puhuttaessa työn ja työskentelytapojen murroksesta. Tämän tutkimuksen kyselyssä jakamistaloutta tarkasteltiin uusien ja vakiintuneiden

²² Jakamistalouden perustana on ajatus siitä, että tarpeettomia tai vajaakäytössä olevia resursseja, vaihdetaan, annetaan, lainataan tai vuokrataan niitä tarvitseville tyypillisesti jonkin sähköisen markkinapaikan kautta. Yleensä jakamistalous mielletään kuluttajien väliseksi toiminnaksi. (Hamari ym. 2015).

yrittäjien välisenä vaihdantana, missä uusi yrittäjä voisi lainata tai vuokrata jo pidempään toimineen yrittäjän vapaita resursseja oman liiketoimintansa alkuvaiheessa ja siten pienentää esimerkiksi alkuinvestointien tarvetta, mikä voisi madallata yrittäjäksi ryhtymisen kynnystä. Rungas kolmannes maaseudun nuorista ei voisi kuvitellakaan hyödyntävänsä toisen yrittäjän joutilaita resursseja (Taulukko 31). Myös haastateltujen nuorten yrittäjien halu investoida lisäansioitaan omiin työvälineisiin helpottaakseen työntekemistä kertoo halusta hallita omia resurssejaan. Muut näkivät tässä kiinnostavan mahdollisuuden, mutta valtaosalle oli tärkeää, että yrittäjä olisi heille entuudestaan tuttu. Kaupunkien läheisellä maaseudulla ollaan hieman muita alueita kiinnostuneempia jakamistaloudesta. Ajatus jakamistaloudesta on yhteydessä yrittäjäyhteisöihin: siihen myönteisesti suhtautuvat nuoret arvioivat aikomuksensa, kiinnostuksensa sekä kykynsä ryhtyä yrittäjäksi muita korkeammiksi.

Taulukko 32 Yrittäjyyden muotoja: valmius resurssien jakamiseen

	Ei haluaisi	Haluaisi, jos ei		Haluaisi joka tapauksessa	Yhteensä	N
		Haluaisi, jos tuntisi kyseisen yrittäjän	tuntisi kyseistä yrittäjää			
Koko aineisto	38 %	40 %	7 %	15 %	100 %	402
Maaseututyypit						
Harvaan asuttu maaseutu	45 %	40 %	2 %	13 %	100 %	83
Ydinmaaseutu	40 %	40 %	12 %	7 %	100 %	139
Kaupunkien läheinen m.	33 %	39 %	6 %	22 %	100 %	180
Kouluaste						
Peruskoulu	38 %	38 %	10 %	15 %	100 %	222
Lukio	39 %	40 %	5 %	16 %	100 %	98
Ammattioppilaitos (sis. kaksoist.)	38 %	44 %	4 %	15 %	100 %	82
Koulutuksen saavutettavuus						
Heikompi saavutet.	38 %	37 %	10 %	16 %	100 %	210
Parempi saavutet.	38 %	43 %	5 %	15 %	100 %	192
Sukupuoli						
Mies	35 %	39 %	7 %	19 %	100 %	130
Nainen	37 %	43 %	6 %	15 %	100 %	216

Asiantuntijat pohtivat resurssien jakamista maataloudessa. Maatilayritysten määrän arvioitiin edelleen vähenevän ja yksikkökokoon suurenevan, mutta samalla resurssien yhteiskäytön uskottiin lisääntyvän yrittäjien kesken, mikä voi mahdollistaa esimerkiksi joustavamman ajankäytön. Resurssien jakamisen ei tarvitsisi välttämättä tarkoittaa yhteisomistajuutta, vaan myös vuokraaminen olisi mahdollista, esimerkiksi peltojen vuokratiljely mahdollistaisi pienemmän alkupääoman, mutta tämän kuvailtiin olevan toistaiseksi harvinaista.

”[Maatalousyritysten määrä] vaan vähenee koko ajan, mutta ne on sitte hyvin tämmösiä jo aika mittavia, isoja yrityksiä, useamman, ja sit tulee myös tämmöisiä useamman yrittäjän yhteisyrityksiä, esimerkiksi voi olla kolmen tilan yhteinen navetta. Niin siinä hoituu sillon se, siitä pääsee vuorotellen yrittäjät sitte vapaalle.”

5.3 Maaseudun julkisten toimijoiden yhteistyö

Yrittäjyyden edistämiseksi tarvitaan haastateltujen paikallisten asiantuntijoiden mukaan useiden toimijoiden entistä tiiviimpää yhteistyötä. Keskeisessä roolissa ovat kunta, oppilaitokset, yritykset ja yrittäjäjärjestöt, yhdistykset, vanhemmat sekä media. Yhteistyötä todettiin olevan jo vaihtelevasti nykyisellään, mutta mahdollisuuksia nähtiin määrän lisäämisen ohella myös yhteistyötapojen kehittämässä. Samalla yksittäisten yhteistyösuhteiden syventämisen lisäksi erityisen tärkeänä pidettiin yhteistyön laimentamista. Esimerkkinä tuotiin esille kunnassa järjestettävä kansainvälinen 4H-tapahtuma, jossa nuoret ideoivat uusia palveluja kuntaan. Tähän mennessä tapahtumasta on kuitenkin puuttunut paikallinen nuoriso, joka olisi voinut lähteä kokeilemaan palveluja pienimuotoisena yrittäjyytenä. Ratkaisuksi ehdotettiin, että kunnan toimijat yhdessä innostavat paikallisten nuorten ryhmän mukaan seuraavalle kunnassa järjestettävälle kansainväliselle leirille. Toimijoiden huomio kiinnittyi myös siihen, että yhteistyötä tehdään tyypillisesti aikuisten kesken miettimällä, mikä palvelisi parhaiten nuorten tarpeita kysymättä asiasta suoraan kohderyhmältä itseltään.

”Tehdään yhteistyötä ja se on hyvä juttu, mutta sitä voi entisestään lisätä. Ja se, että miettii vähän uusia tyylejä, että miten sitä niinku, et miten sitä yhteistyötä tehdään ja mikä palvelee sitä nuorta sieltä, että lähetään siihen nuoren näkökulmasta siihen. [...] voidaan ihan oikeesti kysyä niiltä nuorilta, että mikä on oikeesti se hyvä tyyli tuoda esille sitä yrittäjyyttä.”

Kuntatoimijoiden yhteistyön lisäämisessä asiantuntijat pitivät keskeisenä lähtökohtana toisten arjen tuntemusta. Kun opitaan tuntemaan toisia paremmin, tiedetään mitä eri osapuolet tekevät, mitkä ovat kunkin vahvuuksia ja missä kohdin taas voidaan tarjota omaa osaamista toisten tueksi. Esimerkiksi tutkimuksessa toteutettu ryhmäteemahaastattelu nähtiin yhdeksi, jopa yllättävän toimivaksi, tilaisuudeksi lisätä keskinäistä tuntemusta. Tapaamisen aikana syntyi useita spontaaneja yhteistyöaloitteita ja intoa jatkaa yhteydenpitoa.

Ryhmässä ehdotettiin myös, että opettajille olisi hyvä järjestää tilaisuuksia tutustua paikallisiin yrityksiin omalla työajallaan. Tämä voitaisiin toteuttaa esimerkiksi opettajatyöpäivien (ns. veso-päivien) aikana. Tällöin opettajille järjestettäisiin omia ”TET-jaksoja”, joissa he saavat konkreettista näkökulmaa yrittäjyyteen ja nuoria odottavaan työelämään ja voivat samalla laajentaa kontaktiverkostojaan. Tutustumiset tarjoaisivat opettajalle myös yritys-esimerkkejä, joiden avulla he voivat kertoa nuorille mihin yleissivistäviä taitoja tarvitaan työelämässä (esimerkiksi kielitaitoa jos haluaa työllistyä oman kunnan globaalisti toimivassa yrityksessä).

”[...] eihän koulu oo enää erillinen osa tätä yhteiskuntaa, vaan täytyy avata silmät ja myöskin ne ovet sinne, että me lähdetään muualle katsomaan mallii, esi-merkkiä siitä, mitä se yrittäjyys oikeestaan on. Eli kyl mun mielestä koulu, yrittäjät, kaikki, et me tehdään tiivistä yhteistyötä, niin sillai me saadaan kattava polku ja hyvä pohja yrittäjyyteen.”

Digitaalisia verkkopalveluita ja paikallisia lähipalveluita asiantuntijat pitivät tärkeinä toistensa täydentäjinä. Yrityksen perustamisessa ja yritystoimintaan liittyvässä asioinnissa nuoret hyödyntävät sähköisiä palveluita ja tiedonhakua, mutta palveluiden paikallisuuden uskottiin alentavan nuorten yhteydenottokynnystä ja mahdollistavan oman kunnan olosuhteet tuntevan yksilöllisen neuvonnan saamisen. Nuorten kohdalla kyse ei keskustelun perusteella ole pelkästään asiantunte- muksesta, vaan ylipäätään aikuisen rinnalla olost ja tuesta. Esimerkkinä tuen to- teuttamisesta tuotiin esille paikallisten yrittäjien tuki, kunnan palvelut, Nuori Yrit- täjyys ry:n ohjelmat ja erityisesti 4H-yrittäjyys, jossa ohjauksen nähtiin olevan si- säänrakennettu oppimiskonseptiin.

Jatkossa erilaisten neuvontapalveluiden tarjoajien uskottiin erikoistuvan ja ver- kostoituvan keskenään entistäkin enemmän, koska yksittäisillä toimijoilla ei ole riittävästi osaamista eri toimialojen erityispiirteistä. Tällöin entistä tärkeämpää on pystyä ohjaamaan avun tarvitsijoita oikeaan tahon suuntaan sen sijaan, että pyrkisi itse suoraan ratkomaan kaikki avuntarpeet. Toisaalta vaikka yrityksen perusta- mista koskevan kunnallisen neuvontapalveluverkon nähtiin olevan varsin hyvässä kunnossa, sen käyttäjiksi ohjautuu vain vähän nuoria. Ensisijaisina, matalankyn- nyksen kontakteina yrittäjyydestä kiinnostuneille nuorille nähtiin kunnassa tällä hetkellä 4H-yhdistys, yrittäjyyden opettajat kouluissa, paikallinen yrittäjähdistys sekä yrittäjinä toimivat vanhemmat ja kaverit.

”4H on yks väylä [...] täällä esimerkiks lukiolla on sit tää joka sitte vetää näitä yrittäjyyskursseja, ni varmaan hän nyt vois loogisesti olla ainakin sit koulupuolella se henkilö [...] ja sit varmaan sit osa kysyy joko omilta vanhemmilta, jos he ovat yrittämisessä ollu mukana, tai tietysti onhan nyt varmaan tää elinkeinoasiamieskin yks, mut se on vähän että ei hirveen paljon nuoria oo kyllä käyny.”

Oppilaitoksilla nähdään olevan keskeinen asema paikallisten, yrittäjyyteen liit- tyvien aktiviteettien viestimisessä nuorille, koska opettajat ovat tekemisissä nuor- ten kanssa päivittäin. Yhteistyötä voitaisiin keskustelijoiden mukaan tiivistää ny- kyisestä esimerkiksi niin, että erilaisia yrittäjyyden sisältöjä kehittävät ja tarjoavat toimijat tulisivat aktiivisemmin oppitunneille kertomaan uusista paikallisista mah- dollisuuksista, vaikkapa nuorille suunnatuista yrittäjyyskursseista tai yritysideoin- titapahtumista. Asiantuntijat kiinnittivät huomiota myös siihen, että yrittäjyystar-

jonnasta on tärkeää viestiä entistä enemmän oppilaiden lisäksi opettajille, jotta tietoisuus lisääntyy eri tahoilla. Viestinnässä tarvitaan enemmän monikanavaisuutta, digimarkkinoinnin (sähköpostilistat, some) rinnalla usein välttämättömiksi nähtiin henkilökohtaiset yhteydenotot opettajiin ja vierailut kouluissa. Myös nuorille kohdistuvassa viestinnässä avainasiaksi nähtiin monikanavaisuus: yrittäjyyden esille tuominen kouluissa niin oppitunneilla kuin välitunneillakin yhteistyössä eri toimijoiden kesken, kavereiden yrittäjyyskokemukset sekä näkyvyys paitsi sosiaalisessa mediassa myös paikallislehdessä.

”[...] mä oon keskustellu noitten kollegoitten kanssa tässä alueella, niin monella paikkakunnalla on tosi vaikee saaha mitään yritys uutisointia läpi saatikka et se ois vielä positiivista, mutta meil on kyllä yrittäjämönteinen lehti.”

Kaiken kaikkiaan paikallisten asiantuntijoiden keskustelua kehysti yhteinen huoli oman kunnan vireänä säilymisestä tulevaisuudessa. Samalla keskusteluissa välittyi kuva sitoutumisesta oman alueen kehittämiseen, mikä näkyi muun muassa eri toimijoiden innokkaana osallistumisena järjestettyihin haastatteluihin. Kaikki paikalliset toimijat eivät tunne hyvin toisiaan ja toistensa yrittäjyyskasvatuksen menetelmiä. Heterogeenisen kuntatoimijoiden joukon rikkautena on mahdollisuus oppia toisilta uusia käytänteitä ja kehittää niitä yhdessä eteenpäin. Tällaisen yhteistyön tiivistämisessä on tärkeää jokin konkreettinen yhteinen tavoite ja vuorovaikutuksen jatkuvuus, jota voidaan edistää monenlaisilla pienimuotoisillakin tavoilla, esimerkiksi tässä tutkimuksessa toteutetulla ryhmähaastattelutilaisuudella.

5.4 Digitalisaatio ja yrittäjyys maaseudulla

Digitalisaatio on tärkeässä osassa keskusteltaessa maaseudun nuorten yrittäjyydestä ja sen edistämisestä. Digitalisaatio nostettiin esiin erityisesti asiantuntija-haastatteluissa keinona työskennellä maaseudulta käsin, paikkariippumattomasti vaikkapa globaalissa liiketoiminnassa. Nuorten yrittäjien kokemukset digitalisaatiosta olivat huomattavasti arkisemmat ja niissä korostuivat kätevä tiedonhankinta, sen levittäminen sekä erilaiset ohjelmat vaikkapa tiedonhallinnassa (esimerkiksi kirjanpito, asiakasrekisteri).

Digitalisaatio ei ole mikään ihmekeino maaseudun nuorten yrittäjyyden edistämisessä, vaan siihen liittyy sekä mahdollisuuksia että uhkia, joita erityisesti asiantuntijahaastatteluissa pohdittiin laajasti. Digitaalisuus tukee paikkariippumatonta työskentelyä, jolloin maaseudulla asuva nuori ei ole sidoksissa asuinympäristöönsä asukkaisiin (ainoana) potentiaalisena kohderyhmänä. Tällöin kyse voi olla ”digiviestinnästä, jossa digitaalitekniikat ovat tärkeitä perinteisten tuotteiden ja palveluiden markkinoinnissa tai ”digiliiketoiminnasta”, jossa tuotteen tai palvelun

arvo(lupaus) perustuu johonkin digitaaliseen ratkaisuun. Digiviestinnässä esimerkiksi kunnilla olisi mahdollisuus tulla nykyistä vahvemmin nuorten perustamien 4H- tai muiden yritysten tueksi jo pienillä ja konkreettisilla toimillakin, kuten koamalla kunnan nettisivuille yhteen paikkaan kaikki nuorten yrittäjien kuntalaisille tarjoamat palvelut. Myös digitaalisiin liikeideoihin perustuva nuorten yrittäjyyttä voitaisiin edistää maaseudulla nykyistä enemmän, sillä ”analogiset”, paikallisten asukkaiden arkea helpottavat ideat (ruohonleikkuu, lumityöt jne.) korostuivat tutkimusaineistossa. Lisäksi kun koneisiin ja tuotantolaitteisiin tulee uutta digitaalitekniikkaa, erilaiset ”digimausteet” voivat kasvattaa nuorten mielenkiintoa yrittäjyyteen perinteisillä aloilla, esimerkiksi maataloudessa. Digitaaliset tekniikat voivat mahdollistaa myös yrittäjyyden pienemmillä alkuinvestoinneilla. Tällaisia nuorten yrittäjien ”digikokeiluja” kannattaa kannustaa ja tukea aktiivisesti.

Digitaaliset tekniikat tarjoavat uusia paikkariippumattomia mahdollisuuksia yrittäjyydestä oppimiseen. Tällainen ”digioppiminen” tarkoittaa erilaisia verkkooppimisen ympäristöjä paitsi koulussa, myös vapaa-ajalla. Digitaalisen sisällön ei tarvitse liittyä suoraan yrittäjyyteen. Esimerkiksi verkossa tapahtuva pelaaminen voi parhaimmillaan tukea yrittäjyydenkin kannalta tärkeitä kommunikoinnin ja yhdessä tekemisen taitoja ja esimerkiksi tulot internetin kauppapaikoista voivat auttaa nuoria oivaltamaan, miten omalla aktiivisuudella voi myös ansaita lisätienestettä. Erilaiset sähköiset palvelut ja alustat ovat myös tärkeitä, sillä tällaiset ”digipalvelut” voivat helpottaa nuorten työn hakua, oman liiketoiminnan markkinointia tai yrittäjyyteen liittyvää hallintoa, kuten nuorten yrittäjien esimerkit osoittavat.

Digitalisaatio on mahdollistaja, mutta tutkimusaineistossa nousi esille myös siihen liittyviä riskejä. ”Digiuhkana” on esimerkiksi nuorten yrittäjien työmahdollisuuksien väheneminen, jos paikalliset asukkaat selviävät askareistaan teknologioiden avulla ilman lähipalveluita. Toisaalta monet nuorten yrittäjien palveluista olivat varsin perinteistä palvelutoimintaa (esimerkiksi erilaista alihankintatyötä tai urakointia), jota ei voi digitaalisesti hoitaa. Digitaalisuuden korostumisessa on riskinä myös se, että unohdetaan henkilökohtaisen palvelun ja asiakkaiden kohtaamisen tärkeys, mikä voisi parhaimmillaan olla juuri se tekijä, joka erottaa paikallisen nuoren yrittäjän muista. Kaikilla nuorilla ei myöskään ole riittäviä valmiuksia pärjätä digitaalisessa oppimisympäristössä, mikä voi lisätä heidän syrjäytymisriskiään. Tämän haasteen tunnistaminen ja ratkaiseminen on tärkeää. Digitaalisten julkisten yrittäjyyspalveluiden yleistyessä uhkana on paikallisten lähipalveluiden näivettyminen ja sen myötä nuorten kannalta tärkeän yrittäjyyden paikallistuntemuksen ja henkisen tuen häviäminen. Lisäksi kotona, virtuaaliympäristössä tapahtuvan yrittäjyyden seurauksena nuoret voivat eriytyä fyysisistä yhteisöistä, jolloin kunnissa olisikin tarvetta erityyppisille yhteisöllisille työskentely- ja kohtaamistiloille.

6 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin yrittäjyyttä maaseudun nuorten uravaihtoehtona. Tutkimustulosten perusteella yrittäjyyteen sekä sen edistämiseen maaseudun nuorten uravaihtoehtona liittyy erilaisia ja eritasoisia jännitteitä (Taulukko 33), joiden vuoksi yrittäjyyden potentiaali maaseudulla ei vielä toteudu odotetulla tavalla. Tutkimus ei tarjoa selkeitä vastauksia jännitteiden ratkomiseksi, mutta se heijastelee hyvin erilaisia käsityksiä siitä, kuinka yrittäjyyttä maaseudulla voidaan edistää nuorten uravaihtoehtona. Vasemmanpuoleinen sarake kuvaa perinteisempää ja osin stereotyyppistäkin käsitystä maaseudun yrittäjyydestä, ja oikeanpuoleinen sarake puolestaan tarjoaa enemmän mahdollisuuksia yrittäjyyden edistämiseen. Karkeasti voi sanoa, että nuorten omat (erityisesti yrittäjyyttä jo harjoittaneiden nuorten) käsitykset ovat lähempänä mahdollistavampaa yrittäjyyskäsitystä, kun paikallisten asiantuntijoiden näkemykset noudattavat perinteisempää linjaa.

Taulukko 33 Yrittäjyyden edistämisen jännitteet maaseudulla

JÄNNITE	PERINTEINEN YRITTÄJYYDEN EDISTÄMINEN	MODERNI YRITTÄJYYDEN MAHDOLLISTAMINEN
Tavoite	Yrittäjyydestä kiinnostuneiden tukeminen	Kiinnostuksen herättäminen yrittäjyyteen
Kenestä yrittäjä	Vain 'villit pojat' syntyvät ja yrittäjiksi	Kuka tahansa voi kasvaa yrittäjäksi
Yrittäjyyspolku	Yhden uran yrittäjyys	Joustava, kokeileva yrittäjyys
Keiden kanssa	Yksin	Tiimissä
Liiketoiminnan perusta	Paikalliset tarpeet	Houkuttelevat mahdollisuudet
Missä	Paikallisesti, maaseudun 'he' economy	Globaalisti verkossa, kaupunkien 'she' economy
Alkuinvestointi	Mittava	Pienuhko
Oppimisareenat	Koulu	Vapaa-aika
Koulun rooli	Opetussuunitelman osana	Vapaaehtoisesti opetussuunitelman ulkopuolella
Kenen tehtävä edistää	Koulut, oppilaitokset ja kunnat	Yritykset ja yksityinen sektori

Seuraavaksi käymme yhteenvedonomaaisesti läpi keskeiset tutkimustulokset sekä nostamme keskusteluun keskeisiä näkökulmia ja suosituksia yrittäjyyden edistämiseksi maaseudulla.

6.1 Yrittäjyys, työllistyminen ja ura

Tutkimuksemme perusteella maaseudun nuorten keskuudessa monimuotoinen työura kiinnostaa, joskin tytöt toivovat hieman liikkuvampaa ja pojat pysyvämpää uraa. Monimuotoisuuden kaipuu asettaa haasteen kapean elinkeinorakenteen ja pienen väestöpohjan maaseudulla: kunnissa on tärkeää olla tarjolla sellaisia työnteon mahdollisuuksia, joiden vuoksi joustavasta työskentelystä kiinnostunut nuori olisi halukas jäämään kuntaan tai muuttamaan sinne takaisin joko opintojen jälkeen tai myöhemmin osana liikkuvaa työuraansa.

Maaseudun nuoret liittävät unelmiensa työhön monesti yrittäjämäisiä piirteitä. Yrittäjäksi ryhtyminen voidaan nähdä osana työuraa tai työn tekemiseen voi sisältyä yrittäjämäisyyttä. Moni maaseudun nuorista odottaa pääsevänsä käyttämään työurallaan luovuuttaan uudenlaisten ideoiden esittämisessä, erilaisten ratkaisujen kokeilemisessa sekä uusien tuotteiden tai palvelujen kehittämisessä. Elinvoimaisen maaseudun vahvistamisen kannalta näyttää siltä, että nuorissa on paljon innovatiivista potentiaalia, jota voitaisiin hyödyntää ja vahvistaa nykyistä enemmän tarjoamalla nuorille enemmän mahdollisuuksia osallistua esimerkiksi paikallisten taloudellisten, sosiaalisten, ympäristöllisten tai kulttuuristen haasteiden ratkaisuun. Samalla sitoutetaan nuoria kotipaikkaansa osoittamalla, että he ovat tärkeitä kuntalaisia, joilla on merkittävä rooli oman maaseutualueen kehittämisessä jo nuoresta alkaen.

Tutkituista maaseutunuorista noin puolet on selvästi orientoitunut palkkatyöuraan. Osalle nuoria yrittäjäksi ryhtyminen näyttäytyy yhtenä työnteon mahdollisuutena siinä missä palkkatyökin ja pieni osa aikoo ryhtyä yrittäjäksi jossain vaiheessa työuraansa. Kiinnostus yrittäjyyteen on merkittävin tutkituista yrittäjyysaikomuksia selittävistä tekijöistä ja yrittäjyydestä kiinnostuneiden nuorten joukko on kaksinkertainen yrittäjäksi aikoviin nähden. Nuorten luottamus omiin yrittäjäkykyihinsä on kuitenkin selvästi kiinnostusta matalampi. Esimerkiksi yrittäjyyden kannalta keskeisissä vuorovaikutustaidoissa nuoret arvioivat valmiutensa verraten heikoiksi.

Maaseutukuntien kannalta nuorten yrittäjyyden vahvistamisessa on keskeistä herättää kiinnostusta yrittäjyyteen nuorten keskuudessa laajasti. Erityinen pullonkaula yrittäjyyden edistämiseksi on tällä hetkellä se, että liian harvat nuoret näkevät yrittäjyyden houkuttelevana uravaihtoehtona. Lisäksi yrittäjyyden edistämiseksi on tärkeää, että kiinnostus muuttuu aikomukseksi ja sitä kautta myös toiminnaksi. Tällöin on kyse yrittäjyydestä jo jollakin tavoin kiinnostuneiden tukemisesta yrittäjyyteen. Tulosten perusteella näyttää, että erityisesti tyttöjen kohdalla olisi tärkeää auttaa heitä tunnistamaan yrittäjyys yhtenä mahdollisena keinona omien ammatillisten haaveidensa toteuttamisessa. Samalla on tärkeää vahvistaa maaseudun nuorten yleistä uskoa itseensä, mikä voisi myös vahvistaa heidän uskoa omiin

yrittäjäkykyihin. Yrittäjyyteen liittyvien erityyppisten konkreettisten kokeilujen lisääminen, jopa opintojen aikana, voisi olla yksi keino kiinnostuksen herättämisessä, omien vahvuuksien tunnistamisessa ja erilaisten, esimerkiksi sosiaalisten taitojen vahvistumisessa.

Yrittäjyys ei näyttäydy maaseudun nuorille erityisenä kouluttautumisen vaihtoehtona. Tutkituista maaseutunuorten tulevaisuuden näkemyksistä havaittiin, että yli puolet tavoittelee korkea-asteen ammatillista tai tieteellistä koulutusta. Haasteen näille tavoitteille asettaa se, että itselle mieluisaa koulutuspaikkaa ei ole tarjolla asuinpaikan lähellä. Tulokset osoittavat, että koulutuksen heikko saavutettavuus on suurempi ongelma maaseudun tytöille, jotka tunnistiivat muutenkin poikia enemmän koulutuksellisia esteitä. Nuorten korkeasti kouluttautuminen on maaseutukuntien kannalta kuitenkin ristiriitaista. Kouluttautuminen edistää työllistymistä, mutta nuoret lähtevät koulutuksen perässä kaupunkikeskuksiin ja työllistyvät sinne.

Tutkimuksen nuorista noin puolella oli selkeät työurasuunnitelmat ja vahva usko omaan työllistymiseensä. Maaseudun nuoret näyttävät kuitenkin olevan tulevaisuuden odotusten suhteen polarisoituneita. Joukossa on myös niitä, joille ammatillinen tulevaisuus ja usko omiin mahdollisuuksiin on vähäistä, eikä silloin esimerkiksi yrittäjäksi ryhtyminen näyttäydy keinona syrjäytymisvaaran torjunnassa. Itse asiassa yrittäjyysasenteet (kiinnostus, koetut kyvyt ja aikomukset) ovat sitä myönteisemmät, mitä vankemmin nuori uskoo työllistyvänsä. Toisaalta vaikka yrittäjyys ei ole sinänsä keino ehkäistä syrjäytymistä, osallisuuden edistäminen on sitä, ja tiimeissä tapahtuva yrittäminen ja yhdessä tekeminen voisi olla nuorelle yksi keino vahvistaa myönteisen yhteisöllisyyden kokemusta.

Omaan kotipaikkaan tai ylipäätään maaseutuun identifioituminen ei ole erityisen vahvaa tutkittujen nuorten keskuudessa. Vahvalla kytköksellä on positiivinen yhteys koettuihin yrittäjäkykyihin ja osin myös yrittäjyysaikomuksiin, joten yrittäjyys voi olla tärkeä työllistymisvaihtoehto maaseudulle juurtuneille nuorille. Digitaaliset teknologiat ovat mahdollistajia, jotka poistavat paikkaan liittyviä opiskelun ja yrittäjyyden rajoituksia maaseutuun identifioituneilta nuorilta, mutta paluumuuton edistämässä keskeisempää voi olla maaseudun omaleimaisten vahvuuksien tunnistaminen, vetovoimatekijöiden lisääminen ja nuorten kotikuntaidentiteetin rakentaminen esimerkiksi välittämisen kulttuuria edistämällä.

Keskeiset nostot yrittäjyydestä, työllistymisestä ja urasta maaseudulla:

- Yrittäjyyden edistämässä on tärkeää paitsi tukea jo yrittäjyydestä kiinnostuneita nuoria, myös lisätä laajasti tietoisuutta yrittäjyydestä nuorten uravaihtoehtona. Tässä koulut, oppilaitokset, kunta ja yksityisen sektorin toimijat/yrittäjät voivat yhteistyössä avata yrittäjyyteen liittyviä mahdollisuuksia konkreettisten, nuoria puhuttelevien esimerkkien kautta. On oletettavaa, että tietoisuuden lisäämisen kautta myös yrittäjyydestä kiinnostuneiden määrä lisääntyy.

- Maaseutu tarjoaa erityislaatuisen toimintaympäristön ja mahdollisuuden yrittäjyydelle. Yrittäjät ja asiakkaat tuntevat toisensa usein läheisesti, suhdeverkostot ovat tiheät ja ihmisten henkinen läheisyys kompensoi fyysisen etäisyyden. Yrittäjyys on voimakkaasti kiinnittynyt toimintaympäristöönsä ja erityisesti siellä toimiviin ihmisiin ja heidän verkostoihinsa. Tällaisten verkostojen vahvistaminen ja nuorten osallisuus tällaisissa verkostoissa lisää nuorten yhteisöllisyyden tuntemusta sekä vahvistaa heidän käsityksiä omista kyvyistään.

6.2 Yrittäjyyden polut

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että yrittäjyydestä keskusteltaessa on tärkeää siirtää sivuun stereotypiat ja tehdä näkyväksi niin maaseudun nuorille kuin kaikille yrittäjyyden edistämisen verkostotoimijoille, että ei ole olemassa mitään yhtä, kaikille sopivaa tai kaikkia kiinnostavaa yrittäjyyden mallia tai muottia. Tulevaisuuden yrittäjyyden visioissa maaseudun nuorten näkemykset eroavat toisistaan monilla tavoin. Tiivis läpileikkaus piirtää (keskimääräisen) kuvan melko nuorella iällä alkavasta, houkuttelevaan tilaisuuteen pohjaavasta yrittäjyydestä, jossa nuori perustaa uuden tiimiyrityksen jollain muulla alalla kuin maataloudessa, innostuu yrittäjyydessä kaikkein eniten toiminnan kasvattamisesta tai asiakastyöstä ja työskentelee yrittäjänä päätoimisesti ja suurimman osan työurastaan.

Tällainen keskimääräinen kuva nuoren yrittäjyydestä maaseudulla on sekin omanlaisensa stereotyyppinen käsitys, joka peittää alleen yrittäjyyden monitahoisuuden. Aineiston lähemmässä tarkastelussa tunnistettiin neljä maaseudun nuorten mahdollista tulevaisuuden yrittäjyyspolkua: *yhden uran yrittäjät, joustavat yrittäjät, perinteikkäät yrittäjät ja nuoret kokeilijat*. *Yhden uran yrittäjät* on vaihtoehtoisista visioista yleisin ja hieman suositumpi poikien kuin tyttöjen keskuudessa (ja myös toisintaa stereotyyppistä yksinyrittäjyyden kuvaa). Tällä polulla nuorten tulevaisuuden yrittäjyys on ensisijaisesti päätoimista ja pysyvää ja yrittäjäksi ryhdyttäisiin yksin perustamalla oma uusi yritys houkuttelevan tilaisuuden tullen. *Joustaville yrittäjille* yrittäjyys on lähtökohtaisesti tilapäistä ja sivutoimista ja yrittäjäksi ryhdytään usean omistajan tiimissä hieman myöhemmin työuralla. *Perinteikkäät yrittäjät* aloittavat yrittäjänä varhaisessa vaiheessa työuraa, mieluiten yhdessä toisten kanssa ja useimmiten houkuttelevan tilaisuuden tullen liiketoiminnan siirrolla, esimerkiksi sukupolvenvaihdoksen kautta. ”*Nuoret kokeilijat*” ryhtyvät yrittäjäksi mieluiten yksin perustamalla oma uusi yritys jo heti työuran alkupuolella ja yrittäjyys on tilapäinen keino lisäänsioihin. Jokaisessa visiossa oli niitä nuoria, jotka ryhtyisivät yrittäjäksi mieluiten maataloudessa, mutta kaikille poluille oli kuitenkin yhteistä, että useimpien tulevaisuuden yrittäjyys sijoittuisi jollekin muulle alalle.

Tunnistetuista neljästä vaihtoehtoisesta tulevaisuuden polusta yhden uran yrittäjyyden visioineiden nuorten yrittäjäksi ryhtymiseen liittyvät konkreettiset aikomukset, kiinnostus ja kyvykkyyssuhteet ovat muita ryhmiä korkeammat. Tähän sisältyy keskeinen viesti: miehinen yhden uran yrittäjyys on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen eräänlainen yrittäjyysstandardi, yleisesti hyväksytty ja tunnistettu tapa toimia, jonka edistämiseen erilaiset tukijärjestelmät ovat ajan kuluessa muovautuneet. Maaseudun nuorten yrittäjyyden edistämiseksi tarvitaan siten jatkossa vaihtoehtoisten yrittäjyyspolkujen esiin nostamista läpi koko paikallisen, alueellisen ja valtakunnallisen yrittäjyystoimijoiden verkoston. Lisäksi esimerkiksi kasvuyrittäjyyspuheen rinnalla olisi tarpeen tuoda esiin myös yhteiskunnallisen yrittäjyyden arvo ja kannustaa maaseudun nuoria ratkomaan sosiaalisia, kulttuurisia ja ympäristöön liittyviä ongelmia ja haasteita yrittäjyyden keinoin.

Yrittäjyys näyttäytyy edelleen monille nuorille ja paikallisille verkostotoimijoille toimintana, johon täytyy investoida paljon aikaa, vaivaa ja rahaa. Tämä on kuitenkin yksi monista tavoista aloittaa yrittäjänä. Yrittäjyys voi olla myös pienimuotoista, kokeilevaa ja lisäansioihin tähtäävää, ja tämän tyyppisen yrittäjyyden vahvempi esille nostaminen, kehittäminen ja tukeminen olisi tärkeää erityisesti maaseudun nuorten yrittäjyyspolkujen alkuvaiheiden vahvistamisessa. Tässä tärkeässä roolissa ovat esimerkiksi paikallisten ja alueellisten koulujen, 4H-yhdistysten, yrittäjäjärjestöjen ja kunnan yhteistoiminta ja tarjonta. Nuorten omakohtaiset kokemukset esimerkiksi kevytyrittäjyydestä ovat vähäisiä, mutta he ovat kuitenkin uteliaita sen suhteen. Vaikka kevytyrittäjyys on pitkälti digiajan mukanaan tuoma yrityspalvelujen tuotteistukseen liittyvä idea, ei erityinen yritysmuoto, se puhuttelee tutkittuja maaseudun nuoria matalan kynnyksen mahdollisuutena yrittäjyyden testaamiseen ja lisäansioiden hankkimiseen. Se on kuitenkin mahdollinen vaihtoehto ainoastaan täysi-ikäisille nuorille.

Maatalousyrittäjyys kiinnostaa edelleen maaseudun nuoria, mutta haasteena on siihen liittyvä sääntely ja maatalousyksiköiden jatkuvasti suurentunut taloudellisesti kannattavan toiminnan minimikoko. Tästä on ollut seurauksena liiketoimintariskien kohoaminen ja vanhempien yrittäjäpolvien haluttomuus kannustaa nuoria tällaiselle yrittäjäpolulle. Vastaavasti nuorille maatalousyrittäjyys saattaa näyttäytyä heikkotuottoisensa suhteessa siihen sitoutuneeseen pääomaan ja työmäärään. Yhtenä vaihtoehtoisena reittinä voisi olla erikoistuva maatalousyrittäjyys, jossa nuori ei jatkakaan perinteisellä ”neljänviljan” tai ”valkoisen herkun” (muna-maitosiipikarja) liiketoimintamallilla, vaan erikoistuu uuteen vaihtoehtoiseen tuotantoon ja tuotteisiin. Kannustavalla yrittäjyyden ekosysteemillä voi olla tärkeä asema maaseudun nuorten rohkaisemisessa tällaisten uusien liiketoimintaidioiden kehittelyyn ja kokeiluun. Liiketoiminnan siirtojen kautta alkavassa yrittäjyydessä on potentiaalia maaseudun nuorten yrittäjyyden tukemisessa muutoinkin kuin maataloudessa, mutta tällä hetkellä haasteena ovat mahdollisten jatkajien ja luopujien tietämättömyys toisistaan sekä erilaiset tulkinnat siirtyvän liiketoiminnan arvosta

ja tuottopotentiaalista. Liiketoiminnan siirtojen merkitystä ei ole kuitenkaan syytä korostaa liikaa, sillä tämä kohdistuu erityisesti *perinteikkään yrittäjyyden* edistämiseen, eikä niinkään muihin vaihtoehtoihin polkuihin, joissa yrittäjyyteen liittyy esimerkiksi kokeilemisen, lisäänsioiden ja tilapäisyyden piirteitä.

Maaseutu tarjoaa mahdollisuuksia monenlaiselle yrittäjyydelle ja yritysideoille, joita voidaan kannustaa erityyppisin keinoin. Tutkimusaineistosta on tunnistettavissa kolmenlaisia liiketoimintamahdollisuuksia nuorille yrittäjille: *paikallispalvelut*, *erikoistuva yrittäjyys* ja *virtuaaliyrittäjyys*. *Paikallispalveluissa* nuorten yrittäjyys vastaa paikallisten asukkaiden tarpeisiin ja sitä voitaisiin edistää esimerkiksi viestimällä kunnan internet-sivuilla nuorten kesätyöyrittäjien tarjoamista palveluista kuntalaisille tai kesäasukkaille. *Erikoistuva yrittäjyys* on paikallisiin resursseihin (tuotannontekijöihin) perustuvaa, mutta asiakkaat ovat kansallisia tai kansainvälisiä, ja tähän voisi liittyä esimerkiksi erikoistuvan maatalous- ja matkailuyrittäjyyden kannustamista. *Virtuaaliyrittäjyys* on paikkariippumatonta digiajan yrittäjyyttä, jossa lähtökohtana ei ole maaseutu kohdemarkkinana (asiakkaat) eikä tuotannontekijänä (”raaka-aineena”), vaan maaseutu houkuttelevana asuin- ja elinympäristönä digitaalisesta liiketoiminnasta kiinnostuneelle nuorelle. Tähän voisi liittyä esimerkiksi paikallisen digi-infrastruktuurin vahvistamista, mutta ennen kaikkea paikallisten vetovoimatekijöiden tunnistamista ja kehittämistä näiden diginomadien sitouttamiseksi ja houkuttelemiseksi asumaan ja työskentelemään kunnassa.

Keskeiset nostot yrittäjyyden poluista maaseudulla:

- Yrittäjyys maaseudulla on monimuotoista, vaikka sitä osin kahlitsevatkin erityisesti vanhempien henkilöiden stereotyyppiset käsitykset yrittäjyydestä. Irtaantuminen stereotyyppisistä käsityksistä sekä erilaisten yrittäjyysesimerkkien esiin nostaminen voivat avata yrittäjyyden mahdollisuudeksi kenelle tahansa.
- Yrittäjyys muuntuu ajassa, myös yksilön uran ja yrittäjyyden aikana. Eri-laiset aloitustavat ja sarjayrittäjäesimerkit valottavat sitä, kuinka nuoret ovat löytäneet yrittäjyydestä itselle omaan elämäntilanteeseen sopivan ja ajassa muuntautuvan mahdollisuuden.

6.3 Yrittäjyydestä oppiminen

Koulunkäynnillä voi olla merkittävä vaikutus yrittäjyyteen liittyvään kiinnostukseen, kykyihin ja aikomuksiin maaseudun nuorten keskuudessa. Yrittäjyyskasvatusta on lisätty kaikilla koulutustasoilla 2010-luvulla ja yrittäjyys on usein integroitu kiinteäksi osaksi perusopetusta. Tutkittujen nuorten mielipiteet yrittäjyyden opetuksen riittävydestä ovat osin polarisoituneita: monet kaipaavat lisää ja yhtä

moni on jo kylläntynyt aiheeseen. Tutkimustulosten perusteella yrittäjyys ja yrittäjät eivät kuitenkaan ole kovin vahvasti läsnä koulun arjessa. Haasteena näyttää olevan se, kuinka yrittäjyys voidaan tuoda osaksi koulutyötä nuoria innostavalla ja kiinnostavalla tavalla, esimerkiksi erilaisten työpajojen, tapahtumien tai yrittäjävierailujen keinoin. Yhtenä ratkaisuna voisi olla vapaavalintaisten yrittäjyyskursien ja -ohjelmien tarjonnan lisääminen yhteistyössä muiden paikallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Vapaavalintaisuudella näyttäisikin olevan kaikkein suoraviivaisin kytkös positiivisiin yrittäjyysasenteisiin. Tämän hetken kouluopetuksella voidaan vaikuttaa nuorten yrittäjyyteen liittyviin yleisiin tietoihin ja (työelämä)taitoihin. Sen sijaan kouluopetuksella tuntuu olevan haastavaa vaikuttaa nuorten kiinnostuksen heräämiseen yrittäjyyttä kohtaan, vaikka kiinnostus on keskeistä yrittäjäksi ryhtymisessä. Opetuksessa on käytössä laaja menetelmien kirjo ja niiden vaikuttavuudessa saattaa olla jonkin verran eroja. Tutkimuksen havainnot viittaavat siihen, että erilaiset kokemukselliset menetelmät edistävät enemmän tyttöjen myönteistä suhtautumista yrittäjyyteen, kun taas perinteisten menetelmien kohdalla tilanne näyttää olevan päinvastainen. Toisaalta sekin on tärkeää, jos nuori tunnistaa opintojen myötä, että yrittäjyys ei ehkä ole itselle sopiva vaihtoehto. Kaikkiaan oppimisessa on olennaista positiivinen pedagogiikka, jolla vahvistetaan nuorten yleistä itseluottamusta ja itsetuntemusta ja luodaan samalla edellytyksiä sille, että nuori näkee yrittäjyydessä mahdollisuuden toteuttaa itseään.

Nuorille kouluelämän ohella mahdolliset työkokemukset vaikuttavat nuorten työuriin ja yrittäjyyteen. Esimerkiksi omakohtaiset yrittäjyyskokeilut, ansiotyöt ja maatilalan arkitöihin osallistuminen vahvistavat nuorten uskoa omiin kykyihinsä toimia yrittäjänä. Yleiset työelämätaidot näyttävät olevan tärkeä osa yrittäjyyttä, jossa tarvitaan niin itseohjautuvuutta kuin vuorovaikutustakin. Yksi mahdollisuus edistää maaseudun nuorten yrittäjyyttä nykyistä enemmän voisi olla monipuolisempi työelämään tutustuminen kaikilla kouluasteilla. Tämä voi tapahtua niin pieninä TET-interventioina kuin koulutus sopimuksen tai oppisopimuksen keinoin. Tämä ei tarkoita pelkästään yrittäjän oppisopimusta, vaan työelämässä oppimista yleisesti niin, että se koskettaa ammattioppilaitoksissa opiskelevien lisäksi myös esimerkiksi lukiolaisia. Kuten koulussa oppimisella, myös työssä oppimisella näyttää olevan vaikeaa lisätä nuorten kiinnostusta yrittäjäksi ryhtymiseen, kun koulussa palkkatyömalli tarjotaan nuorille 'tyypillisenä' työn tekemisen mallina. Mielenkiintoista on, että nuoret yrittäjät kritisoivat juuri tätä koulussa tarjottavaa palkkatyönormia ja kaipasivat esimerkiksi mahdollisuutta suorittaa TET-jakso nimenomaan omassa yrityksessä, yrittäjänä toimien.

Koulun ohella nuorten vapaa-ajan aktiviteeteilla näyttää olevan merkitystä maaseudun nuorten yrittäjyydessä. Tulokset osoittavat, että luovilla harrastuksilla (esimerkiksi tekniset, esteettiset, viihteelliset), vastuullisissa tehtävillä (esimerkiksi urheilussa, kerhossa, järjestössä) ja kaupankäyntiin liittyvillä kokemuksilla (esi-

merkiksi tavaroiden myynti tai vaihtokauppa) on yhteys maaseudun nuorten yrittäjyysasenteisiin. Mitä enemmän nuorilla on näistä kokemuksia, sitä houkuttelevampana he näkevät yrittäjyyden, uskovat kykyihinsä yrittäjinä ja aikovat myös ryhtyä yrittäjiksi tulevaisuudessa. Erityisesti vapaa-ajan aktiviteettien positiivinen yhteys yrittäjyyden houkuttelevuuteen on tärkeää. Tutkimuksessa esimerkiksi 4H-yrittäjyyskokeilut tarjosivat oivallisen ja riskittömän vaihtoehdon paitsi yrittäjyydestä oppimiseen ja ansaintaan, myös mielekkääseen vapaa-ajan viettoon. Tällöin on hyvä pohtia, mitä sellaista vapaa-ajalla tapahtuvassa oppimisessa on, jota voitaisiin tuoda esimerkiksi koulussa tai töissä tapahtuvan oppimisen tueksi, jos tavoitteena on lisätä näiden kahden muun oppimisympäristön roolia nuorten kiinnostuksen herättämisessä ja lisäämisessä yrittäjänä toimimiseen. Mahdollisia näkökulmia ovat ainakin vapaus, vastuu, yhteistoiminta ja konkreettiset tulokset. Aktiviteetit ovat vapaavalintaisia, jolloin niissä on sisään rakennettuna mahdollisuus toteuttaa itseään, niissä opitaan ottamaan vastuuta omista valinnoista ja tekemään asioita yhdessä toisten kanssa ja lisäksi voidaan nähdä, miten oma toiminta johtaa konkreettisiin, myönteisiin tuloksiin. Kouluopetukseen on mahdollista lisätä tällaisia elementtejä esimerkiksi erilaisilla vapaavalintaisilla projekteilla, joiden tavoitteena on vaikkapa jonkin tilaisuuden tai tapahtuman järjestäminen ja johon voi liittyä asiakkuuden ja ansaintamahdollisuuksien elementtejä.

Keskeistä on tunnistaa, että koulussa, työssä ja harrastuksissa tapahtuva oppiminen muodostavat kokonaisuuden. Kun mietitään uusia keinoja maaseudun nuorten yrittäjyyden edistämiseen, niitä ei kannata hakea yksittäisistä oppimisen sijoista, vaan niiden rajapinnoilta. Tällöin tarvitaan vahvoja yksilöitä, yhteisöjä ja ennen kaikkea paikallisten ja alueellisten verkostotoimijoiden yhteistyötä. Tämä voi tarkoittaa vaikkapa koulujen, yrittäjäjärjestöjen, 4H-yhdistysten ja kunnan järjestämiä tapahtumia tai projekteja, jotka ulottuvat koulun, työn ja harrastusten rajapinnalle. Esimerkkinä voisi olla projekti, jossa oman maaseutukunnan ja lähi-kaupungin koulu järjestäisivät kunnan tuella hackathon-tyyppisen intensiivisen, lyhytkestoisen ”leirin”, jossa nuoret ideoivat uusia (digi)palveluja toistensa kuntiin ja leirin jatkona innokkaimmat voivat tarttua houkuttelevimpiin ideoihin ja lähteä kehittämään niistä 4H-liiketoimintaa paikalliset yrittäjät mentoreinaan. Verkostotoimijoiden yhteistyön lähtökohtana on keskinäisen tuntemuksen lisääminen, yhteisten tavoitteiden hahmottaminen ja konkreettiset teot. Teoista ei tarvitse suunnitella suuria, vaan tärkeämpää on suunta, liike ja sen jatkuvuus.

Keskeiset nostot yrittäjyydestä oppimisesta maaseudulla:

- Kouluissa ja oppilaitoksissa työelämään tutustumisen painopiste on palkkatyössä. On tärkeää tuoda yrittäjyys luontevasti osaksi koulujen ja oppilaitosten arkea nuoria kiinnostavalla tavalla, esimerkiksi erilaisten projektien, hankkeiden, yrittäjävierailujen ja työpajojen kautta.
- Yrittäjyys voisi olla voimakkaammin läsnä myös TET-harjoittelussa ja peräti nuoren kesätyömahdollisuutena. Olisiko kunnan mahdollista tukea

myös nuorten kesätyöyrittäjyyttä samoin kuin kunta tukee nuoren työllistymistä yrityksiin?

- Konkreettinen altistuminen yrittäjyyteen esimerkiksi erilaisten yrittäjyyskokeilujen (mm. 4H-yrittäjyys ja Nuori Yrittäjyys-toiminta) kautta avaa yrittäjyyttä mahdollisuutena sekä luo uskoa omiin yrittäjyyskykyihin. Lisäksi tällaiset kokeilut tarjoavat nuorelle mahdollisuuden lisääntymiseen ja näin (taloudellisen) riippumattomuuden ja itsenäisyyden tunnetta suhteessa vanhempiin.

6.4 Yrittäjyyden verkostot

Yrittäjyyden verkostot muodostuvat nuorten lähipiiristä, vakiintuneista yrittäjistä sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoista paikallisesti ja alueellisesti. Verkostossa tapahtuva vuorovaikutus liittyy nuorten yrittäjyyteen suoraan ja välillisesti.

Maaseudun nuorten kiinnostus yhdessä yrittämiseen nousee vahvasti esille tutkimusaineistosta. Monet nuorista haluaisivat yrittäjyyden olevan yhteisöllinen kokemus, mikä näkyy siinä, että yrittäjäksi ryhtyttäisiin mieluummin yhdessä toisten kanssa. Yksin toimiville on tärkeää olla tarjolla yhteisöllisiä työskentely- ja koontumistiloja. Julkisten ja kolmannen sektorin toimijoiden on tärkeää tunnistaa yrittäjyyden sosiaalinen puoli nykyistä vahvemmin. Yksinyrittäjäkin toimii usein läheisessä yhteistyössä muiden yrittäjien kanssa – verkostojen rooli yrittäjyydessä on tärkeää riippumatta siitä, toimiiko yrittäjän yksin vain tiimissä. Yrittämällä yhdessä nuoret voivat esimerkiksi jakaa liiketoimintaan liittyvää henkistä ja taloudellista epävarmuutta ja täydentää omaa osaamistaan. Esimerkiksi osuuskuntayrittäjyyden nostaminen näkyvämmäksi vaihtoehdoksi on yksi mahdollisuus yhdessä toteutettavan yrittäjyyden organisointiin, vaikka joillekin nuorille nimenomaan tällainen toiminta saattaa tuntua yrittäjyytenä vieraalta. Esimerkiksi korkea-asteella on perustettu osuuskuntamuotoisia harjoitusyrityksiä yrittäjyyden opiskeluun. Yhdessä tekeminen ei tarkoita pelkästään tiimissä tapahtuvaa yrityksen perustamista, vaan laajemminkin resurssien jakamista esimerkiksi alkavan ja jo toimivan yrittäjän kesken. Suuri osa nuorista näkee tällaisen jakamistalouden muodon myönteisenä asiana, mikä osoittaa, että vakiintuneilla yrittäjillä voisi olla maaseudulla nykyistäkin merkittävämpi rooli nuorten yrittäjyyttä edistävässä verkostossa.

Nuoret uskovat saavansa mahdolliselle yrittäjyydelleen useimmiten vankan tuen lähipiirissään, vaikkakaan läheisten hyväksynnällä ei ole välitöntä yhteyttä heidän yrittäjyysasenteisiinsa. Valtaosalla nuoria on yrittäjyyden roolimalleja lähellä ja näiden yrittäjyydestä jää useimmille positiivinen muistikuva. Tämä on

tärkeä havainto varsinkin, kun julkisessa keskustelussa nousee monesti esille yrittämisen kuormittavuus. Roolimallit vahvistavat myös nuorten yrittäjyysasenteita. Yrittäjyyden edistämisen kannalta tarjolla on kaksi mahdollista vaikutusväylää, joko altistuminen laajasti erilaisille roolimalleille kotona, koulussa, töissä ja harrastuksissa tai sitten myönteiset kokemukset tärkeiden aikuisten (esimerkiksi äidin, kenties naisten yleisemminkin) tai vertaisten (kavereiden) yrittäjyydestä. Keskeisessä asemassa ovat oma tekeminen, kokeilut ja niistä saatu kokemus.

Verkostotoimijat muodostavat kokonaisuutena merkittävän osan maaseutualueiden paikallista yrittäjyysilmapiiriä, joka kanavoituu ja konkretisoituu nuorille esimerkiksi koulun kautta. Tulokset osoittavat, että koulun yrittäjyysmyönteisellä ilmapiirillä on vahva yhteys nuorten yrittäjyysasenteisiin. Yhteys ei rajoitu pelkästään yrittäjyyteen liittyviin kykyihin vaan kokemukseen yrittäjyydestä houkuttelevana mahdollisuutena. Koulun merkitys ei synny siten pelkästään yksittäisten opetuksen sisältöjen ja menetelmien summana, vaan kyse on kokonaisvaltaisesti inostavasta ja kannustavasta ilmapiiristä. Tällaisen ilmapiirin luomiseen kannattaa investoida jatkossa entistä enemmän ja nimenomaan yhdessä muiden paikallisten toimijoiden kanssa silloin, kun tavoitteena on edistää maaseudun nuorten yrittäjyyttä laajasti. Maaseutualueilla on vaihtelevasti kokemuksia koulujen, kunnan, yrittäjäjärjestöjen ja yhdistysten (esimerkiksi 4H) yhteistyöstä nuorten yrittäjyyden edistämässä. Yhteistyössä kannattaa tavoitella sitä, että kaikki paikalliset toimijat tuntevat toisensa ja yksittäisten hankkeiden rinnalle luodaan pysyviä toimintatapoja, joiden ei tarvitse olla kalliita eikä kauniita – tärkeintä on yhteinen halu oppia tuntemaan muita paikallisia toimijoita entistä paremmin ja rohkeasti kokeilemalla tunnistaa omalla alueella toimivia ratkaisuja.

Digitalisaatio on saanut kenties korostetun roolin pohdittaessa yrittäjyyden mahdollisuuksia ja edistämistä maaseudulla. Erityisesti asiantuntijahaastattelussa digitalisaation hyödyntämättömiä mahdollisuuksia tuotiin voimakkaasti esiin. Nuoret yrittäjät suhtautuivat digitalisaatioon huomattavasti mutkattomammin. He hyödyntävät digitalisaatiota erityisesti kätevästä tiedonhankintakanavana, markkinoinnin ja tiedon levittämisen keinona verkostoissaan sekä työn tekemisen apuvälineenä. Digitalisaatio globaalina, maaseudulta käsin tapahtuvan korkean teknologian liiketoiminnan mahdollistajana tuntuu vieraalta ja 'kaupunkilaiselta' digitalisaatiomallilta, joka ei sellaisenaan näyttäisi soveltuvan maaseudulle, koska se ei riittävästi hyödynnä maaseutua ja siihen liittyviä verkostoja, osaamista, paikallistuntemusta ja jopa läheisyyttä yrittäjyyden mahdollistajina. Digitalisaatiolla on silti maaseudun yrittäjyydessä merkittävä rooli – helpottaahan se usein luontevasti arjen kanssakäymistä ja rutiineja. Oleellista on kuitenkin, että digitalisaatiokin värittäytyy maaseudusta käsin eikä jätä hyödyntämättä maaseutua liiketoimintaympäristönä.

Keskeiset nostot yrittäjyyden verkostoista maaseudulla:

- Riippumatta siitä, onko nuoren yrittäjyys maaseudulla yksinyrittäjyyttä tai tiimipohjaista, yrittäjyys tukeutuu voimakkaasti paikallisiin verkostoihin ja (fyysiseen) lähipiiriin ja osaamiseen. Yrittäjyys on kiinteästi sidoksissa lähiyhteisöön, josta se ammentaa voimansa.
- Nuorten yrittäjyyskokeilut kotipiirissä, harrastuksissa ja koulussa vahvistavat nuorten uskoa omiin kykyihinsä. Lisäksi yrittäjyyskokeilut avartavat nuorten käsityksiä yrittäjyyden monimuotoisista mahdollisuuksista ja hälventävät yrittäjyyteen liittyviä stereotyyppisiä käsityksiä.
- Paikalliset toimijat voivat yhteistyössä vahvistaa yrittäjyyden läsnäoloa nuorten keskuudessa sekä koulussa että vapaa-aikana. Keskeistä on yrittäjyyteen liittyvien konkreettisten ja mahdollistavien kokemusten esiin tuominen ja sitä kautta stereotyyppisten käsitysten hälventäminen.

6.5 Jännitteistä institutionaaliseen muutokseen

Tämän luvun alussa esitetyt jännitteet nuorten yrittäjyyden edistämässä ovat todellisia ja niiden ratkaisemiseksi tarvitaan institutionaalista muutosta maaseudulla. Sitä ovat tekemässä kaikki toimijat yhdessä. Oleellista on murtaa stereotyyppisiä käsityksiä erityisesti yrittäjyydestä, mutta myös maaseudulla työskentelystä ja työllistymisestä. Vakiintuneita käsityksiä sekä ajattelu- ja toimintamalleja haastava institutionaalinen muutos pitää sisällään erityisesti joustavuutta työnteon tapoihin, paikkaan ja aikaan. Muutos käsittää myös sen, että yrittäjyys ja palkkatyö tuodaan esiin yhdenvertaisina ja tasavahvoina tapoina organisoida työ ja toimeentulo esimerkiksi sukupuolesta ja koulutustaustasta riippumatta.

Nuorten yrittäjyyden edistäminen maaseudulla edellyttää yhteistoimintaa julkisten ja yksityisten toimijoiden kesken. Koulujärjestelmä eri kouluasteilla on merkittävässä roolissa, mutta toimintaan on hyvä nivoa mukaan myös kunta- ja aluetason toimijat sekä yksityiset yritykset ja yrittäjät. Kyse on siitä, kuinka nuorille luontevasti kyetään tarjoamaan sekä koulussa että koulun ulkopuolella monipuolisia oppimismahdollisuuksia ja –kokemuksia liittyen työelämään yleensä ja yrittäjyyteen erityisesti. Maaseudulla on jo monia toimivia malleja ja konsepteja, joiden laajempi soveltaminen olisi hyödyllistä. Kiinnostus ja asenteet yrittäjyyden edistämiseen kuitenkin vaihtelevat kunnittain, ja toimijoiden yrittäjyyteen liittyvä verkostoituminen ja yhteiset rutiinit ovat vielä paikoin haussa. Asiantuntijahaastattelumme kuitenkin osoittivat, että kuntatoimijoiden yhteistyö on mahdollista ja siihen löytyy halua – systemaattiset käytänteet ovat kuitenkin vielä usein puutteellisia ja vaativat yhteistä kehittämistä ja tahtoa. Yksittäistä vastuutahoa toimenpiteille onkin vaikeaa nimetä, sillä ne edellyttävät kunnan eri toimijoiden tiivistä yhteistyötä. Vastaavasti erityisesti julkisten toimijoiden erilaiset tulkinnat yrittäjyydestä hankaloittavat yhteistyötä yrittäjyyden edistämässä.

Tutkimukseemme osallistuneet nuoret yrittäjät ovat konkreettisia esimerkkejä siitä, että yrittäjyys maaseudulla on mahdollista ja palkitsevaa. Heidän kauttaan piirtyy kuvaa myös siitä, että jännitteitä laukaisevalle institutionaaliselle muutokselle on tilaus.

LÄHTEET

- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (2005). The Influence of Attitudes on Behavior, In: *The Handbook of Attitudes*, D. Albarracin, B. T. Johnson, and M. P. Zanna (toim.), Mahwah, NJ: Erlbaum, 173–221.
- Arthur, M. B., & Rousseau, D. M. (1996). *The boundaryless career: A new employment principle for a new organizational era*. New York: Oxford University Press
- Autio, E. H., Keeley, R., Klofsten, M., Parker, G., & Hay, M. (2001). Entrepreneurial intent among students in Scandinavia and in the USA. *Enterprise and Innovation Management Studies*, 2(2), 145–160.
- Autio, E., Keeley, R. H., Klofsten, M., & Ulfstedt, T. (1997). Entrepreneurial intent among students: testing an intent model in Asia, Scandinavia and USA. In: *Frontiers of Entrepreneurship Research, 1997: Proceedings of the seventeenth annual Entrepreneurship Research Conference* / [ed] Paul D. Reynolds, Wellesley, Mass.: Babson College, 1997, p. 133–147.
- Béchar, J. P., & Grégoire, D. (2005). Understanding teaching models in entrepreneurship for higher education. In: *The Dynamics of Learning Entrepreneurship in a Cross-Cultural University Context* (eds. Paula Kyrö and Camille Carrier). Entrepreneurship Education Series 2/2005, Hämeenlinna: University of Tampere Research Center for Vocational and Professional Center, pp. 104–134.
- Boyd, N. G., & Vozikis, G. S. (1994). The influence of self-efficacy on the development of entrepreneurial intentions and actions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(4), 63–77.
- Brown, S. D., & Lent, R. W. (1996). A social cognitive framework for career choice counseling. *The Career Development Quarterly*, 44(4), 354–366.
- Bullough, A., Renko, M., & Myatt, T. (2014). Danger zone entrepreneurs: the importance of resilience and self-efficacy for entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 38(3), 473–499.
- Cardon, M. S., Glauser, M., & Murnieks, C. Y. (2017). Passion for what? Expanding the domains of entrepreneurial passion. *Journal of Business Venturing Insights*, 8(2017), 24–32.

- Carland, J. W., Hoy, F., Boulton, W. R., & Carland, J. A. C. (1984). Differentiating entrepreneurs from small business owners: A conceptualization. *Academy of Management Review*, 9(2), 354–359.
- Chen, C. C., Greene, P. G., & Crick, A. (1998). Does entrepreneurial self-efficacy distinguish entrepreneurs from managers? *Journal of Business Venturing*, 13(4), 295–316.
- Dawson, J. (2020). *Interpreting interaction effects*, Luettu 7.10.2020. <http://www.jeremydawson.co.uk/slopes.htm>
- DeFillippi, R. J., & Arthur, M. B. (1994). The boundaryless career: A competency-based perspective. *Journal of Organizational Behavior*, 15(4), 307–324.
- Duckworth, A. L., Peterson, C., Matthews, M. D., & Kelly, D. R. (2007). Grit: perseverance and passion for long-term goals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(6), 1087–1101.
- Duckworth, A. L., & Quinn, P. D. (2009). Development and validation of the Short Grit Scale (GRIT-S). *Journal of Personality Assessment*, 91(2), 166–174.
- EK (2017). *Oppisopimus ja koulutussopimus joustavasti käyttöön 1.1.2018*, Luettu 27.4.2020. <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/oppisopimus-ja-koulutussopimus-joustavasti-kayttoon-1-1-2018/>
- OPH (2019). *Työelämässä oppiminen*, Luettu 27.4.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tyoelamassa-oppiminen>
- Farashah, A. D. (2015). The effects of demographic, cognitive and institutional factors on development of entrepreneurial intention: Toward a socio-cognitive model of entrepreneurial career. *Journal of International Entrepreneurship*, 13(4), 452–476.
- Flash Eurobarometer (2012). *Entrepreneurship in the EU and beyond -report*. Eurobarometer 354, European Commission, Brussels.
- GEM (2016) *Global Entrepreneurship Monitor -tutkimuksen Suomessa kerätty data-aineisto*. Yrittäjyyden oppiaine, Turun kauppakorkeakoulu, Turun yliopisto.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis*. Pearson new international edition. Essex: Pearson Education Limited.
- Hamari, J., Sjöklint, M., & Ukkonen, A. (2016). The sharing economy: Why people participate in collaborative consumption. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(9), 2047–2059.
- Heinonen, J., Kovalainen, A., Paasio, K., Pukkinen, T., Österberg, J. (2006). *Palkkатыöstä yrittäjäksi*. Työ- ja elinkeinoministeriö, Työpolitiinen tutkimus 297, Helsinki.
- Heinonen, J., & Poikkijoki, S.-A. (2006). An entrepreneurial-directed approach to entrepreneurship education: mission impossible?, *Journal of Management Development*, 25(1), 80–94.

- Hytti, U., & O’Gorman, C. (2004). What is “enterprise education”? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries, *Education + Training*, 46(1), 11–23.
- Jack, S. L., Drakopoulou Dodd, & Anderson, A. R. (2004) Social Structures and Entrepreneurial Networks: The Strength of Strong Ties. *International Journal of Entrepreneurship and Innovation*, May 2004, 107-120.
- S.Janssens, M., Sels, L., & Van den Brande, I. (2003). Multiple types of psychological contracts: A six-cluster solution. *Human Relations*, 56(11), 1349–1378.
- Joensuu-Salo, S. (2020). *Entrepreneurial intention, behavior and entrepreneurship education: A longitudinal approach*. Acta Wasaensia 450, Vaasan yliopisto, Vaasa.
- Kalantaridis, C., & Bika, Z. (2006). Local embeddedness and rural entrepreneurship: case-study evidence from Cumbria, England. *Environment and Planning A*, 38 (8), 1561–1579.
- Kozlinska, I. (2016). *Evaluation of the outcomes of entrepreneurship education revisited evidence from Estonia and Latvia*. Annales Universitatis Turkuensis E 10, University of Turku, Turku.
- Krueger Jr, N. F., & Brazeal, D. V. (1994). Entrepreneurial potential and potential entrepreneurs. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 18(3), 91–104.
- Krueger Jr, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing*, 15(5-6), 411–432.
- Kuhmonen, T., Luoto, L., & Turunen J. (2014). *Nuorten tulevaisuuskuvat maaseudun kehittämistyön lähtökohtana*. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, TuTu -julkaisuja 2/2014, Turku.
- Lackéus, M. (2018). Classifying entrepreneurial education into five basic types through four questions grounded in definitions of entrepreneurship. *Proceedings of the 3E2018 Conference*, 16(18.5).
- Liñán, F., & Chen, Y. W. (2009). Development and cross-cultural application of a specific instrument to measure entrepreneurial intentions. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 33(3), 593–617.
- Lounsbury, J. W., Hutchens, T., & Loveland, J. M. (2005). An investigation of big five personality traits and career decidedness among early and middle adolescents. *Journal of Career Assessment*, 13(1), 25–39.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä (2014). *Mahdollisuuksien maaseutu. Maaseutupoliittinen kokonaisohjelma 2014–2020*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Alueiden kehittäminen, 9/2014, Helsinki.
- McWhirter, E. H. (1997). Perceived barriers to education and career: Ethnic and gender differences. *Journal of Vocational Behavior*, 50(1), 124–140.

- Moberg, K. (2013). An entrepreneurial self-efficacy scale with a neutral wording. In: *Conceptual richness and methodological diversity in entrepreneurship research*, A. Fayolle, P. Kyrö, T. Mets & U. Venesaar (toim.), 67–94.
- Moisio, J., Gissler, M., Haapakorva, P., & Myllyniemi, S. (2016). Lasten ja nuorten muuttoliike tilastoissa, Teoksessa: *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016* (toim. Kivijärvi, A & Peltola, M.). Nuorisotutkimusseuran julkaisuja, nro 185, Helsinki.
- Mumford, T. V., Campion, M. A., & Morgeson, F. P. (2007). The leadership skills strataplex: Leadership skill requirements across organizational levels. *The Leadership Quarterly*, 18(2), 154–166.
- Myllyniemi, S. (2017). *Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016*. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja, nro 56, Helsinki.
- Nabi, G., Liñán, F., Fayolle, A., Krueger, N., & Walmsley, A. (2017). The impact of entrepreneurship education in higher education: A systematic review and research agenda. *Academy of Management Learning & Education*, 16(2), 277–299.
- Newman, A., Obschonka, M., Schwarz, S., Cohen, M., & Nielsen, I. (2019). Entrepreneurial self-efficacy: A systematic review of the literature on its theoretical foundations, measurement, antecedents, and outcomes, and an agenda for future research. *Journal of Vocational Behavior*, 110(2019), 403–419.
- Obschonka, M., Silbereisen, R. K., & Schmitt-Rodermund, E. (2010). Entrepreneurial intention as developmental outcome. *Journal of Vocational Behavior*, 77(1), 63–72.
- Obschonka, M., Silbereisen, R. K., Schmitt-Rodermund, E., & Stuetzer, M. (2011). Nascent entrepreneurship and the developing individual: Early entrepreneurial competence in adolescence and venture creation success during the career. *Journal of Vocational Behavior*, 79(1), 121–133.
- Opetushallinnon tilastopalvelu (2018) *Ammatillisen koulutuksen ja lukiokoulutuksen yhteishaku: aloituspaikat, syksy 2017*, Vipunen.fi -tietokanta, luettu 15.5.2018.
- OPM (2009). *Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat*. Opetusministeriön julkaisuja 2009:7, Helsinki
- Osipow, S. H. (1999). Assessing career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, 55(1), 147–154.
- Pato, M. L. & Teixeira, A. C. (2016). Twenty years of rural entrepreneurship: A bibliometric survey, *Sociologia Ruralis*, 56 (1), 3–28.
- Pekkarinen, E. & Myllyniemi, S. (toim.) (2017). *Opin polut ja pientareet – Nuorisobarometri 2017*. Painotalo Varteva, Helsinki.

- Pulkkinen, J., & Rautopuro, J. (2018). *Opin polut ja pientareet harvaan asutuilla alueilla: Nuorisobarometri 2017 lisäotos*. Valtion nuorisoneuvosto, OKM.
- Rantamäki-Lahtinen, L. (2015). Maaseudun yrittäjyys. Teoksessa *Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2015* (toim. Niemi, J. ja Ahlstedt J.; 2. korjattu painos). Luonnovarakeskus, Helsinki.
- Räty, H., Hytti, U., Kasanen, K., Komulainen, K., Siivonen, P. & Kozlinska, I. (2019). Perceived employability and ability self among Finnish university students. *European Journal of Psychology of Education* <https://doi.org/10.1007/s10212-019-00451-7>
- Saikkonen, P. (2019). Palkkatyön, sosiaaliturvan ja yrittäjyyden yhteensovittamisen nykytila. Teoksessa *Sosiaaliturva työn murroksessa – palkkatyö, yrittäjyys ja toimeentulon riskit* (Toim Kananen J.). Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:22. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161479/VNTEAS_2019_22_Sosiaaliturva_tyon_murroksessa.pdf (luettu 11.8.2020)
- Schmitt-Rodermund, E. (2004). Pathways to successful entrepreneurship: Parenting, personality, early entrepreneurial competence, and interests. *Journal of Vocational Behavior*, 65(3), 498–518.
- Shinnar, R., Pruett, M., & Toney, B. (2009). Entrepreneurship education: Attitudes across campus. *Journal of Education for Business*, 84(3), 151–159.
- Sireni, M.t, Halonen, M., Hannonen, O., Hirvonen, T., Jolkkonen, A., Kahila, P., Kattilakoski, M., Kuhmonen, H-M., Kurvinen, A., Lemponen, V., Rautainen, S., Saukkonen, P., & Åström, C. (2017). *Maaseutukatsaus 2017*. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 7/2017. Helsinki.
- Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P., & Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, 15(3), 194–200.
- Souitaris, V., Zerbinati, S., & Al-Laham, A. (2007). Do entrepreneurship programmes raise entrepreneurial intention of science and engineering students? The effect of learning, inspiration and resources. *Journal of Business Venturing*, 22(4), 566–591.
- Stenholm, P., & Hytti, U. (2014). In search of legitimacy under institutional pressures: A case study of producer and entrepreneur farmer identities. *Journal of Rural Studies*, 35(2014), 133–142.
- Suomalainen, S., Stenholm, P., Kovalainen, A., Heinonen, J., & Pukkinen, T. (2016). *Global Entrepreneurship Monitor–Finnish 2015 report*. Turku: Turku School of Economics, University of Turku, TSE entre, Series A research reports.

- Sverke, M., Hellgren, J., & Näswall, K. (2002). No security: A meta-analysis and review of job insecurity and its consequences. *Journal of Occupational Health Psychology*, 7(3), 242–264.
- Tang, J., Kacmar, K. M. M., & Busenitz, L. (2012). Entrepreneurial alertness in the pursuit of new opportunities. *Journal of Business Venturing*, 27(1), 77–94.
- TEM (2012). *Yrittäjyyskatsaus 2012*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys 46/2012, Helsinki.
- Tilastokeskus (2017) *Kuntakatsaus 2017 – Suomi-tietoa alueittain*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Tilastokeskus (2018a) *Kunnat maaseudun kolmijaon mukaan*. Maaseutuindikaattorit-verkkopalvelu, luettu 21.8.2018.
- Tilastokeskus (2018b) *Muuttoliike: taulukko 11a3*, StatFin-tilastotietokanta, luettu 14.5.2018
- Tilastokeskus (2019a) *Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset: taulukko 125j*, StatFin-tilastotietokanta, luettu 29.4.2019.
- Tilastokeskus (2019b) *Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot: taulukko 12dc*, StatFin-tilastotietokanta, luettu 29.4.2019.
- Tilastokeskus (2019c) *Koulutukseen hakeutuminen: taulukko 11fy*, StatFin-tilastotietokanta, luettu 4.5.2019.
- UKKO.fi (2020). *Kevytyrittäjyys – kevyempi tie yrittäjyyteen!*, Luettu, 28.4.2020. <https://www.ukko.fi/kevytyrittajyys>
- Valtiovarainministeriö (2018) *Peruspalvelujen tila 2018. Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta*. Valtiovarainministeriön julkaisuja – 13/2018, Helsinki.
- Wilson, F., Kickul, J., & Marlino, D. (2007). Gender, entrepreneurial self-efficacy, and entrepreneurial career intentions: Implications for entrepreneurship education. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 31(3), 387–406.
- Wittekind, A., Raeder, S., & Grote, G. (2010). A longitudinal study of determinants of perceived employability. *Journal of Organizational Behavior*, 31(4), 566–586.
- Yuan, F., & Woodman, R. W. (2010). Innovative behavior in the workplace: The role of performance and image outcome expectations. *Academy of Management Journal*, 53(2), 323–342.
- Yao, X., Farmer, S., & Kung-McIntyre, K. (2007). Who is the entrepreneur? Prototypical views of the entrepreneurial role across three cultures (interactive paper), *Frontiers of Entrepreneurship Research*, 27(5), Article 16.
- Yrittäjät (2020). *Osuuskunta*, Luettu 28.4.2020. <https://www.yrittajat.fi/yrittajan-abc/perustietoa-yrittajyydesta/yritysmuodot-ja-vastuut/osuuskunta-318169#>

Zhao, H., Seibert, S. E., & Hills, G. E. (2005). The mediating role of self-efficacy in the development of entrepreneurial intentions. *Journal of Applied Psychology, 90*(6), 1265–1272.

LIITTEET

Liite 1. Case-alueiden valinta ja kuvaus kansallisessa (tilasto)kontekstissa

Tutkimuksen case-alueet valittiin useiden eri kriteerien perusteella: kuntatyyppi, koulutuksen saavutettavuus, maantieteellinen jakautuminen, kuntakoko, yrittäjäyysaktiivisuus ja tutkimusekonomia. Lähtökohtana oli, että mukaan otetaan kuntia kaikista kolmesta Tilastokeskuksen alueluokituksen mukaisesta maaseutukuntatyyppistä: harvaan asuttu maaseutu, ydinmaaseutu ja kaupunkien läheinen maaseutu. Seuraavaksi kunnat jaoteltiin toisen asteen koulutuksen saavutettavuuden perusteella heikomman ja paremman saavutettavuuden kuntiin. Saavutettavuusjaottelun kriteerinä käytettiin alle 10 kilometrin etäisyydellä oppilaitoksesta asuvien 16-vuotiaiden osuutta kunnan ikäluokasta. Samalla päätettiin, että kaikilta kolmelta maaseutukuntatyyppiltä valitaan mukaan sekä paremman että heikomman saavutettavuuden kuntia. Kolmas valintaperuste oli kuntien maantieteellinen edustavuus. Tässä pohjaksi otettiin Manner-Suomen aluehallintovirastojen (AVI) mukainen jaottelu niin, että case-kuntien haluttiin sijoittuvan vähintään puoleen alueista. Tässä kohdin ajatuksena oli myös, että case-kuntien valintaa ei välttämättä tehdä ilmeisimmän jaottelun mukaan, jossa parhaimman saavutettavuuden case-alueet löytyisivät läntisestä ja eteläisestä Suomesta ja heikoimman saavutettavuuden alueet maan pohjoisista ja itäisistä osista.

Neljäs valintojen ohjaaja oli kuntakoko, millä haluttiin varmistaa kohtuullinen vastaajamäärä tutkimuksessa toteutettavaan kyselyyn. Tässä kohdin kriteerit täytäväksi kunniksi määriteltiin ne, joissa on Tilastokeskuksen tilastojen mukaan vähintään sata oppilasta peruskoulun 9. luokalla ja toisella asteella yhteensä. Viides valintaperuste oli kuntakohtainen yrittäjäyysaktiivisuus. Tässä hyödynnettiin Tilastokeskuksen neliluokkaista jaottelua yrittäjien osuudesta työllisestä työvoimasta. Valintalogiikkana oli, että kaikki kunnat eivät ole samasta kategoriasta vaan saadaan alueellista hajontaa. Kuudes valintakriteeri oli tutkimusekonomia, mikä näkyi siinä, että case-alueiden lopullinen määrä rajattiin kuuteen. Tällöin jokaiselta maaseututyypiltä päädyttiin valitsemaan kaksi kuntaa, joista yhdessä koulutuksen saavutettavuus oli selvästi parempi kuin toisessa. Näiden kriteerien perusteella tutkimuksen case-kunniksi valikoituivat Kangasniemi (Etelä-Savon maakunta), Kemijärvi (Lapin mk), Nakkila (Satakunnan mk), Nurmes (Pohjois-Karjalan mk), Pälkäne (Pirkanmaan mk), ja Pöytyä (Varsinais-Suomen mk). Seuraavaksi case-kunnat kuvaillaan tarkemmin edellä mainittujen kriteerien osalta ja syvennetään

tarkastelua ottamalla mukaan myös kuntien muuttoliike, peruskoulun jälkeinen sijoittuminen sekä koulutuksen aloituspaikat. Kuntien esittelyn yhteydessä luodaan valtakunnallinen yleiskatsaus, mikä auttaa osaltaan hahmottamaan case-kuntien asemoitumista kansalliseen toimintaympäristöön.

Kuntatyypeittäin tarkasteltuna Suomen 311 kunnasta 55 on kaupunkeja ja 256 erityyppisiä maaseutukuntia (Tilastokeskus 2018a). Maaseudun suurimman ryhmän muodostavat ydinmaaseudun kunnat, joita on lähes puolet (122) kunnista. Toiseksi yleisimpiä ovat harvaan asutulle maaseudulle sijoittuvat kunnat (79). Lukumääräisesti pienin ryhmä koostuu kaupunkien läheiselle maaseudulle sijoittuvista kunnista, joita on saman verran (55) kuin kaupunkejakin. Erityyppiset maaseutualueet sijoittuvat laajasti eri puolille maata. Ydinmaaseudun ja kaupunkien läheisen maaseudun kuntia löytyy kaikilta Manner-Suomen aluehallintovirastoalueilta ja harvaanasutun maaseudun kuntiakin muualta paitsi Etelä-Suomen AVI-alueelta. Tutkimuksen case-alueista Kangasniemi (Itä-Suomen AVI) ja Kemijärvi (Pohjois-Suomen AVI) ovat tyypiltään harvaan asutun maaseudun kuntia (ks. Kuviot 2). Ydinmaaseudun kuntia edustavat Nurmes (Itä-Suomen AVI) ja Pöytyä (Lounais-Suomen AVI). Kaupunkien läheiselle maaseudulle tutkimuksen case-kunnista sijoittuvat Pälkäne (Länsi- ja Sisä-Suomen AVI) sekä Nakkila (Lounais-Suomen AVI).

Koulutuksen saavutettavuus vaihtelee kunnittain (Tilastokeskus 2019a). Kaikissa Suomen kunnissa on omat peruskoulunsa. Tyypillisimpiä ovat yhden peruskoulun kunnat, joita on noin viidennes (20%) kaikista kunnista. Lukioden maantieteellinen verkosto on selvästi ammatillisia oppilaitoksia tiheämpi. Noin kolmessa neljästä (73%) kunnasta on oma lukionsa. Yleisimpiä ovat yhden lukion kunnat (60%). Kuntatyypeittäin tarkasteltuna lukiopeitto on käytännössä täydellinen kaupunkien osalta, kun taas kaikilla kolmella maaseututyypillä noin kahdessa kolmesta kunnasta löytyy oma lukionsa. Ammattioppilaitos löytyy noin viidesosasta kuntia (22%). Kaupunkikunnista noin kahdessa kolmasosassa (66%) on tarjolla ammatillista koulutusta. Maaseutukunnista ammattioppilaitoksia on useimmin ydinmaaseudulla (21%) ja vain yksittäistapauksissa kaupunkien läheisellä (6%) tai harvaan asutulla (4%) maaseudulla.

Toisen asteen oppilaitoksen puuttuminen kunnasta ei tarkoita automaattisesti sitä, että nuorten koulumatkat olisivat huomattavan pitkiä, sillä koulutusta voi olla tarjolla lähikunnissa. Tätä voidaan havainnollistaa nuorten asuinpaikan ja lähimmän koulutuksen opetuspaikan välisillä etäisyyksillä. Lukioden osalta käytössä on 10 kilometrin ja ammatillisten oppilaitosten osalta 10 ja 30 kilometrin etäisyydet (ks. Valtiovarainministeriö 2018). Tarkastelu vahvistaa kuvaa siitä, että

maantieteelliset etäisyydet suosivat lukio-opiskelua. Lukiokoulutuksen saavutettavuus on erinomainen²³ (19%) tai hyvä (34%) noin puolessa Suomen kunnista. Saavutettavuus on tyydyttävä joka viidennessä kunnassa (22%), kun taas noin joka neljännessä (25%) kunnassa saavutettavuus on enintään välttävä. Vastaavan 10 kilometrin etäisyyskriteerin mukaan toisen asteen ammatillisen koulutuksen saavutettavuus on polarisoitunut. Erinomaisen (15%) tai hyvän (24%) saavutettavuuden kuntia on yhteensä saman verran kuin heikon (39%) saavutettavuuden kuntiakin. Ammattikoulujen maantieteellinen peitto on verrattavissa lukioiden saavutettavuuteen vasta, kun opiskelumatkan pituus-kriteeriä kasvatetaan tuntuvasti. Noin neljässä kunnassa viidestä (78%) enemmistöllä nuorista asuinpaikan etäisyys lähimpään oppilaitokseen on alle 30 kilometriä.

Koulutuksen saavutettavuudessa on merkittäviä alueellisia eroja. Kun käytetään 10 kilometrin etäisyyskriteeriä, niin reilussa kolmasosassa (36%) Suomen kunnista etäisyydet sekä lukioon että ammattioppilaitokseen ovat vähintäänkin hyvät. Vastaavasti vajaassa neljäsosassa (23%) kunnista toisen asteen koulutuksen saavutettavuus on kokonaisuudessaan enintään välttävä. Kaikki pitkien etäisyyksien kunnat sijaitsevat maaseudulla ja niitä löytyy kaikilta kolmelta maaseututyypiltä. Yksittäisiä pitkien opiskelumatkojen kuntia on eri puolilla Suomea. Laajoja, monien naapuruskuntien yli ulottuvia pitkien etäisyyksien vyöhykkeitä voidaan tunnistaa kolme (kriteerinä enintään 10km lukioetäisyys ja enintään 30km ammattioppilaitoksetäisyys²⁴): Itä-Lapin seutukunta, Kehys-Kainuun seutukunta sekä viisitoista peräkkäistä kuntaa käsittävä Pohjois-Pohjanmaan, Keski-Suomen, Pohjois- ja Etelä-Savon sekä Päijät-Hämeen maakuntien rajoja pitkin polveileva nauhamainen alue. Tutkimuksen case-alueista Kangasniemi sijoittuu edellä mainitulle keskisen Suomen harvaan asutulle maaseudulle levittäytyvälle vyöhykkeelle. Pälkäne ja Pöytyä ovat esimerkkejä kaupunkien läheiselle maaseudulle ja ydinmaaseudulle sijoittuvista verraten pitkien opiskelumatkojen kunnista. Näissä kunnissa on kaikissa oma lukionsa, mutta ei ammattioppilaitosta. Lappi ja Itä-Suomi liitetään keskusteluissa helposti koulutuksen heikkoon saavutettavuuteen. Tällaisten stereotyyppisten mielikuvien rikkomiseksi tutkimukseen valittiin mukaan näiltä alueilta kaksi kuntaa, jotka edustavat hyvää toisen asteen koulutuksen saavutettavuutta, Kemijärvi harvaan asutulla ja Nurmes ydinmaaseudulla (ks. alla oleva kartta).

²³ Maantieteellistä saavutettavuutta kuvataan valitun kilometrimäärän enimmäisetäisyydellä lähimmästä oppilaitoksesta asuvien 16-vuotiaiden osuudella ikäluokasta vuonna 2017. Etäisyyskriteerit: lukio 10km, erinomainen saavutettavuus (90-100% nuorista asuu enintään 10km etäisyydellä oppilaitoksesta), hyvä saavutettavuus (70-89%), tyydyttävä saavutettavuus (30-69%), välttävä saavutettavuus (0,6-29%), heikko saavutettavuus (0%); ammattioppilaitos 10km ja 30km, erinomainen saavutettavuus (90-100% nuorista asuu enintään 10km/30km etäisyydellä oppilaitoksesta), hyvä saavutettavuus (70-89%), tyydyttävä saavutettavuus (50-69%), välttävä saavutettavuus (1,5-49%), heikko saavutettavuus (0%).

²⁴ Jos etäisyyskriteerinä käytettäisiin enintään 10 kilometrin matkaa sekä lähimpään lukioon että toisen asteen ammatilliseen oppilaitokseen, niin pitkien etäisyyksien vyöhykkeitä olisi enemmän. Nyt esitetty tarkastelu (enintään 10km lukio, enintään 30km ammatillinen oppilaitos.) tuo esille alueet, joissa saavutettavuus on kaikkein heikointa.

Kaupunkien läheiseltä maaseudulta verraten lyhyiden opiskeluetäisyyksien kunnaksi valikoitui Nakkila. Kaikissa kolmessa hyvän saavutettavuuden case-kunnassa sijaitsee lukioden lisäksi myös ammattioppilaitos.

Toisen asteen koulutuksen saatavuutta tarkastellaan kunnittain yhteishaun aloituspaikoilla suhteessa 16-vuotiaiden määrään. Tällaisella tilastoinnilla ei päästä kiinni opiskelupaikkojen sisältöön ja laatuun, mutta luvut kertovat osaltaan siitä kilpailutilanteesta, jossa nuoret ovat suunnitellessaan opintojensa jatkamista peruskoulun jälkeen. Syksyn 2017 yhteishakutietojen (Opetushallinnon tilastopalvelu 2018) perusteella toisen asteen koulutuspaikkoja on koko maan tasolla keskimäärin yksi (1,1) jokaista 16-vuotiaista kohden. Kuntatyyppien osalta kaupungeissa on tarjolla eniten aloituspaikkoja, keskimäärin 1,6 ja seuraavina tulevat ydinmaaseutu (1,2), harvaan asuttu maaseutu (1,1) ja kaupunkien läheinen maaseutu (0,59). Käytännössä koulutustarjonnan määrä vaihtelee kunnittain nolosta viiteen paikkaan jokaista kunnassa asuvaa 16-vuotiaista kohden. Koulutustarjonnan ja kysyntäpotentiaalin määrällisen vastaavuuden havainnollistamiseksi kunnat ryhmitellään kolmeen kategoriaan. Noin kolmannes (37%) Suomen kunnista on potentiaalisessa ylikysyntätilanteessa, missä toisen asteen koulutuspaikkoja on tarjolla enintään kolmelle nuorelle neljästä (suurimmassa osassa näistä kunnista nuorille ei ole lainkaan toisen asteen aloituspaikkoja). Noin joka kolmannessa (31%) kunnassa tarjonta ja kysyntäpotentiaali ovat kohtalaisessa tasapainossa sillä perusteella, että oppilaitospaikkojen määrä vaihtelee välillä 0,75–1,5 jokaista nuorta kohden. Lopuissa kolmasosassa (32%) kunnista koulutuspaikoista on ylitarjontaa jonkin verran (1,6–2,0 paikkaa) tai selvästi (enemmän kuin 2,0 paikkaa nuorta kohden). Lukiopaikkoja on tarjolla valtakunnallisesti keskimäärin noin puolet enemmän kuin ammattioppilaitospaikkoja (0,67 vs. 0,46). Kaupungit ovat ainoa kuntatyyppi, jossa ammattioppilaitospaikkoja on keskimäärin enemmän kuin lukiopaikkoja. Case-kunnista Pälkäneellä (0,48) ja Pöytyällä (0,79) toisen asteen koulutuspaikkojen tarjonta on vähäisintä, Nakkilassa (1,3) ja Kangasniemellä (1,5) kohtalaista ja Nurmeksessa (1,87) sekä Kemijärvellä (2,03) runsainta.

Oppilasmäärillä mitatut kuntakoot vaihtelevat alle 50 oppilaan pienistä kunnista yli 10.000 oppilaan suuriin kuntiin, kun tarkastellaan 9. luokkia, lukioita ja ammattioppilaitoksia kokonaisuutena (Tilastokeskus 2019b). Vähintään 100 oppilaan kuntia (case-kuntien valintakriteeri) oli vuonna 2016 kaksi kolmesta kaikista Suomen kunnista. Mediaanikunnassa on noin 240 opiskelijaa tarkastelun kohteena olevilla kouluasteilla. Opiskelijamäärät suhteutuvat väestötiheyteen, joten eri maaseututyypeistä määrät ovat pienimpiä harvaanasutulla maaseudulla ja suurimpia kaupunkien läheisellä maaseudulla. Case-kunnista Kangasniemen opiskelijamäärä on pienin (runsas 100) ja Nurmeksien suurin (runsas 500). Case-kunnissa on 9. luokkalaisia yhteensä noin 450, lukiolaisia noin 550 ja ammatillisessa koulutuksessa olevia noin 850.

Yrittäjyysaktiivisuudessa on merkittäviä kuntakohtaisia eroja. Yrittäjien osuus työllisestä työvoimasta vaihtelee kunnittain noin kuudesta prosentista noin 30 prosenttiin (Tilastokeskus 2017). Noin puolessa kunnista työllisten yrittäjyysaktiivisuus asettuu välille 6–16% ja toisessa puolessa välille 16–30%. Yrittäjyysaktiivisuus on sidoksissa kuntatyyppiin. Yrittäjyysaktiivisuus on matalinta kaupungeissa, joista lähes kaikissa yrittäjien määrä on neliportaisen asteikon alhaisin (6–12% työllisistä). Maaseutukunnissa yrittäjyysaktiivisuus kasvaa sitä mukaa kun etäisyydet kaupunkikeskuksiin pidentyvät. Kaupunkien läheisellä maaseudulla kolmessa neljästä kunnasta yrittäjyysaktiivisuus on neliportaisen asteikon kahdella matalimmalla tasolla (enintään 16% työllisistä). Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla seitsemän kuntaa kymmenestä sijoittuu yrittäjyysaktiivisuudeltaan kahteen korkeimpaan luokkaan (vähintään 16% työllisistä). Harvaan asutulla maaseudulla lähes puolessa kunnista yrittäjien osuus työllisistä on tarkasteluasteikon korkeimmalla tasolla (20–30% työllisistä). Koulutuksen saavutettavuus on kuntatyyppiin lisäksi²⁵ yhteydessä yrittäjyysaktiivisuuteen. Mitä lähempänä toisen asteen koulutuspaikat (lukio tai ammattioppilaitos) ovat kunnan nuoria, sitä matalampi on yrittäjyysaktiivisuus, ja toisin päin. Korkean kuntakohtaisen yrittäjyysaktiivisuuden leimaaminen pakkoyrittäjyyspohjaiseksi olisi tässä kohdin tarpeettoman voimakas tulkinta, mutta tilastot piirtävät kuitenkin kuvaa yrittäjyydestä todennäköisempänä urapolkuna etäisyyksien kasvaessa kaupunkikeskuksiin ja opiskelupaikkoihin. Tutkimuksen case-alueet edustavat yrittäjyysaktiivisuudeltaan erityyppisiä kuntia. Yrittäjien osuus työllisistä on matala (6–12%) Kemijärvellä, melko matala (12–16%) Nakkilassa ja Nurmeksella, melko korkea (16–20%) Pöytyällä ja korkea (20–30%) Kangasniemellä ja Pälkäneellä.

Koulutuksen kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta saadaan hieman lisää tietoa tarkastelemalla peruskoulun 9. luokan päättäneiden välitöntä sijoittumista jatko-opintoihin. Kuntakohtaisen tilastoinnin mukaan keskimäärin 2,5% peruskoulun päättäneistä nuorista ei sijoittunut mihinkään jatko-opintoihin vuosina 2015-17²⁶, kun jatko-opinnoiksi lasketaan lukion ja ammattioppilaitoksen lisäksi peruskoulun lisäopetus (10. luokka) sekä valmentava ja valmistava koulutus (Tilastokeskus 2019c). Opintojaan jatkamattomien nuorten osuus peruskoulun päättäneistä vaihtelee käytännössä kunnittain nolasta (kaikki sijoittuvat jatko-opintoihin) vajaaseen 20%:iin (18%). Erityyppisistä kunnista harvaan asutulla maaseudulla (3%) opintopolulla jatkaminen viivästyy tai keskeytyy hieman useammin kuin ydinmaaseudulla (2,4%), kaupunkien läheisellä maaseudulla (2%) ja kaupungeissa (2%). Lisäksi harvaan asutulla maaseudulla kuntien väliset erot nuorten opintojen jatkamisessa ovat kaikkein suurimmat, kun taas kaupunkikuntien kesken erot ovat vähäisiä. Tutkimuksen case-kunnista opintojaan jatkamattomien nuorten osuus on

²⁵ Molemmat muuttujat ovat tilastollisesti merkitseviä samassa regressiomallissa, kun selitettävänä muutujana on kuntakohtainen yrittäjyysaktiivisuus.

²⁶ Tarkasteluun valittiin kolmen vuoden keskiarvo, minkä avulla tasoitetaan kuntakohtaisten prosenttiosuuksien huomattaviakin vaihteluita yksittäisten tilastovuosien välillä.

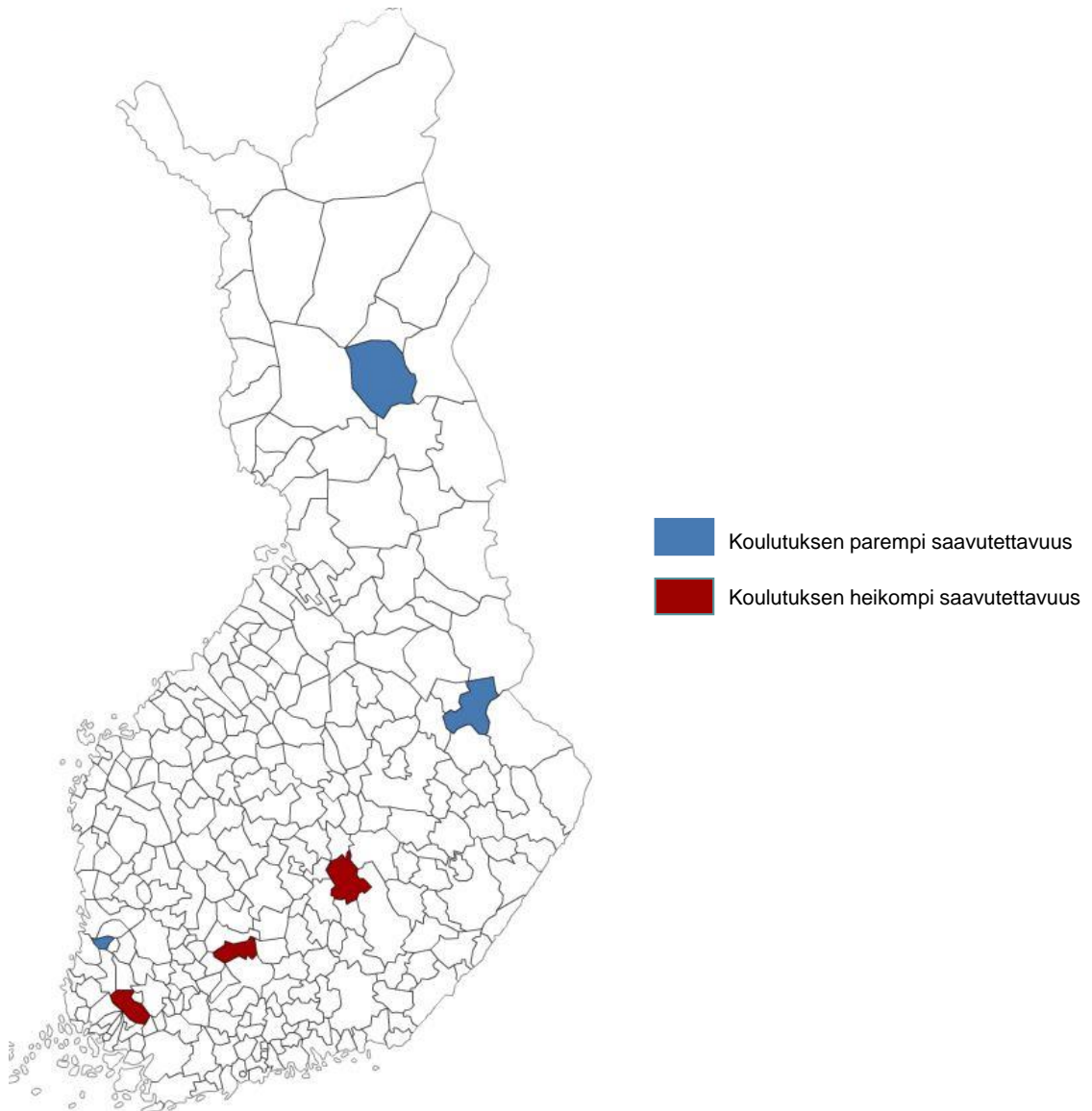
alle kaksi prosenttia Nakkilassa (1,0%), Pöytyällä (1,0%) ja Kangasniemellä (1,5%) ja yli kaksi prosenttia Pälkäneellä (2,0%), Nurmeksessa (2,6%) ja Kemi-järvellä (3,6%).

Epäsuorana indikaattorina koulutuksen kysynnän ja tarjonnan tasapainosta tarkastellaan seuraavaksi nuorten muuttoliikettä kuntien välillä. Vuosien 2015–17 kuntakeskiarvojen perusteella yhdeksän kuntaa kymmenestä (89%) on 15–19 -vuotiaiden ikäryhmässä nettomuuttotappiollisia, kun kaikissa ikäryhmissä nettotappiokuntia on neljä viidestä (81%) (Tilastokeskus 2019). Tämä kertoo ensinnäkin sen, että muuttoliike suuntautuu harvoin kuntiin jopa siinä määrin, että osassa kaupungeistakin lähtömuutto on tulomuuttoa suurempaa. Toiseksi tämä antaa viitteitä siitä, että nuoret muuttavat koulutuksen perässä pois kotikunnastaan. Muutto-tilastojen tarkempi tarkastelu vahvistaa tätä kuvaa. Koko maan tasolla nettomuuton keskiarvo on lähellä nollaa (-0,6%), kun 15–19 -vuotiaiden nuorten osalta se on selvästi negatiivinen (-6%). Negatiiviset nettomuuttoluvut ovat vielä tätäkin suurempia 20–24 -vuotiaiden nuorten keskuudessa, mikä indikoi toisen asteen koulutuksen jälkeisen opiskelutus- ja työperäisen muuton voimistumista. Nuoret, 15–19 -vuotiaat, naiset (-9%) muuttavat pois kotikunnistaan kaksi kertaa useammin kuin nuoret miehet (-4%), mikä viestii siitä, että tytöt eivät löydä mieleisiään koulutusaloja tai ovat poikia halukkaampia hakeutumaan uudelle paikkakunnalle jatkaakseen opiskelujaan tai siirtyäkseen työelämään. Sukupuolten väliset erot ta-soittuvat 20–24 -vuotiaiden ikäryhmässä ja itse asiassa nuorten miesten nettomuuttoliike (-9%) on jopa hieman nuoria naisia (-8%) voimakkaampaa. Tämä viittaa siihen, että koulutuksen tarjonta ja kysyntä eivät kohtaa miesten ja naisten osalta samalla tavoin nimenomaan toisella asteella.

Kuntatyypeistä nettomuutto on keskimäärin negatiivista kaikilla maaseutualueilla. Eniten miinuksella on harvaan asuttu maaseutu (-9%) ja seuraavina tulevat kaupunkien läheinen maaseutu (-8%) sekä ydinmaaseutu (-7%). Nuorten, 15–19 -vuotiaiden, naisten muuttoaktiivisuus on nuoria miehiä selvästi vilkkaampaa kaikilla maaseutualueilla ja ero on suurimmillaan harvaan asutulla maaseudulla (-12% vs. -6%). Nuorten miesten muutto suuntautuu suhteellisen laajasti erilaisiin kaupunkeihin, kun taas nuorten naisten muutto kohdistuu suppeampaan joukkoon kaupunkikeskuksia. Tämä voi indikoida nuoria naisia kiinnostavan koulutustarjonnan laadun tai määrän keskittymistä verraten harvoin kaupunkeihin. Nuorten miesten ja naisten nettomuutto on yhteydessä koulutuksen saavutettavuuteen ja saatavuuteen. Lähtömuutto vähenee kunnissa, joissa toisen asteen oppilaitokset sijaitsevat lähellä nuoria ja joissa on runsaasti aloituspaikkoja erityisesti ammattioppilaitoksissa. Tämä vahvistaa edelleen kuvaa siitä, että nuorten muutto on nimenomaan koulutusperäistä (eikä esimerkiksi vanhempien työhön liittyvää).

Tutkimuksen case-kunnista koko väestön tasolla Kangasniemelle muuttaa enemmän asukkaita kuin sieltä lähtee, kun taas muissa kunnissa nettomuutto on hieman negatiivinen ja enintään koko maan keskitasoa. Nuorten ikäryhmässä (15–

19 -vuotiaat) muuttotappio on Kangasniemellä (-10%) pienempi ja Kemijärvellä (-9%) suurempi kuin harvaan asutuilla alueilla keskimäärin. Nurmeksessa (-3%) muuttoaktiivisuus on vähäisempi ja Pöytyällä (-8%) vilkkaampi kuin ydinmaaseudulla yleensä. Nakkilassa (-5%) puolestaan negatiivinen nettomuutto on alhaisempi ja Pälkäneellä (-10%) korkeampi kuin kaupunkien läheisellä maaseudulla keskimääräisesti.

Liitekuvio 1 Tutkimuksen case-kunnat ja 2. asteen koulutuksen saavutettavuus

Liite 2. Nuorten kyselyaineiston kyselylomake

1. Ajattele unelmiesi työuraa. Millainen haluat sen olevan?

Haluan työskennellä elämäni aikana...

- useissa eri työpaikoissa
- useissa eri tehtävissä
- useissa eri ammateissa
- useilla eri aloilla (esim. maatalous, kauppa, rakentaminen, terveystyö)
- useilla eri paikkakunnilla
- välillä palkkatöissä ja välillä yrittäjänä
- tilapäisissä keikkatöissä
- jatkuvasti uusien ihmisten kanssa
- itsenäisesti ja olla vastuussa omasta urastani

2. Mieti unelmiesi työtä. Mitä mieltä olet seuraavista unelmiesi työhön liittyvistä väittämistä?

Työssäni...

- etsisin uusia tuotteita, palveluja ja teknologioita.
- esittelisin ja ehdottaisin uusia ideoita.
- olisin innovatiivinen.
- kokeilisin uusia ratkaisuja ongelmiini.

3. Jos voisit valita erilaisten työpaikkojen välillä, olisitko mieluiten...

- palkansaaja
- yrittäjä
- pidän molemmista vaihtoehdoista yhtä paljon
- en osaa vielä sanoa

4. Kuvittele itsesi yrittäjänä, vaikka se tuntuisi vaikealtakin. Alla on esitetty erilaisia vaihtoehtoja. Valitse kunkin kohdalla se, joka kuvaa sinua parhaiten.

Yrittäjyys olisi... (valitse yksi vaihtoehto)

- kokopäiväistä (tärkein tulonlähde)
- osa-aikaista (lisätulojen lähde)

Olisin yrittäjänä... (valitse yksi vaihtoehto)

- suurimman osan työurasta
- tilapäisesti

Ryhtyisin yrittäjäksi... (valitse yksi vaihtoehto)

- yksin
- yhdessä jonkun kanssa

Ryhtyisin yrittäjäksi... (valitse yksi vaihtoehto)

- jos minulla olisi siihen houkutteleva tilaisuus
- jos minulla ei olisi muuta keinoa saada töitä
- jos minun olisi pakko jatkaa perheeni yritystoimintaa

Olisin yrittäjänä kaikkein innostunein... (valitse yksi vaihtoehto)

- yrityksen kasvattamisesta
- asiakkaiden palvelemisesta
- tuotteista tai palveluista
- kilpailusta toisten yrittäjien kanssa
- uusien asioiden luomisesta
- maailman paremmaksi tekemisestä

Miten aloittaisit yrittäjänä? (valitse yksi vaihtoehto)

- Jatkaisin jonkun valmiin yrityksen toimintaa (sukupolven- tai omistajanvaihdos).
- Perustaisin uuden yrityksen (yksin tai yhdessä muiden kanssa).
- Menisin mukaan omistajaksi jo toiminnassa olevaan yritykseen.

Mille alalle ryhtyisit yrittäjäksi? (millaisia tuotteita tai palveluita myisit) (valitse yksi vaihtoehto)

- Maatalous, kalastus, metsänhoito
- Joku muu, mikä?

5. Mitä mieltä olet seuraavista yrittäjyyteen liittyvistä väittämistä.

- Olen valmis tekemään mitä tahansa ollakseni yrittäjä.

- Ammatillinen tavoitteeni on tulla yrittäjäksi.
- Aion tehdä kaikkeni perustaakseni ja johtaakseni omaa yritystä.
- Olen päättänyt luoda yrityksen tulevaisuudessa.
- Olen harkinnut erittäin vakavasti yrityksen perustamista.
- Minulla on vakaa aikomus perustaa yritys jonain päivänä.

6. Kuvittele itsesi yrittäjäksi. Mikä olisi sinulle paras ikä ryhtyä yrittäjäksi?

- noin 15-vuotiaana
- noin 20-vuotiaana
- noin 25-vuotiaana
- noin 30-vuotiaana
- noin 35-vuotiaana
- noin 40-vuotiaana
- noin 45-vuotiaana
- noin 50-vuotiaana
- noin 55-vuotiaana
- noin 60-vuotiaana
- noin 65-vuotiaana

7. Mieti kaikkia tähänastisia kouluvuosiäsi. Ovatko seuraavat asiat kannustaneet sinua harkitsemaan yrittäjäksi ryhtymistä? Vastausvaihtoehdot: kannusti, ei kannustanut, ei kokemusta.

- Opettajan näkemykset yrittäjyydestä
- Vieraillevan yrittäjän näkemykset tai vierailu yrityksessä
- Yrittäjyyteen liittyvien tietojen, taitojen ja asenteiden kehittäminen
- Jonkin uuden luominen koulussa (esim. yrittäjyyteen liittyvä idea, suunnitelma tai esitys)
- Jonkin uuden luominen ihmisille luokkani ulkopuolella
- Osallistuminen johonkin ohjelmaan koulussa (esim. Yrityskylä alakoulu tai Yrityskylä yläkoulu)
- Uuden yrityksen perustaminen koulussa (esim. NY yritys)
- Jonkin koulussa aloitetun yrittäjyyteen liittyvän projektin jatkaminen koulun ulkopuolella

8. Mitä mieltä olet seuraavista työllistymiseen liittyvistä väittämistä?

- Olen varma, että löytäisin työtä, jos ryhtyisin etsimään.
- Jos minut joskus irtisanotaan töistä, löydän välittömästi samanarvoisen työn.
- Uskon saavani koulutustani vastaavaa työtä pian valmistumiseni jälkeen.

9. Mitä mieltä olet seuraavista työuraan liittyvistä väittämistä?

- Olen tehnyt päätöksen omasta työurastani.
- Tiedän millaisen työn haluaisin jonain päivänä.
- Tiedän millaista työtä haluan tehdä, kun valmistun koulusta.
- Minun on vaikea valita eri uravaihtoehtoista.

10. Mitä mieltä olet seuraavista yrittäjyyteen liittyvistä väittämistä?

- Yrittäjänä oleminen merkitsisi minulle enemmän etuja kuin haittoja.
- Ura yrittäjänä olisi houkutteleva.
- Jos minulla olisi tilaisuus ja resurssit, haluaisin ryhtyä yrittäjäksi
- Yrittäjänä olisin todella tyytyväinen.
- Kaikkein mieluiten haluaisin olla yrittäjä.

11. Pohdi tulevia opiskelusuunnitelmiasi sen jälkeen, kun valmistut nykyisestä koulustasi. Mitkä seuraavista asioista voivat estää opiskelusi jatkumisen?

- En pääse sisään haluamaani opiskelupaikkaan
- Haluan mennä heti töihin eikä opiskelusta ole hyötyä minulle
- Opiskelu ei kiinnosta minua
- Minua kiinnostavaa alaa ei voi opiskella tarpeeksi lähellä nykyistä asuinpaikkaani
- Minulla ei ole rahaa opiskella
- En ole tarpeeksi fiksu jatkaakseni opintoja
- Perheeni tai kaverini suhtautuvat negatiivisesti opiskelemiseen
- En sopeutuisi muiden joukkoon

- Perheeseeni liittyvät asiat eivät ole kunnossa
- Elämäni ei ole tällä hetkellä kunnossa, joten en voi jatkaa opiskelua

12. Minkä tasoisen koulutuksen odotat suorittavasi?

- Peruskoulun
- Lukion
- Keskiasteen ammatillisen tutkinnon
- Kaksoistutkinnon (lukio ja keskiasteen ammatillinen tutkinto)
- Erikoisammattitutkinnon lukion tai ammattikoulun jälkeen
- Ammattikorkeakoulututkinnon
- Yliopistotutkinnon (maisteri, kandidaatti, lisensiaatti)
- Tohtorin tutkinnon

13. Mitä mieltä olet seuraavista nykyiseen asuinpaikkakuntaasi liittyvistä väittämistä?

- Tämä asuinpaikkakunta on osa minua.
- Minun olisi erittäin vaikea lähteä tästä asuinpaikkakunnasta.
- Tämä on ihanteellinen asuinpaikkakunta minulle.
- En tunne kuuluvani tähän asuinpaikkakuntaan.

14. Missä kunnassa tai kaupungissa asuisit mieluiten?

15. Arvioi itseäsi suhteessa muihin luokkasi oppilaisiin seuraavissa asioissa. Mieti oletko heitä huonompi vai parempi.

- Ongelmien ratkaiseminen
- Rahan ja talouden hallinta
- Luovuus
- Ihmisten suostuttelu olemaan samaa mieltä kanssani
- Johtajana oleminen
- Päätösten tekeminen
- Odottamattomien muutosten sietäminen
- Epäonnistumisen sietäminen
- Verkostoituminen
- Suunnitelmallisuus
- Uuden tiedon etsiminen
- Yllättävien yhteyksien näkeminen asioiden välillä
- Hyvien mahdollisuuksien vaistoaminen

16. Mitä mieltä olet seuraavista yrittäjyyteen liittyvistä väittämistä?

- Yrityksen aloittaminen ja toiminnassa pitäminen olisi minulle helppoa.
- Kykenen aloittamaan elinkelpoisen yrityksen.
- Hallitsen uuden yrityksen luomisprosessin.
- Tunnen tarvittavat käytännön yksityiskohdat yrityksen perustamiseksi.
- Tiedän miten kehittää yritteliäs hanke.
- Jos koettaisin käynnistää yrityksen, minulla olisi suuri todennäköisyys onnistua.

17. Arvioi kuinka hyvin alla olevat lauseet kuvaavat sinua.

- Asetan usein jonkin tavoitteen, mutta päätän myöhemmin tavoitella jotain muuta.
- Olen ollut erittäin kiinnostunut tietyistä ideoista tai projekteista hetken aikaa mutta menettänyt kiinnostukseni myöhemmin.
- Minulla on vaikeuksia säilyttää keskittyminen projekteihin, joiden toteuttaminen kestää kauemmin kuin muutaman kuukauden.
- Uudet ideat ja projektit kääntävät joskus huomioni pois aiemmista ideoistani ja projekteistani.
- Suoritan loppuun sen minkä aloitan.
- Olen ahkera.
- Olen kova tekemään töitä.
- Vastoin käymiset eivät lannista minua.

18. Seuraavassa olemme kiinnostuneita luovasta toiminnasta vapaa-ajallasi. Mieti, kuinka usein olet tehnyt seuraavia asioita.

- Musiikin tekeminen (esim. uudet biisit)
- Kirjoittaminen (esim. tarinat, runot tai blogit)
- Maalaaminen (esim. kuvat)
- Tekniset rakennelmat (esim. metallirakennussarja, juottaminen ja johdotus)
- Korjaustyöt (esim. mopon korjaus, tekniset laitteet)
- Puutyöt (esim. veistäminen, sahaaminen ja viilaaminen)
- Uusien ruokien tekeminen (esim. uusien reseptien keksiminen tai kokeileminen)
- Käsityöt (esim. jonkin uuden ompelu tai kirjonta ja keramiikan valmistus)
- Puutarhanhoito (esim. uudenlaiset istutukset)
- Taikominen (esim. uusien taikatemppujen keksiminen)
- Kemiaaliset kokeet (esim. kemikaaleilla tai muilla aineilla)
- Uudet pelit (esim. uusien pelien keksiminen)
- Koristeleminen (esim. kukka-asetelmat ja pöytäkoristelu)
- Rakentaminen (esim. mökki tai maja)
- Valokuvaus tai videokuvaus (esim. tubettaminen)

19. Millaisia vastuullisia tehtäviä sinulla on ollut koulussa tai vapaa-ajalla?

Minulla on ollut tärkeitä tehtäviä...

- Luokallani (esim. luokan puheenjohtaja)
- Koulussani (esim. koulun lehti, radio tai kioski, oppilaskunta)
- Kerhossa (esim. rahastonhoitaja)
- Nuorisojärjestössä (esim. partio)
- Urheilujoukkueessa (esim. joukkueen kapteeni)
- Joku muu tärkeä tehtävä vapaa-ajallasi (esim. laulajana bändissä)?

20. Kuinka usein olet tehnyt seuraavia asioita vapaa-ajalla?

- Myyminen (esim. asioiden myyminen kavereille tai myyntityö)
- Miettiminen, millaiset asiat menisivät hyvin kaupaksi
- Vaihtokauppa (esim. tavaroiden vaihto kavereiden kanssa)
- Tuloja sosiaalisesta mediasta (esim. tubettaminen tai bloggaaminen)
- Tuloja netin kauppapaikoista (esim. AirBnB, Tori.fi, Huuto.net, eBay, Etsy, Facebookin ryhmät)

21. Oletko opiskellut yrittäjyyteen liittyviä asioita jossain vaiheessa koulunkäyntiäsi?

- Kyllä, pakollisena sisältönä
- Kyllä, vapaaehtoisena sisältönä
- En ole opiskellut

22. Haluaisitko opiskella yrittäjyyttä nykyistä vähemmän vai enemmän?

- Paljon vähemmän
- Hieman vähemmän
- Tämä määrä on sopiva
- Hieman enemmän
- Paljon enemmän

23. Onko joku tuntemasi henkilö nyt tai aikaisemmin ollut yrittäjä? Entä miltä mainitsemiesi henkilöiden yrittäjyys tuntuu sinusta? Vastausasteikko: negatiiviselta, neutraalilta, positiiviselta.

- Minä itse
- Äiti
- Isä
- Muut perheenjäsenet
- Kaveri
- Työkaveri
- Opettaja
- Joku muu, kuka?
- Ei kukaan

24. Jos isäsi tai äitisi on yrittäjä (nyt tai aiemmin), niin millä alalla hän tai he ovat toimineet?

- Maatalous, metsänhoito, kalastus

- Joku muu, mikä?

25. Jos päättäisit ryhtyä yrittäjäksi, hyväksyisivätkö seuraavat ihmiset lähelläsi päätöksesi?

- Läheinen perheesi
- Kaverisi
- Opettajasi

26. Mitä mieltä olet seuraavista koulunkäyntiin liittyvistä väittämistä.

- Koulutukseni auttaa minua kehittämään aloitteellisuuttani ja eräänlaista yrittäjyysasennetta.
- Koulutukseni auttaa minua ymmärtämään paremmin yrittäjien roolia yhteiskunnassa.
- Koulutukseni on saanut minut kiinnostumaan yrittäjäksi ryhtymisestä.
- Koulutukseni antaa minulle taitoja ja osaamista yrittäjyyteen.

27. Entä mitä mieltä olet seuraavista koulunkäyntiin liittyvistä väittämistä.

- Tiedän koulussani monia ihmisiä, jotka ovat menestyksekkäästi perustaneet oman yrityksen.
- Koulussani ihmisiä kannustetaan aktiivisesti tavoittelemaan omia ideoitaan.
- Koulussani tapaa paljon ihmisiä, joilla on hyviä ideoita uudeksi yritykseksi.
- Kouluni olosuhteet tukevat hyvin uuden yrityksen perustamista.
- Kouluni tarjoaa opiskelijoille tarvittavat tiedot uuden yrityksen perustamiseen.
- Luova ilmapiiri koulussani innostaa meitä kehittämään ideoita uusista yrityksistä.

28. Kuvittele, että olisit ryhtymässä yrittäjäksi. Olisitko kiinnostunut jatkamaan jonkin olemassa olevan yrityksen toimintaa (esim. sukupolvenvaihdos tai omistajanvaihdos)?

- En olisi kiinnostunut.
- Olisin kiinnostunut, mutta vain jos tuntisin yrityksen edelliset omistajat.
- Olisin kiinnostunut, mutta vain jos en tuntisi yrityksen edellisiä omistajia.
- Olisin kiinnostunut joka tapauksessa.

29. Tiedätkö mitä on ”kevytyrittäjyys”?

- En tiedä, eikä edes kiinnosta tietää.
- En tiedä, mutta kiinnostaisi tietää.
- Tiedän, mutta en ole kiinnostunut.
- Tiedän ja olen kiinnostunut.
- Tiedän ja olen kokeillut.

30. Tiedätkö mitä on osuuskuntayrittäjyys?

- En tiedä, eikä edes kiinnosta tietää.
- En tiedä, mutta kiinnostaisi tietää.
- Tiedän, mutta en ole kiinnostunut.
- Tiedän ja olen kiinnostunut.
- Tiedän ja olen kokeillut.

31. Tiedätkö mikä on oppisopimus- tai koulutusoppisopimus?

- En tiedä, eikä edes kiinnosta tietää.
- En tiedä, mutta kiinnostaisi tietää.
- Tiedän, mutta en ole kiinnostunut.
- Tiedän ja olen kiinnostunut.
- Tiedän ja olen kokeillut.

32. Kuvittele, että olisit ryhtymässä yrittäjäksi. Olisitko halukas lainaamaan tai vuokraamaan tarvitsemiasi tarvikkeita, välineitä tai tiloja joltakin toiselta yrittäjältä?

- En olisi halukas.
- Olisin halukas, mutta vain jos tuntisin kyseisen yrittäjän entuudestaan.
- Olisin halukas, mutta vain jos en tuntisi kyseistä yrittäjää entuudestaan.
- Olisin halukas joka tapauksessa.

33. Mieti kaikkia tähänastisia työkokemuksiasi (nykyiset ja aiemmat). Rastita alla olevasta listasta ne, joista sinulla on kokemuksia.

- Kesätyöt
- Keikkatyöt
- Työharjoittelu
- Palkkatyö koulunkäynnin ohessa (esim. iltaisin tai viikonloppuisin)
- Opinnäytetyö tai projekti esim. yritykselle, kaupungille tai kunnalle
- Vapaaehtoistyö järjestössä
- Olen tällä hetkellä yrittäjänä (yksin tai ryhmässä, esim. NY- tai 4H-yritys)
- Olin aiemmin yrittäjänä (yksin tai ryhmässä, esim. NY- tai 4H-yritys)
- Olen tai olin aktiivisesti mukana perheeni yrityksessä
- Olen tai olin aktiivisesti mukana tuttavieni tai ystäväni yrityksessä
- Joku muu, mikä?
- Minulla ei ole vielä mitään työkokemusta

34. Minkä ikäisenä teit töitä ensimmäisen kerran?

35. Montako eri työpaikkaa sinulla on ollut elämäsi aikana?

36. Jos olet ollut yrittäjänä (nyt tai aiemmin), niin minkälainen yrityksesi on ollut?

- 4H-yritys
- NY-yritys (esim. NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmassa)
- Muu yritys

37. Oletko käyttänyt jotain seuraavista työnhakuun liittyvistä palveluista?

- Duunitori
- Jooble
- LinkedIn
- Monster
- Oikotie
- Koulun oma palvelu
- TE-palvelut
- Tiitus
- Treamer
- UKKO Work
- Upwork
- Work Pilots
- Joku muu, mikä?

Taustatietoja

A. Minkä ikäinen olet?

B. Sukupuolesi? a) nainen, b) mies, c) muu, d) en halua sanoa

C. Mikä seuraavista kuvaa parhaiten taloudellista tilannettasi ja käytettävissäsi olevaa rahamäärää tällä hetkellä?

- Tulen/tulemme erinomaisesti toimeen
- Tulen/tulemme melko mukavasti toimeen
- Pärjään/pärjäämme, kun teen/teemme ostokset harkiten
- Joudun/joudumme ajoittain tinkimään ostoksista
- Joudun/joudumme tinkimään lähes kaikesta

D. Missä kunnassa asut tällä hetkellä?

E. Oletko asunut maatilalla?

F. Oletko parhaillaan...

- Peruskoulun 9-luokalla
- Lukiossa

- Toisen asteen ammatillisessa oppilaitoksessa, tutkinnon nimi?
- Teen kaksoistutkintoa (lukio ja toisen asteen ammatillinen oppilaitos)

Likert-asteikollisissa muuttujissa skaala oli 1–5, jossa 1=täysin eri mieltä ja 5=täysin samaa mieltä.

Liite 3. Lyhyt kuvaus haastatelluista nuorista yrittäjistä

	Liisa	Tuomas	Simeoni	Eero	Satu	Timo ²⁷
Tausta	Alle 18-vuotias, lukio-oppilas ydinmaaseudulta.	Yli 20-vuotias kiinteistösiirtäjä (asuntojen kunnostus ja vuokraus) ja yrittäjä ydinmaaseudulta; tradenomiopinnot ja maaseutuyrittäjän ammattitutkinto	Alle 18-vuotias yläasteen oppilas kaupunkien läheiseltä maaseudulta	20-vuotias, palkkatyössä, sivutoiminen yrittäjä kaupunkien läheiseltä maaseudulta; ammattikoulututkinto.	Alle 18-vuotias yläasteen oppilas harvaan asutulta maaseudulta.	Yli 20-vuotias maanrakennus- ja kuljetusalan yrittäjä harvaan asutulta maaseudulta; autoasentajatutkinto ja oppisopimuskoulutusta.
Yrittäjyyden kokemus	Toiminut 4H-yrittäjänä; erilaiset kodinhoitopalvelut (lastenhoito, eläinten hoito, siivous, puutarhahoito, muut pikkuasikareet). Työskentelee pari kertaa viikossa ja viikonloppuisin.	Aloittanut teini-ikäisenä sijoitustoiminnan (nykyään oy-muotoisena); laskuttaa yrittäjän työstään muissa yrityksissä. Omistaa perustellisuutta harjoittavan yrityksen. Sarjayrittäjä.	Muutaman kuukauden kokemus yrittäjänä; yritysmuoto toiminiimi, jolla tekee alihankintapalveluita ja työvoiman vuokrausta. Työskentelee yrittäjänä joka toinen viikko, viikonloppuisin ja lomien aikana.	Aloittanut yrittäjänä alle teini-ikäisenä; omakotitaloasujien kiinteistöhoitoa; aluksi koulujen lomilla ja vapaa-aikana, nyttemmin oman palkkatyön ohella.	Muutama kuukausi 4H-yrittäjänä, hoitaa elokuvateatteria: lippujen myynti, projektorin käyttö, pieni kioski. Työskentelee lähinnä viikonloppuisin ja joskus iltaisin.	Aloittanut kolme vuotta sitten ostamalla liiketoiminnan luopuvalta autoilijalta, ennen yritystoimintaa osallistunut pienestä lähtien aktiivisesti perheen liiketoimintaan ja maatilan askareisiin.
Maaseutu yrittäjyyden kontekstina	Asiakkaat lähialueelta (10-15 km), jotta kuljetus ei muodostu ongelmaksi. Vanhemmat auttavat kuljetuksissa.	Toimii paikallisesti (noin 30 km) lähialueella. Maaseutu ympäristönä ja kontaktit hyödyksi liiketoiminnalle. Maaseudulla vapaus tehdä uusia asioita.	Valtaosa asiakkaista lähikaupungeissa. Maatilat tärkeitä liiketoiminnalle, koska tarvetta apu työvoimalle. Vanhemmat auttavat kuljetuksissa.	Asiakkaat pääsääntöisesti oman kunnan alueelta; sana kiirinyt puskaradion kautta tuttavapiirissä.	Elokuvateatteri on kunnan tiloissa. Vaihtaes- saan opiskelupaikkakuntaa pohtii muuta liiketoimintaa uudella paikkakunnalla.	Asiakkaat lähialueelta (noin 100 km); mökkiläisten osuus liiketoiminnassa merkittävä (70-80%) ja siksi toiminta myös kausiluonteista.
Tulevaisuuden suunnitelmat	Suunnittelee yliopisto-opintoja, ja pitää omaa sillä rakennettua ammattia mahdollisena yritystoiminnan pohjana.	Tavoittelee jatkuvaa kasvua, mikä tuo mielekkyyttä työhön. Suhtautuu ristiriitaisesti maatilan sukupolvenvaihdokseen, koska ei näe siinä riittävää tuottopotentiaalia.	Haluaa jatkaa ja kasvat- taan yritystoimintaa armeijan jälkeen.	Avoin erilaisille vaihtoehdoille, nyt palkkatyön ja sivutoimisen yrittäjyyden yhdistelmä toimii.	Yliopisto-opintojen jälkeen kirjoittamiseen liittyvät muut työt, tuskin liittyy yrittäjyyteen, vaikkakaan ei mahdoll- tonta freelancer-pohjalta..	Liiketoiminnan kasvattaminen ja oman 'tarinan' luominen. Jatkaminen on tavoite, mutta suunnittelee myöhemmin vetäytyvänsä nykyliiketoiminnan taustalle ja panostavansa maanviljelyyn ja perheeseen.

²⁷ Nuorten yrittäjien nimet muutettu anonymiteetin säilyttämiseksi.

Liite 4. Nuorten yrittäjien haastattelujen runko

1. Yrittäjäyyspolku

- a. Aloitusikä?
- b. Mitä teki/myi?
- c. Miksi ja millaisessa tilanteessa aloitti?
- d. Mitä ennen yrittäjyyttä? (opiskelu, työt)
- e. Mitä yrittäjyyden ohella? (opiskelu, työt, sivu-/päätoimisuus)
- f. Omistajuus? (yksin vai yhdessä)
- g. Perustamistapa? (uusi, olemassa oleva)
 - i. Jos perusti uuden: harkitsiko ostamista
 - ii. Jos liiketoiminnan siirto (yrityskauppa, sukupolvenvaihdos, omistusosuus)
- h. Yhtiömuoto?
 - i. Osuuskuntayrittäjyys (kokemuksia, mitä mieltä?)
 - ii. Kevytyrittäjyys (kokemuksia, mitä mieltä?)
- i. Missä työskenteli/työskentelee (koti vai toimitilat)?
- j. Muita yrityksiä (aiemmin tai nyt, yrittäjyyden ja palkkatyön vuorottelu)?

2. Koulu ja oppiminen

- a. Mitä oppi yrittäjyydestä koulussa? Enemmän tai erilaista yrittäjyysopetusta?
- b. Kannustettiin koulussa yrittäjyyteen? Millaista kannustusta kaipaisi?
 - i. Oliko koulussa mahdollisuutta kokeilla yrittäjyyttä?
- c. Millaista tukea tai yhteistyötä koulun kanssa yritystoiminnan alussa (tai nyt)?
- d. Kokemukset työharjoittelusta?
 - i. Vaikutukset yrittäjyyteen? (esim. samalta alalta, verkostot, osaaminen)
- ii. Onko ottanut työharjoittelijoita?
- e. Kokemukset palkkatyöstä?
 - i. Vaikutukset yrittäjyyteen? (esim. samalta alalta, verkostot, osaaminen)
 - ii. Onko palkannut työntekijöitä?

3. Verkostot ja kokemukset yrittäjyydestä

- a. Mitä piti osata yritystoiminnan aloituksessa?
 - i. Oliko tätä osaamista ennen vai mistä hankki?
- b. Mikä hidastanut tai vaikeuttanut yrittäjyyttä?
- c. Mikä edistänyt tai helpottanut ~~tai tukenut~~ yrittäjyyttä?
- d. Mikä ollut yrittäjyydessä parasta? Pahinta?
- e. Mistä neuvoja, opastusta, apua, tukea? ~~Enemmän tai erilaista?~~
 - i. Perheen/lähipiirin apu, tuki, merkitys?
 - ii. Keneen yhteydessä kunnassa tai seudulla, merkitys?
 - iii. Jäsenenä (paikallisessa) yrittäjäjärjestössä tai yhdistyksessä (esim. 4H)?
 - iv. Mukana yrittäjien (epävirallisessa) some-ryhmässä?
 - v. Miten pitää yhteyttä ja hankkii tietoa mieluiten (netti, puhelin, kasvotusten)?
- f. Miten ihmiset suhtautuneet yrittäjyyteen?
 - i. Kuka kannustanut?
 - ii. Kuka epäillyt?
- g. Tarvitseeko työssä tietokonetta, internetiä tai sosiaalista mediaa?
- h. Miten saa asiakkaita/ toimeksiantoja? (esim. nettisivut, Facebook)
 - i. Missä asiakkaat sijaitsevat?

- i. Millaista on toimia yrittäjänä omalla paikkakunnalla?
- j. Onko tekemissä muiden yrittäjien kanssa? (yhteistyö, jakamistalous)
 - i. Haluaisiko enemmän tai vähemmän? Voisiko helpottaa?
 - ii. Miten syntynyt?
 - iii. Millaista yhteistyötä? (lainaus, vuokraus, yhteisomistus: työkalut, koneet, laitteet, tilat, vinkit asiakkaista..)
 - iv. Mikä yhteistyössä on parasta? Vaikeaa?
 - v. Joku yrittäjä valmentajana, esikuvana tai mentorina? Mikä parasta? Miten tutustui? Jos ei tunne, niin haluaisiko?

4. Tulevaisuus ja laajemmat näkemykset nuorten yrittäjyydestä

- a. Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia yrittäjyyteen ja työelämään liittyen?
 - i. Kuinka kauan on ajatellut jatkaa yrittäjänä?
 - ii. Millaisia muutoksia a) toivoo, b) pitää todennäköisinä ja c) haluaa välttää?
- b. Millaisia vinkkejä tai neuvoja a) yrittäjyyttä pohtiville nuorille, b) kouluille, c) kunnalle?
 - i. Jos joku, esimerkiksi kaveri kysyisi, millaista on olla yrittäjänä tai kannattaako ryhtyä, mitä kertoisi?
 - ii. Mikä saisi nuoret innostumaan/kiinnostumaan yrittäjyydestä?
 - iii. Miten saataisiin lisää nuoria yrittäjiä kuntaan? Tarvitaanko ylipäätään lisää?

Liite 5. Julkisten toimijoiden haastattelujen runko

1. Nuorten yrittäjyyden tila kunnassa

- Nykytilakatsaus: tilastot ja kysely (pari kalvoa)
- Miltä näyttää, mitä mieltä olette? (kaikilta mielipide)
- Entä tulevaisuus? (kaikilta mielipide)

Tulevaisuudentila: yrittäjyys yksi keino kunnan elinvoimaisuuden säilyttämiseksi ja vahvistamiseksi

Visio: Kangasniemi/Nakkila/Pöytyä vireä nuorisoyrittäjyyden kunta 2030-luvulla

Mitä kunnassa pitää tapahtua ja minkä muuttua, jotta Matteja ja Maijoja yrittäjinä 2030-luvulla?

2. Yrittämisen muodot

- Millaista Matin ja Maijan yrittäjyys on 2030-luvulla?
 - Apukysymyksiä jos tarvetta:
 - Kuvaillkaa toimeentuloa: pää- vs. sivutoimisuus
 - Kuvaillkaa kesto: pysyvästi vs. tilapäisesti
 - Kuvaillkaa toimialaa: maatalous vs. muut
 - Kuvaillkaa omistajuutta: yksin vs. tiimissä
 - Kuvaillkaa aloitusmotiiveja: mahdollisuus vs. pakko
 - Kuvaillkaa aloitustapa: uusi vs. olemassa oleva yritys
 - Kuvaillkaa uravaihetta: milloin ryhtyy yrittäjäksi
- Mitä on pitänyt tapahtua ja minkä muuttua, jotta yrittäjyys on tällaista 2030-luvulla?
 - Apukysymyksiä jos tarvetta:
 - Mikä merkitys digitalisaatiolla, jakamistaloudella, kokeilukulttuurilla (jaetut resurssit)?
 - Millaisia keinoja tarvitaan omistajan- ja sukupolvenvaihdosten edistämiseksi?

3. Yrittäjyysopetus

- Miten ja missä Matti ja Maija oppivat yrittäjyydestä 2030-luvulla?
- Mitä on pitänyt tapahtua ja minkä muuttua, jotta oppiminen tällaista 2030-luvulla?
 - Apukysymyksiä jos tarvetta:
 - Millainen rooli työssä oppimisella yrittäjyyden edistäjänä?
 - Mikä merkitys digitalisaatiolla, jakamistaloudella, kokeilukulttuurilla, kouluverkon harvenemisella?

4. Yrittäjyyttä tukevat verkostot

- Mitä yrittäjyyttä tukevia verkostoja Matilla ja Maijalla on käytössä tällä alueella 2030-luvulla?
- Mitä on pitänyt tapahtua ja minkä muuttua, jotta tuollaiset verkostot käytössä 2030-luvulla
 - Apukysymyksiä jos tarvetta:
 - Miten oman organisaationne toiminta muuttuu?
 - Kenen kanssa teette tulevaisuudessa yhteistyötä?
 - Kenen puoleen ohjaatte nuoret, keneltä nuoret kysyvät neuvoa?
 - Mikä merkitys digitalisaatiolla, jakamistaloudella, kokeilukulttuurilla (miten edistää kokeilua)?

5. Yhteenveto

- Mikä take-home-message? (mitä jäi päällimmäisenä mieleen?)
- Nuorten yrittäjien yhteystietoja yrittäjähaastatteluja varten

Liite 6. Haastatellut julkiset toimijat

Elisenvaaran lukio, Pöytyä
Elisenvaaran yhtenäiskoulu, Pöytyä
Härkätien 4H-yhdistys, Pöytyä
Kangasniemen 4H-yhdistys
Kangasniemen kunta, elinkeino- ja yrityspalvelut
Kangasniemen lukio
Kangasniemen Yrittäjät
Kehittämisyhtiö Prizztech Oy, Pori
Mikkelin maaseututoimisto
Nakkilan kunta, sivistysosasto
Nakkilan yhteiskoulu
Nakkilan Yrittäjät
Porin 4H-yhdistys
Pöytyän kunta, elinvoima- ja työllisyyspalvelut
Pöytyän kunta, nuorisopalvelut
Sataedu Nakkila
Yläneen yhtenäiskoulu, Pöytyä

TURUN
YLIOPISTO

JOHTAMISEN JA YRITTÄJYYDEN LAITOS
TURUN YLIOPISTON KAUPPAKORKEAKOULU